

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

**ФЕДЕРАЛЬНОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ БЮДЖЕТНОЕ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
«ЛУГАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»
(ФГБОУ ВО «ЛГПУ»)**

Н. И. Пантыкина

СТРАНОВЕДЕНИЕ ТУРЦИИ

Учебное пособие
для студентов очной формы обучения
по направлению подготовки 45.03.02 Лингвистика. Иностранные языки и
межкультурная коммуникация (английский, турецкий / арабский)

Луганск
2024

УДК 913:908(560) (075.8)
ББК 26.890(5Туц)я73
П16

*Рекомендовано Ученым советом ФГБОУ ВО «ЛГПУ»
в качестве учебно-методического пособия для студентов очной формы обучения
по направлению подготовки 45.03.02 Лингвистика. Иностранные языки и
межкультурная коммуникация (английский, турецкий / арабский)
(протокол № 10 от 27.03.2024 г.).*

Рецензенты:

Леоненко А.С. – доцент кафедры межкультурной коммуникации и иностранных языков федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Луганская государственная академия культуры и искусств имени Михаила Матусовского», кандидат филологических наук, доцент;

Харченко Л.И. – заведующий кафедрой теории и практики перевода федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Луганский государственный педагогический университет», кандидат педагогических наук, доцент;

Куянцева Е.А. – заведующий кафедрой журналистики и издательского дела федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Луганский государственный педагогический университет», кандидат филологических наук, доцент.

Пантыкина, Н. И.

П16 Страноведение Турции : учебное пособие / Н. И. Пантыкина ; ФГБОУ ВО «ЛГПУ». – Луганск : ИП Орехов Д.А. ; Книта, 2024. – 132 с.

ISBN 978-5-6051816-4-4 (ИП Орехов Д.А.)

Учебное пособие предоставляет обучаемым основные данные касающиеся страноведения Турции по таким основным темам: география, история, искусство и праздники, кухня, известные личности, а также содержит в себе задания после текстов для самостоятельной работы.

Данное пособие составлено по учебной дисциплине «Страноведение Турции» согласно учебному плану подготовки бакалавров по направлению подготовки 45.03.02 Лингвистика. Иностранные языки и межкультурная коммуникация (английский, турецкий / арабский).

УДК 913:908(560) (075.8)
ББК 26.890(5Туц)я73

ISBN 978-5-6051816-4-4 (ИП Орехов Д.А.)

© Пантыкина Н. И., 2024

© ФГБОУ ВО «ЛГПУ», 2024

© Оформление ИП Орехов Д.А., 2024

СОДЕРЖАНИЕ

1. Türkiye	4
2. İklim ve bitki örtüsü	11
3. Türkiye'nin tarihi	13
4. Bayramlar	33
5. En önemli şehirler	40
6. Türk sanatı	70
7. Türk hamamları	80
8. Müzik	84
9. Türk mutfağı	89
10. Popüler içecekler	97
11. Türk ünlüleri	105
12. Türkiye'nin ulusal sembolleri	123
13. Türk şiirleri	125
Библиографический список.....	130

1. Türkiye Cumhuriyeti (T.C.)

Genel bilgiler

Türkiye, Asya ve Avrupa kıtasında toprakları olan 85 milyon nüfuslu laik ve demokratik bir devlettir. Türkiye, üniter parlamenter anayasal cumhuriyettir. Devletin başında Cumhurbaşkanı vardır; yasama görevini halkın oylarıyla seçilen milletvekillerinin bulunduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) yürütür. Şu an Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakanı ise Ahmet Cevdet Yılmaz'dır. Türkiye, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (EİKÖ), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Avrupa Parlamentosu ve İslam Konferansı Örgütü gibi uluslararası kuruluşların üyesidir. Türkiye, Avrupanın en genç ve dinamik nüfusuna sahip ülkesidir. Nüfusun % 65'i 15-64 yaş grubuna girer. Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulmuştur. O zamandan beri 29 Ekim Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıl dönümü olarak kutlanır.

Türkiye'nin başkenti Ankara, 1923 yılında başkent oldu. Ülkenin en büyük şehirleri İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya'dır. Türkiye'nin resmi dili Türkçe'dir. Ülkede halk arasında Türkçe'nin yanında Arnavutça, Arapça, Kürtçe de konuşulur. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çoğunluğu Müslümandır. Müslümanların büyük bir kısmı ise Sünni mezhebine mensuptur. Ülkenin para birimi Yeni Türk lirası (YTL), milli marşı İstiklal marşı, milli renkleri ise kırmızı ve beyazdır.

Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrilidir: Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Akdeniz ve batısında Ege Denizi vardır. Ayrıca bir de iç denizi vardır: Bu Marmara Denizi'dir. Türkiye'nin kıyılarının boyu 8272 km² (kilometre kare)dir. Bu yüzden Türkiye, bir deniz ülkesi olma özelliğini kazanmıştır.

Türkiye'de iki deniz boğazı vardır. Bunlardan biri İstanbul Boğazı diğeri ise Çanakkale Boğazı'dır. İstanbul ve Çanakkale Boğazları önemli bir deniz yoludur.

Boğaziçi Köprüsü, Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlar. Bu boğazlar ve Marmara denizi, komşu ülkelerle olan ticaret bağlantılarını sağlayan önemli bir yoludur.

Türkiye'nin çok güzel dağları, ırmakları ve gölleri vardır. Türkiye, dağlık bir ülke sayılır: Kuzeyinde Kuzey Anadolu Dağları, güney, doğu ve güneydoğu kesimlerinde ise Toroslar, doğusunda ise Ağrı Dağı bulunur. Türkiye'nin Çukurova, Konya, Harran, Ceylanpınar, Ergene, Büyük Menderes ve Küçük Menderes, Gediz, Çarşamba ve Bafra gibi ovaları vardır. En uzun akarsuyu Kızılırmak (uzunluğu 1.355 kilometre), diğer büyük akarsuları ise Yeşilirmak, Fırat, Sakarya, Seyhan, Ceyhan, Cediz ve Dicle sayılabilir. En büyük gölü Van gölü (3.713 km³ (kilometre küp)tür. Atatürk Baraj Gölü ise Türkiye'nin en büyük yapay gölüdür.

Türkiye'nin yüz ölçümü 814.578 km² (kilometre kare)dir. Türkiye, Avrupa ile Asya arasında önemli yeri olan bir devlettir. Türkiye'nin Avrupa'da Bulgaristan ve Yunanistan ile, Asya'da ise Suriye, Irak, İran, Ermenistan ve Gürcistan ile sınırları vardır. Türkiye coğrafi bakımından 7 bölgeye ayrılır. Bunlar Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleridir. Türkiye'de 81 il bulunmaktadır. Büyük şehirler merkez ilçe ve onlar da mahallelere ayrılırlar. Vali, ildeki en üst düzey yöneticidir. İlde devleti ve hükümeti temsil eder. Valiler, İçişleri Bakanlığının önerisi. Bakanlar Kurulunun kararı ve Cumhurbaşkanı'nın onayıyla atanır. Bunun yanısıra ilin seçilmiş bir belediye başkanı vardır. Belediye başkanı şehrin altyapısı, toplu taşıma, sosyal-kültürel faaliyetleri, şehirleşme vb. (ve benzeri) işleriyle uğraşır. En önemli görevi halka hizmettir.

Türkiye'de iklim şartlarının elverişli olması sebebiyle çeşit çeşit sebze ve meyve yetiştirilir. Ayrıca sanayileşme konusunda da ilerleme kaydeden Türkiye, özellikle tekstil, kimyasal madde üretimi, araba yedek parça üretimi, inşaat malzemesi üretimi ile inşaat yapım sektörü bakımından da gelişmiş bir ülkedir.

Sözlük

akarsu река	demokratik üniter parlamenter anayasal cumhuriyet парламентско-президентская республика
altyapı инфраструктура	deniz море
Arapça по-арабски, арабский язык	devlet государство
Arnavutça по-албански, албанский язык	doğa природа
atanmak назначаться	doğu восток, восточный
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ)	Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Всемирная торговая организация (ВТО)
Avrupa Parlamentosu ve İslam Konferansı Örgütü Организация Исламская конференция	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (EİKÖ) Организация экономического сотрудничества и развития (ОЭСР)
ayrıca кроме того	elverişli olmak быть благоприятным
ayrılmak, -(y)A делиться, разделяться	düzey уровень
bağlamak соединяться	faaliyet деятельность, активность
Bakan министр	gelişmek развиваться, расширяться, совершенствоваться, прогрессировать
bakımından с точки зрения	genel bilgiler общие сведения
Başbakan премьер-министр	göl озеро
başka, -DA кроме	görev обязанность, функция; görevli служащий, сотрудник
başkan глава, председатель	güney юг, южный
başkent столица	halk народ
başlıca основной	hizmet служение, служба
batı запад, западный	hükümet правительство
belediye муниципалитет	ırmak (-ğı) река
Birleşmiş Milletler (BM) Организация Объединенных Наций (ООН)	iç denizi внутреннее море
boğaz зд. пролив	iklim климат
bölge регион	il иль, вилайет, губерния (название административной единицы в Турции)
bulunmak, -DA находиться	ilçe уезд (название административной единицы, соответствующей району)
bunun yanı sıra наряду с этим	
Cumhurbaşkanı президент	
cumhuriyet республика	
çeşit çeşit самые разнообразные	
çevrili окруженный	
çoğunluk (ğu) большинство	
dağ гора; dağlık гористый	

ilerleme прогресс, развитие, продвижение
inşaat yapım строительство
inşaat malzemesi строительный материал, конструкционный материал
İstiklâl marşı Турецкий национальный гимн
İçişleri Bakanlığı Министерство внутренних дел
karar решение
Kaymakam каймакам (уездный начальник)
kazanmak зд. получить, приобрести
kesim часть, отрезок
kısım (-smi) часть
kıta материк, континент
kıyı берег
kimyasal madde химическое вещество
konu тема
köprü мост
Kurul совет
kurulmak основать; **kuruluş** основание, организация;
kurucu основатель
kutlanmak праздноваться, отмечаться
kuzey север, северный
Kürtçe по-курдски, курдский язык
laik светский
mahalle квартал
mensup (-bu), -(y)A относящийся, входящий в состав
merkez ilçe центральный ильче (название административной единицы, соответствующей уезду, району)
mezhep (-bi) толк, ветвь, вероисповедание
milletvekilli депутат, член турецкого парламента
milli ациональный

NATO (Kuzey Atlantik Paktı) Североатлантический союз
nüfus население
onay утверждённый, одобренный; одобрение
oy избирательный голос
o zamandan beri с тех пор, с того времени
ova равнина
öneri предложение, совет
özel специальный, особый; **özellik (-ği)** особенность
para birimi денежная единица
resmi официальный
sağlamak обеспечивать; **sağlayan** о беспечивающий
sanayileşme индустриализация
sayılmak считаться
sebebiyle из-за, вследствие чего-то
seçilmek выбираться, избираться; **seçilen** выбираемый, избираемый
sınır граница
Sünni суннит
şart условие
şehirleşme урбанизация
temsil etmek представлять
ticaret bağlantıları торговые связи
toplu taşıma общественный транспорт
Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Великое Национальное Собрание Турции (ВНСТ)
uğraşmak заниматься, трудиться
uluslararası международный
ülke страна
üretim yapılmak производиться
üye член (организации)
vali вали, губернатор, начальник иля/вилайета
vatandaş гражданин
vb. (ve benzeri) и т.п. (и тому подобное)
yapay göl водохранилище
yasama законодательная власть

yedek parça запасная часть
Yeni Türk lirası (YTL) новая турецкая лира
yetiştirilmek выращиваться
yıl dönümü годовщина, юбилей
yol путь, дорога
yönetici руководитель
yönetim şekli форма правления
yürütmek выполнять, исполнять
yüz ölçümü площадь
Yer adları
Ağrı Dağı Арарат
Akdeniz Средиземное море
Almanya Германия
Anadolu Анатолия
Asya Азия
Atatürk Baraj Gölü плотина Ататюрка
Avrupa Европа
Boğaziçi Босфор
Bosna Hersek Босния и Герцеговина
Bulgaristan Болгария
Çanakkale Boğazi пролив Дарданеллы
Dicle Тигр
Ege Denizi Эгейское море
Ermenistan Армения
Fırat Евфрат
Gürcistan Грузия
Irak Ирак
İç Anadolu Внутренняя Анатолия
İran Иран
İstanbul Boğazi Босфор
Karadeniz Черное море
Kuzey Anadolu
Dağları Понтийские горы
Marmara Denizi Мраморное море
Mısır Египет
Surye Сирия
Toroslar Тавр
Van gölü озеро Ван
Yunanistan Греция

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Tırkiye hangi kıtada yer almaktadır?
2. Tırkiye Cumhuriyeti kim tarafından ve ne zaman kuruldu?
3. Tırkiye'nin yonetim şekli nedir?
4. Ülkenin yonetim biçimi nedir?
5. Tırkiye'nin başkenti neresidir?
6. Devletin başında kim var?
7. Yasama görevini kim yürütür?
8. Tırkiye hangi uluslararası kuruluşların üyesidir?
9. Tırkiye'nin şu anki Cumhurbaşkanı ve Başbakanı kimlerdir?
10. Tırkiye'nin en büyük şehirleri ve illeri hangileridir?
11. Tırkiye'nin komşuları hangileridir?
12. Tırkiye kaç nüfuslu bir devlettir?
13. Ülkenin doğasını anlatır mısınız?
14. Tırkiye'de hangi dillerde konuşuyorlar?
15. Tırkiye hangi denizlerle çevrilidir?
16. Tırkiye'nin hangi deniz boğazları vardır?
17. Tırkiye'de neler yetiştirilir ve üretimi yapılır?

Alıştırma 2. Okuduğunuz parçaya göre aşağıdaki cümlelerden doğru olanın başına 'D'; yanlış olanın başına 'Y' yazınız.

1. ( ) Tırkiye, hem Asya hem de Afrika kıtasında toprakları olan bir ülkedir.
2. ( ) Tırkiye, üç tarafı denizlerle çevrili 7 (yedi) bölge ve 81 (seksen bir) ilden oluşmaktadır.
3. ( ) Tırkiye'de, Türkçe'nin yanında Arnavutça, Arapça, Fransızca da konuşulur.
4. ( ) Şimdiki Tırkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakanı ise Ahmet Davutoğlu.
5. ( ) Tırkiye'nin başkenti İstanbul'dur ve 1923 (bin dokuz yüz yirmi üç) yılında ülkenin başkenti olmuştur.
6. ( ) Tırkiye'nin Avrupa'da Almanya ve Bosna Hersek ile, Asya'da ise Suriye, Irak, İran, Mısır ve Gürcistan ile sınırları vardır.
7. ( ) Ülkenin en büyük şehirleri İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana ve Antalya'dır.
8. ( ) Tırkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının büyük bir kısmı Müslümandır.
9. ( ) Tırkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrilidir.
10. ( ) Tırkiye'de çeşit çeşit sebze ve meyve yetiştirilir, tekstil, kimyasal madde üretimi yapılır, inşaat sektörü de çok güçlüdür.

Alıştırma 3. Aşağıdaki kelimeleri eşleştiriniz.

1. Vali	a. köy
2. Kaymakam	b. ilçe
3. Cumhurbaşkanı	c. il
4. Muhtar	d. ülke

5. Dil
6. Başkent
7. Para birimi
8. Yönetim şekli
9. Kıta
10. T.C.'nin Kurucusu
- e. Ankara
- f. Cumhuriyet
- g. Avrupa-Asya
- h. Türkçe
- i. Lira
1. Mustafa Kemal Atatürk

Alıştırma 4. Türkiye'nin coğrafik komşularını araştırınız. Türkiye ve komşuları arasındaki ilişkiler konusunda bir sunum hazırlayınız.

2. İklim ve bitki örtüsü

Türkiye, çok çeşitli iklimlere sahiptir. Ülke sanki bir mozayik görünüşünde iklim bölgeleri ve bölgecikleri ile doludur. Bir iklim bölgesinin özelliğini belirtmek için iklim unsurlarını öğrenmek gerekiyor. Bu unsurlar, sıcaklık, yağış, basınç ve rüzgârdır. Bu unsurları hesaba katarak Türkiye iklimleri, dört çeşide ayrılır.

1. Karadeniz iklimi. Bu iklim bölgesinde her mevsim yağışlıdır, yüksek dağ yamaçları bu yağışların daha bol yağmasına imkân verir. Ara sıra don olayları olur, sis belirir, kar yağar.

2. Akdeniz iklimi. Bu iklim bölgesinde yağış yüksek ise de, uzun yaz kurakları vardır. Akdeniz kıyı bölgesinin kuzeyden dağlarla çevrili olmasından dolayı, yüksek yaz sıcakları hüküm sürer. Kış ise geç başlar ve ılımlı geçer. Yağış mevsimi kışıdır.

3. İç bölge iklimi. Burası bir bozkır iklimidir. Yazları sıcak, kışlar soğuktur. Bol yağışlar ilkbahardadır. Temmuz ve Ağustos, kurak aylardır. Yaz aylarında, kısa süreler içinde de yağış olur. Bu iklim en belirgin özelliğini Tuz gölü ve çevresinde bulur.

4. Doğu Anadolu iklimi. Doğu Anadolu denizlerden uzak, dağlarla kapalı bir bölgedir. Bu yüzden bu bölge, çok karasal iklim özelliklerini gösterir. Burada sıcaklık oynamaları çok ve şiddetlidir (meselâ, Kars yaylalarında kış ile yaz aylık ortalamaları arasında 25-300 sıcaklık oynaması vardır). Bu bölge karlı, soğuk (200den aşağı düşen sıcaklıklar fazla) ve kışlar pek uzundur.

İklim gibi, Türkiye'nin bitki ve hayvan örtüsü çok geniş çeşitlilik gösteriyor. Türkiye'nin bitki örtüsü yaklaşık olarak 6700 tür bitki içine alır. Bunların üçte birinden fazla çok eskidir ve bazı tepe bilezikleri gibi Türkiye'den başka yerlerde rastlanmazdır. Karadeniz kıyısında yoğun meşe, kayın, gürgen, akçağaç ve çınar ormanları vardır. Şimşir ve yaban üzüm de sık sık rastlanır. Akdeniz bölgelerinde defne, mersin, antepfıstığı ve zakkum ağaçları hakim bitkilerdir. Dağlara yakın bölgelerde, ender Lübnan sediri, ardıç, çeşitli meşe ağaçları, zeytin, badem ve ceviz ağaçlar bulunabilir. Anadolu yaylalarının bitki örtüsü ise bozkır ve yarı çöldür.

Türkiye'nin hayvan örtüsü de çok özeldir. Dağ ormanlarında geyik, alageyik, karaca, yaban domuzu, leopar, ayı, porsuk rastlanır. Bozkır bölgelerinde ise çok kemirici ve engerek, Akdeniz kaplumbağası, kertenkeler gibi sürüngenler vardır.

Sözlük

tepe bileziği – астрагал;
meşe (ağacı) – дуб;
kayın – бук;
gürgen – граб;
akçaagaç, cı – клен;
çınar – платан (чинара);
şimşir – самшит;
çalı, ağaççık – куст;
defne (ağacı) – лавр (дерево);
mersin ağacı – мирт;
antepfıstığı (ağacı), fıstık ağacı –
фисташка (дерево);
zakkum – олеандр;
Lübnan sediri – ливанский кедр;
kara çam – черная сосна;
ardıç, cı – можжевельник;
zeytin (ağacı) – маслина (дерево);
badem ağacı – миндаль (дерево);
seviz – грецкий орех;
yaula, plato – плоскогорье;
step, bozkır – степной;
yarı çöl, bozkır – полупустыня;
geyik, ği – олень;
alageyik, ği, sığın – лань;
karaca – косуля;

yaban domuzu – кабан (дикий);
leopar, pars – леопард;
ayı – медведь;
porsuk, ğu – барсук;
kemirici, kemirgen – грызун;
sürüngen – пресмыкающееся;
engerek, ği – гадюка.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Türkiye'nin iklimi nasıldır?
2. Türkiye'nin bitki örtüsü nasıldır?
3. Karadeniz, Akdeniz, Anadolu ve Ege bölgelerinde neler yetiştirmektedir?
4. Türkiye'de meyve ve sebze festivalleri nerede yapılmaktadır? Orada neler göstermektedir?
5. Türkiye'nin hayvan türleri nasıl nitelendirilmektedir?

Alıştırma 2. Ülkenizin iklimi, bitki örtüsü ve hayvan türlerini anlatır mısınız? Ülkenizde yetişen özel bitkiler ve yaşayan hayvanlar var mıdır?

3. Türkiye'nin tarihi

Başlangıcından 1923'e kadar Ana Hatlarıyla Türk Tarihi

Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalarda; yani Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında büyük – küçük birçok devlet kurdular. Bu nedenle değişik kültürlerle karşılaştılar, onlardan etkilendiler ve bu kültürleri de etkilediler.

Çin kaynaklarına göre Türkler'in tarih sahnesine ilk çıktıkları yer, en eski kalıntılara rastlanan Köğmen Dağları'dır. Köğmen Dağları'nın kuzey eteklerinde Yenisey ırmağındaki Tagar adasında kalıntıları bulunan ve M.Ö. 7. yüzyılda başlayan Tagar adındaki kültür eski Türkler'e atfedilir. Tagar Kültürü ise Karasuk Kültürü denilen ve M.Ö. 2. bine kadar giden, aynı kıyılarda gelişmiş eski bir kültürden kaynaklanıyor.

Asya'da Türk siyasi tarihinin Hunlar ile başladığı kabul ediliyor. M.Ö. 3. yüzyılda tarih sahnesine çıkan Hun Devleti, kurucusu Mete Han'ın yönetiminde güçlü bir devlet haline gelmiş, Çin'le olan ilişkileri sonucu gerek dünya görüşü gerekse ekonomisi köklü değişikliklere uğramıştı. Belli bir stratejisi olan Mete, önce Moğolları, sonra da Yüecileri yenerek, Çin'in Batı kapıları ile ticaret yollarını kontrol altına almış ve böylece önemli bir ekonomik güç elde etmişti. Bu genişleme siyaseti, buğday ve erzak ambarı olan Doğu Türkistan'ın da Hunlar'ın eline geçmesiyle sonuçlandı.

Asya Hun Devleti'nin yıkılmasından sonra bu devletin idari tecrübesinden yararlanan Türk kavimlerinin oluşturduğu Göktürk adında yeni bir devlet ortaya çıktı. Göktürk Devleti (552-740), Türkler'in kurdukları ikinci büyük devlettir. Bu devlette Hunlar'ın aksine kentleşmeye önem verilmiş, tarım reformu ve tohum ıslahı gerçekleştirilmiş, “bilgelik” birinci plana çıkmıştı. Bilge Kağan ve Kül Tegin, Türk devlet adamlığının en bilge ve en kahraman kişileri olarak tarihte yer aldılar. Onlar, yalnız savaşçılık ve alplık ile devletin yönetilemeyeceğini, kağanlığın aynı zamanda bilgeliği de gerektirdiğini savunuyorlardı. Bu nedenle olsa gerek, her iki hakan ile yine Göktürk hakanlarından olan Tonyokuk,

icraatlarını birer yazıt ile ebedileştirdiler. “Orhun Yazıtları” adı verilen bu yazıtlar Türk dilinin yazılı ilk metinleridir.

Bir yandan Çinliler'le mücadeleler, öte yandan Göktürk Devleti içinde yaşayan Dokuz Oğuzlar, Karluklar ve Basmıllar gibi Türk kavimleri, Göktürk Devleti'nin yıkılmasına neden olurken, Orhun ve Selenge vadilerinin yerli kavimleri olan Uygur Türkleri üçüncü büyük Türk Devleti'ni kurdular. Ticarete önem veren Uygur Devleti (741-840), Göktürkler'in gelenek ve törelerini devam ettirdi. Resmi dini olan Mani'liğin etkisiyle ticaret gelişti, kurulan Mani dini tapınakları zamanla pazar tapınakları haline geldi. Kültür ve ticaret bakımından gelişen Uygurlar'ın savaşçılık yönleri giderek zayıfladı. Kuzeybatılarında yaşayan Kırgız Türkleri'nin Uygur başkentine düzenledikleri baskın sonucu Uygurlar dağıldı.

Batı Türkleri. Hunlar'dan Batı'ya göç eden bir grup, önce Karadeniz'in kuzeyinde Tuna nehrine kadar olan bölgede yerleşti. Kafkasya üzerinden İran ve Anadolu'ya akınlarda bulunan Hunlar, ardından Doğu ve Batı Roma üzerine yürüdüler. 428 yılında Franklar'la mücadele ettiler ve iki yıl sonra bugünkü Hollanda ve Danimarka'ya kadar ulaştılar. Avrupa'da kurulan ilk Türk devleti olarak bilinen ve kendilerine Avrupa Hunları denilen Batı Hunları, Attila önderliğinde Ren nehri kıyılarından Volga nehrine kadar uzanan çok geniş topraklarda büyük bir devlet haline geldiler. Doğu uygarlığının Batı'ya taşınmasında rol oynayan bu devlet, Attila döneminde İtalya'ya, Balkanlar'a ve Galya'ya seferler düzenledi. Batı Hun Devleti, Attila'nın ölümünden kısa bir süre sonra dağıldı (470).

Avrupa'da Hun İmparatorluğu'nun dağılması sırasında, İç Asya'da yeni bir kavimler göçü başlamıştı. Karadeniz'in kuzeyi yeni bir Türk göçüne uğradı. İlk gelenler Sabirler, Sarogurlar ve Onogurlar'dı. Kafkasya'nın kuzeyine yerleşen bu Ogur kavimleri, Makedonya ve Tesalya'ya kadar Bizans topraklarına akınlar yaptılar. Ogur kavimlerinden başka bu bölgeye Bulgar Türkleri'nin de geldiği biliniyor. Bizans kaynaklarında ilk kez 482 yılında “Bulgar” adından söz edilir.

Nitekim Avarlar, egemenlikleri altındaki Bulgar Türkleri ile birlikte 7. yüzyıl başlarında Bizans Devleti'nin başkentini kuşatmışlardır.

552 yılında Göktürk Devleti'nin kurulması üzerine İç Asya'daki yurtlarından Batı'ya doğru kaçan Avarlar, Avrupa tarihinde önemli bir yere sahip oldular. Önce Kafkasya ve Karadeniz'in kuzeyine geldiler, Bizans'la anlaşarak onlar adına Sabirler ve Onogurlar gibi Türk kavimlerini yendiler. Bir Slav kabilesi olan Ant'ların ülkesi üzerinden Tuna nehri kenarına kadar ilerlediler. Zaman zaman bütün Balkanlar'a, hatta Yunanistan'da Peloponez'e kadar akınlar yaptılar. Bulgar Türkleri ile birlikte 626 yılında İstanbul'u kuşattılar. Ünlü hükümdarları Bayan Han zamanında Avar İmparatorluğu'nun sınırları Dnyeper nehrinden Elbe Irmağı'na, Kuzey Denizi'nden Adriyatik'e kadar uzandı. Avar İmparatorluğu, 776-803 yıllarında Bulgar Türkleri hükümdarı Kurum Han'ın ve Büyük Şarl'ın aynı zamana rastlayan hücumları sonucu yıkıldı. Bugün Macaristan ve Orta Avrupa'da yapılan kazılar ve araştırmalar, Avarlar'ın iyi bir devlet ve ordu teşkilatına sahip olduğunu ve yüksek bir uygarlık düzeyine ulaştığını ortaya koyuyor.

Avrupa'nın doğusunda Sabir Devleti'nin yıkılmaya başladığı dönemlerde Hazarlar adıyla yeni bir Türk devleti ortaya çıktı. Batı Göktürkleri'nin devamı sayılan Hazarlar, onların askeri ve mülki teşkilatı üzerine yerleşmişlerdi. Üç yüz yıldan fazla hüküm süren bu devlet; Arap, Süryani ve Bizans kaynaklarında "Türk" adını taşır. Hazarlar, İran ile Bizans arasındaki mücadelede Bizans'ın müttefiki olarak hareket ettiler. 8. yüzyıl başlarında Azerbaycan'ı istila eden Araplar'ın Hazar topraklarına da saldırdıkları ve merkezleri olan Belencer'i (Dağıstan'da) işgal ettikleri görülüyor. Halifelikle Hazarlar arasındaki mücadele 25 yıl kadar sürdü. Hazar orduları 762'den itibaren yeniden Kafkasya'nın güneyine inerek bütün Azerbaycan ve Ermenistan'ı almış, Hazar kumandanı Ras Tarhan Gürcistan'a kadar ilerlemişti. Hazarlar bundan sonra diğer Türk kavimleri ve özellikle de Rus tehdidi altına girdiler, Peçenekler'le yaptıkları uzun mücadeleler sonucu 10. yüzyıl sonlarına doğru dağıldılar.

Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da ve Balkanlar'da yaşayan diğer bir Türk kavmi ise Peçenekler'dir. Oğuz boylarından olup, 8. ve 10. yüzyıllarda, önceleri

Balkaş gölü civarında bulunan Peçenekler, Göktürk-Uygur mücadelesi sırasında yerlerini terkederek Aral gölü civarına geldiler. Buradan daha Batı'ya hareket ederek, Hazarlar ile mücadele ettiler, Kuman ovalarına girip Don ve Dnyeper nehirleri arasındaki Macarlar'ı Batı'ya sürdüler. Hazarlar ile olan mücadelelerinde Rus knezlerine yardım ederek bu devletin kurulmasında rol oynadılar. 10. yüzyılda Don nehrinden Tuna'ya kadar olan sahada egemen olan Peçenekler, 11. yüzyıl ortalarından itibaren Bizans topraklarına akınlar yaptılar. Ancak 1091 yılında Aşağı Meriç boyunda Kuman-Bizans birleşik kuvvetleri tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldılar. Bundan sonra siyasi bir varlık gösteremeyen dağıntık Peçenek gruplarından bir kısmı imparatorluk arazisinde iskan edildi. Balkanlar'da ve Macaristan'da kalanlar ise oralarda yerleşti ve yerli halkla kaynaşarak eridi.

İslami Dönem Türk Tarihi. Uygur Devleti'nin yıkılmasından sonra yerine Karluk, Çiğil ve Argul gibi Türk boylarına dayanan Karahanlı Devleti kuruldu (840). Karahanlılar devri Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası sayılır. Çünkü Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet resmi din olarak kabul edildi. Karahanlılar, Orta Asya'da kurulan ilk Müslüman Türk devleti olmaları nedeniyle, Türk-İslam kültür ve uygarlığı denilen tarihi gelişmenin temellerini attılar.

İlk yönetim merkezi Kaşgar ve kuzeydeki ikinci merkezi de Balasagun olan Karahanlı Devleti, 1042 yılında Doğu ve Batı Karahanlı olmak üzere iki kardeş arasında bölüşüldü. Bunlardan Doğu Karahanlı Devleti 1211 yılına kadar yaşadı ve daha sonra Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetimine girdi. Genellikle adil, dindar ve kültürsever hükümdarlar tarafından yönetilen Karahanlı Devleti zamanında İslami Türk edebiyatı gelişti, Kaşgar ve Balasagun birer kültür merkezi haline geldi.

Karahanlılar'ın hüküm sürdüğü dönemlerde başkenti Afganistan'daki Gazne şehri olan ikinci bir Türk devleti daha bulunmaktaydı. Gazneli Devleti'nin (969-1187) en güçlü dönemi ilk kez “Sultan” ünvanını kullanan Gazneli Mahmud zamanı oldu. Hindistan üzerine birçok sefer düzenleyen Gazneli Mahmud, buraları Türk yönetimine alarak islamlaştırdı ve böylece bugünkü Pakistan Devleti'nin temellerini atmış oldu. Gazneli Mahmud'dan sonra gelen hükümdarlar bu parlak

dönemi devam ettiremedi. Selçuklularla yaptıkları Dandanakan Savaşı (1040) sonrasında Hindistan'a çekilmek zorunda kalan Gazneliler, sonunda Selçuklu egemenliği altına girdiler.

Oğuzların Kınık boyuna mensup Selçuk Bey tarafından kurulan Selçuklu Devleti (1040–1157) bir diğer büyük Türk devletidir. Devletin sınırları Marmara Denizi'nden, Orta Asya'da Balkaş Gölü'ne; Kafkaslar, Hazar Denizi ve Aral gölünden, Hindistan sınırları ve Yemen'e kadar uzanmaktaydı. Bu nedenle bu devlete Büyük Selçuklu Devleti adı verildi. Selçuklu devletinin kurulduğu sırada Karahanlılar ve Gazneliler gibi iki güçlü Türk devleti daha bulunuyordu. Selçuklular bu iki Türk devletiyle üstünlük mücadelesine girdiler ve Türk birliğini kurmayı başardılar. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, 1055 yılında Abbasi Hilafet Merkezi Bağdat'a girerek Şii Büveyhi Devleti'ne son verdi. Bunun üzerine halife tarafından kendisine “Dünya Hükümdarı” ünvanı verildi. Onun yerine geçen Sultan Alparslan zamanında ülkenin sınırları daha fazla genişledi. Bu dönemin en önemli olayı ise Bizans İmparatorluğu ile yapılan mücadeleydi. Anadolu sınırlarına gelen Sultan Alparslan, Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'i 1071 yılında Malazgirt'te ağır bir yenilgiye uğrattı. Bu zaferle Türkler'in Anadolu'da yerleşmeleri kesinlik kazandı. Selçuklu lar'ın büyük hükümdarlarından Sultan Melikşah zamanında ise Selçuklu tarihinin askeri, siyasi, ilmi ve edebi alanda en parlak dönemi yaşandı. Ülkenin her yerinde medreseler açıldı. Bunlardan en önemlisi Nizamülmülk tarafından yaptırılan ve Batı üniversitelerinin mimarisine temel olan Nizamiye Medreseleri'dir.

Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra ülke küçük devletlere ayrıldı. Suriye Selçukluları (1092–1117), Irak ve Horasan Selçukluları (1092–1194), Kirman Selçukluları (1092–1187) ve Anadolu Selçukluları (1092–1194) bunlardan bazılarıdır. Yıkılma sürecindeki devletin Anadolu toprakları üzerinde, ayrıca birçok beylik ve atabeylikler kuruldu. Bu beylikler sahip oldukları topraklara getirdikleri Türk nüfusuyla ve yaptıkları mimari eserlerle Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynadılar. Anadolu topraklarında daha sonra kurulan Anadolu Selçuklu Devleti'nin güçlenmesinde bu beyliklerin önemli etkisi oldu. Büyük Selçukluların toprakları üzerinde ayrıca Sultan Melikşah'ın saray hizmetinde bulunan Anuş-tegin'in oğlu Muhammed Harzemşah tarafından, ilim ve siyaset alanında önemli atılımlar gerçekleştiren Harzemşahlar Devleti (1097–1231) kuruldu.

Büyük Selçuklu Devleti'nin yerine kurulan en önemli devlet şüphesiz Anadolu Selçuklu Devleti'dir. 1078'de İznik şehrini merkez üs yaparak Anadolu'yu Türkler'e kazandırmaya çalışan Kutalmışoğlu Süleyman Şah, kısa sürede egemenliğini Anadolu'nun tamamına yaymayı başardı. Oğlu I. Kılıç Arslan zamanında Haçlı seferleri başladı, İznik Haçlılar'ın eline geçti ve Bizans'a devredildi. I. Kılıç Arslan bunun üzerine Konya'yı başkent yaparak saldırganlara karşı yıpratma savaşı başlattı. Fakat Suriye'ye yönelen Haçlıları durduramadı. Yerine geçen oğlu Sultan I. Mesud zamanında Anadolu birliğini yeniden kurma çalışmaları devam etti. I. Mesud Konya'ya yönelen Bizans ordularını püskürttü, Haçlı ordusunu Ceyhan yakınlarında yenilgiye uğrattı. Kendisinden sonra tahta geçen oğlu II. Kılıç Arslan, Bizans'ın Türkler aleyhine entrikalarını etkisiz bırakacak ve İmparator Manuel Komnenos komutasındaki Bizans ordusunu Denizli yakınlarındaki Myriokephalon'da bozguna uğratacağı (1176). Bu zaferle Bizans'ın Anadolu'daki etkisi tamamen ortadan kalktı. Bundan sonra ülkede ticaret gelişti, imar faaliyetleri hızlandı. Yollar üzerinde kervansaraylar, Sinop ve Akdeniz'de tersaneler kuruldu, medreseler açıldı ve bilimde önemli gelişmeler kaydedildi. Sultan I. Alaeddin Keykubad zamanında ise Türk tarihinin en parlak

dönemlerinden biri yaşandı. Ancak bu hükümdarın zehirlenerek öldürülmesi ülkede karışıklıkların çıkmasına neden oldu. Dini-siyasi Babailer isyanını Moğol istilasını izledi ve 1243'te Moğollarla yapılan Köseadağ savaşı sonrasında Anadolu Moğollar tarafından işgal edildi. 13. yüzyılın sonlarına doğru Moğol egemenliğinin zayıflamasıyla birlikte, Selçuklu döneminde uçlarda ve sınırlarda yerleştirilmiş olan Türkmenler, Anadolu topraklarında irili ufaklı bir çok beylik kurdular. Karaman, Germiyan, Eşref, Hamid, Menteşe, Candar, Pervane, Sahib Ata, Karesi, Saruhan, Aydın, İnanç ve Osmanoğulları bu dönemde Anadolu'da kurulmuş olan Türkmen beylikleriydiler. “Beylikler Dönemi” olarak adlandırılan bu dönemde Anadolu tamamıyla bir Türk yurdu haline geldi ve geniş ölçüde Moğol tahribatına uğramış olan ülkede yeni bir refah dönemi başladı. Nitekim, Osmanlı Devleti bu sağlam temeller üzerinde kuruldu.

Mısır'da Eyyubi hükümdarı Es-Salih Necmeddin'in ölümünden sonra, ordu başkumandanı İzzeddin Aybeg sultan ilan edildi ve böylece Türk Kölemen (Memlük) Devleti kuruldu (1250–1382). Memlük Devleti Türk tarihinde önemli bir yere sahiptir. Zira Aybeg'in sultanlığı döneminde 7. Haçlı Seferi, Mansure Zaferi kazanılarak etkisiz bırakıldı. Seyfeddin Kotuz zamanında Mısır'ı işgal etmek isteyen Moğol-Ermeni-Haçlı müttefikleri ağır bir yenilgiye uğratarak Moğollar Suriye'ye sokulmadı. Ondan sonra gelen hükümdarlar döneminde Suriye'deki Haçlı egemenliği sona erecek, Anadolu'da Kayseri'ye kadar olan sahalarda Memlük Sultanlığı idaresine alınacaktı. Bu devlet zamanında ayrıca doğu-batı ticareti gelişti. Memlük sultanları müslümanlığa yaptıkları hizmetlerden dolayı “Hadımü'l-Harameyn” (Mekke ve Medine'nin hizmetkârı) ünvanını kazandılar ve İslam dünyasında haklı bir şöhret sahibi oldular. Memlük Devleti Osmanlılar tarafından tarihten silindi.

14. yüzyılın en önemli devletlerinden biri ise Timurlular Devleti'dir (1370–1507). Timurlular Devleti, Çağatay hanlıklarından birinin başında bey olan Timur tarafından kuruldu. Devletin sınırları Volga nehrinden Ganj nehrine, Tanrı dağlarından İzmir ve Şam'a kadar uzanıyordu. Sert bir mizaca sahip olan Timur, seferleriyle büyük yıkım yaptı. Otuz beş yıl gibi kısa bir sürede imparatorluk haline gelen devlet, onun ölümünden sonra kurulduğu gibi süratle

parçalandı; torunlarından Muhammed Semerkand'da, diğer torunu Pir Muhammed ile İskender İran'da, oğlu Miranşah Bağdat ve Azerbaycan'da ve küçük oğlu Şahruh da Horasan'da devlet kurdu. Bunlardan devletin sınırlarını genişleterek birlik sağlamaya çalışan Şahruh zamanında parlak bir kültür hayatı başladı. Oğlu Uluğ Bey ise tanınmış bir astronom olarak tahta çıktı. Timurlular'dan sadece Hüseyin Baykara Horasan'da tutunabildi, başkent Herat Türk tarihinin sayılı kültür merkezlerinden biri haline geldi. Türk şairi ve devlet adamı Ali Şir Nevai burada yetişti. Baykara'dan sonra Herat, Özbekler'in eline geçecek ve Timurlular ortadan kalkacaktı.

Timurlular Devleti kurulduğu sıralarda, Erbil-Nahçıvan arasında yurt tutan Karakoyunlu Türkmen grubu merkezi Tebriz olan bir devlet oluşturdu. Oğuzlar'ın Yıva, Yazır, Döğer, Avşar boylarından oluşan bu devlete Karakoyunlu Devleti (1380–1469) denildi. Karakoyunlular Timur'la mücadele ettiler. Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf, Timur'un baskısı karşısında Osmanlı hükümdarı Yıldırım Beyazıt'a sığınmak zorunda kaldı. Bu durum Timur'la Osmanlılar'ın arasını açtı ve Ankara Savaşı'nın (1402) nedenlerinden sayıldı. Ankara Savaşı'ndan sonra yeniden toparlanan Kara Yusuf, 1406'dan sonra eski devletini yeniden kuracak ve Mardin, Erzincan, Bağdat, Azerbaycan, Tebriz, Kazvin ve Sultaniye'yi alacaktı. Kara Yusuf'un ölümünden sonra ülkede karışıklıklar çıktı. Cihan-şah devleti yeniden birleştirmeyi başardıysa da Akkoyunlu Uzun Hasan'a karşı Mardin'de yenilgiye uğradı ve ülke Akkoyunlular'ın egemenliğine girdi.

Diyarbakır bölgesinde yurt tutan Türkmen boylarına dayanan Akkoyunlu Devleti (1350-1502), Tur Ali Bey'in liderliğinde bir birlik olarak ortaya çıkmıştı. Bu dönemde Kuzey'de Trabzon Rum İmparatorluğu ile mücadele eden devletin asıl kurucusu ise Kara Yülük Osman Bey olarak bilinir. Akkoyunlu Devleti'nin en güçlü dönemi Uzun Hasan devridir. Onun zamanında devletin sınırları Hazar Denizi'nden Suriye'ye, Azerbaycan'dan Bağdat'a kadar uzandı. Bu nedenle Uzun Hasan kendini Türk birliğini kuracak kişi olarak görmüş ve Timur'a benzetmiş, Osmanlı Devleti ile Mısır Sultanlığı'nı ortadan kaldırma planları yapmıştı. Bu amaçla ateşli silahlar temin etmek için Avrupa devletleri ile siyasi ilişkiler kurmuştu. Fakat Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet ile yaptığı Otlukbeli

Savaşı'nı kaybetmesi (1473) Uzun Hasan için ağır bir darbe oldu. Bu yenilgi Akkoyunlu Devleti'nin yıkılmasına ve dini bir heyecanla Ustaçlı, Rumlu, Musullu, Tekeli, Bayburtlu, Karadağlı, Dulkadirli, Karamanlı, Varsak ve Avşar gibi Türkmenleri yanına alan Şah İsmail'in Safevi Devleti'ni (1501–1736) kurmasına yardımcı oldu. Şah İsmail'in İranda Türk siyasi birliğini kurduğu dönemlerde, Hindistan yarımadasının büyük bir kısmı Türk idaresi altında birleştirilmiş, Anadolu'nun hemen hemen tamamını hakimiyeti altına alan Osmanlı Devleti doğu ve batı sınırlarını genişletmeye başlamıştı.

İran'da siyasi birliği kuran Şah İsmail, katı bir şiiilik heyecanı ile, ülkenin sınırlarını genişletti, ancak Anadolu'daki faaliyetleri ve Anadolu'yu kendi topraklarına katma düşüncesi, Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim'in tepkisini çekti. Nitekim, Çaldıran'da (1514) yapılan savaşta Şah İsmail büyük bir yenilgiye uğradı. Yerine geçen başta Şah Tahmasp olmak üzere bütün Safevi hükümdarları Osmanlılar ile mücadele ettiler. Fakat yapılan hemen her savaşta da kaybettiler. Hanedan III. Abbas'dan sonra iktidarı Avşar boyuna mensup Nadir Şah ele geçirdi ve Safeviler dönemi sona erdi.

Safeviler devri tarihte önemli bir yere sahip oldu. Şah İsmail ve diğer hanedan mensupları sanatsever olarak tanındı. Bu dönemde İran'da edebiyat, mimari ve çinicilik, çömlekçilik, dokumacılık gibi el sanatları gelişti, bilhassa ciltçilik süslemesi ile hat sanatında büyük ilerlemeler oldu.

Timur hanedanından olan ve Türkçe yazdığı “Vekayi Babürname” eseriyle ün salan Zahirüddin Babür, Hindistan'a giderek Türk-Hint (Babür) İmparatorluğu'nu (1526–1858) kurdu. Onun ölümünden sonra hükümdar olan oğulları Humayun ve Ekber zamanlarında devlet daha da gelişti ve Hindistan yarımadasının büyük bir kısmı tek idare altında birleştirildi. Şah-cihan adıyla hükümdar olan Hürrem devrinde, siyaset ve sanat alanlarında en parlak devir yaşandı. Agra'da dünyanın en güzel mimari eseri sayılan ünlü Tac Mahal inşa edildi. Osmanlı Devleti'nden de eserin inşası için mimarlar gönderildi. Osmanlı Devleti ile kurulan bu iyi münasebetler, yerine geçen oğlu I. Alemgir zamanında da devam etti. Hint sularında ve Basra Körfezi'nde Portekizliler ile mücadele eden Osmanlılar'ın Basra valilerine sığınma hakkı tanındı. I. Alemgir'in ölümünden

sonra başlayan iç karışıklıklar II. Bahadır Şah zamanına kadar sürdü. 1857'de çıkan bir isyanı bastıran İngilizler, Hindistan'ı İngiltere'ye bağladılar ve Kraliçe Viktoria Hindistan İmparatoriçesi ilan edildi.

Osmanlı Devleti (1299–1923). Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflamasından sonra Anadolu'da çeşitli Türk boylarına mensup çok sayıda beylik ortaya çıkmıştı. Bu beyliklerden biri de, Söğüt-Yenişehir-Bilecik bölgesinde Oğuzlar'ın Kayı boyuna mensup Osmanlı Beyliği idi. Osmanlı Beyliği kısa sürede Anadolu'daki beylikleri birleştirerek Türk birliğini kurmayı başardı. Komşuları Bizans Devleti ile de mücadele eden Osmanlılar, bu nedenle önce Rumeli'ye geçtiler, Sultan II. Mehmet döneminde (1451–1481) İstanbul'u alarak (1453) Bizans İmparatorluğu'nun varlığını ve Ortaçağ'ı sona erdirdiler. “Fatih” ünvanını alan Sultan II. Mehmet'le birlikte Osmanlı devleti 16. yüzyılın sonlarına dek sürecek hızlı bir gelişme dönemine girdi.

Batıda Sırlar, Bulgarlar, Macarlar, Venedikliler, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, İngiltere, Papalık, İspanyollar, zaman zaman Fransa ve Rusya ile; Doğu ve Güney'de ise her biri birer Türk devleti olan Akkoyunlular, Timurlular, Memlükler, Safeviler ve Karamanoğulları devletleriyle mücadele edildi. Yavuz Sultan Selim zamanında (1512–1520) Mısır fethedildi ve “Halifelik” Abbasiler'den Osmanlı hanedanına geçti. Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520–1566), gelişmiş bir devlet teşkilatına, güçlü bir orduya ve maliyeye sahip olan devletin sınırları kuzeyde Kırım'dan güneyde Yemen ve Sudan'a, doğuda İran içlerinden ve Hazar Denizi'nden, kuzeybatıda Viyana ve güneybatıda İspanya'ya kadar uzanmıştı.

Ancak 16. yüzyıldan itibaren Rönesans ve coğrafi keşiflerle gelişen Avrupa'ya karşı ekonomik ve askeri üstünlüğünü kaybeden Osmanlı İmparatorluğu yeni gelişmelere ayak uyduramadı ve bu yüzyıldan itibaren dengeler Avrupa devletleri lehine gelişti. 19. yüzyılda başlayan milliyetçilik akımları ve Rusya ile bazı Avrupa devletlerinin Balkanlar'daki Hıristiyanları örgütleyerek ayaklandırmaları, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki topraklarda bağımsız devletler oluşmasına neden oldu.

Fatih Sultan Mehmet

Yavuz Sultan Selim

Uğranılan yenilgiler sonucu imparatorluğun çökmeye yüz tutması, yöneticileri ağdaşlaşma yönünde adımlar atmaya zorladı. İmparatorluk 19. yüzyıl boyunca sürekli reform çabalarına sahne oldu. Sultan II. Abdülhamid'in saltanat dönemine (1876–1909) rastlayan I. Meşrutiyet'in (1876) en belirgin özelliği, Türkiye'ye ilk defa Batı modelinde bir anayasa kazandırmasıydı. “Jön Türkler” adlı bir grup aydın tarafından hazırlanarak Abdülhamid'e kabul ettirilen bu anayasa ile Osmanlı devleti meşruti yönetime geçmişti. Ancak 1877–78 Osmanlı-Rus savaşını bahane eden Abdülhamid, 1877'de Meclis'i kapatarak Meşrutiyet'e son verdi. Jön Türkler'in muhalefet örgütü olarak etkinlik göstermeye başlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1908'de önce padişahı Meşrutiyet'i yeniden ilan etmek zorunda bıraktı, sonra da iktidarı ele geçirdi. Fakat Abdülhamid'den sonra başlayan serbestleşme de uzun sürmedi. İtalyanlar'la yapılan Trablusgarp Savaşı (1911–1912) ve hemen ertesinde patlak veren Balkan Savaşları (1912–1913) yeni yönetimi kısa sürede güçten düşürecek ve II. Meşrutiyet'le başlayan özgürlük ortamının tek parti diktatörlüğüne dönüşmesine yol açacaktı. Birinci Dünya Savaşı'nda (1914–1918) Almanlar'ın yanında yer alan Osmanlı Devleti'nin toprakları, mihver ülkelerin yenilmesi üzerine; 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından İngiltere, Fransa, Rusya ve Yunanistan'ın işgaline uğradı. Ülke topraklarının işgale uğraması ve İstanbul Hükümeti'nin çaresiz kalması, Anadolu ve Trakya'daki Türk halkı için direnişten başka seçenek bırakmamıştı. Yunan işgali, küçük savunma cephelerinin kurulmasını, bölgesel direniş örgütlerinin oluşmasını hızlandırdı.

Osmanlı İmparatorluğu, Ortaçağ ve Yeniçağ boyunca devrinin en hoşgörülü yönetimini sağlayan bir devlet hüviyeti taşımaktaydı. Gerçekten de altıyüz yıl boyunca yönetiminde bulunan farklı din, dil ve ırktan insanları birarada tutabildi, din ve vicdan özgürlüğü sağlayarak, bünyesindeki ulusların kültür ve dillerinin korunmasına imkan verdi. Ayrıca kendisinden önceki bütün Türk devletlerinin kültür, bilim, sanat ve devlet yönetimi birikimine sahip olarak uygarlık tarihine önemli katkılarda bulundu. Kendisine has mimarisi, taş ve ahşap oymacılığı, çinicilik, süsleme, minyatür, hat sanatı, ciltçilik gibi sanat alanlarında nadide eserler meydana getirdi. Hepsinin üstünde dünya siyasetinde yüzyıllarca etkili oldu.

Topkapı Sarayı, Hünkar Sofası (XVI. yüzyıl), İstanbul

Ulusal Kurtuluş Savaşı (1919–1923). Ulusal Kurtuluş Savaşı, ömrünü tamamlamış bir imparatorluğun yıkıntılarında çağdaş bir devletin ortaya çıkarılması çabasıdır. Bu çabanın dört yıl sürmesi ise emperyalist devletlerin bu yıkıntılardan kendi siyasal amaç ve çıkarlarına uygun yeni bir tertibe hayatıyet vermek istemelerindendi.

Türk direniş çabalarının tam bir bağımsızlık savaşına dönüşmesi, Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da 9. Ordu Müfettişi olarak Samsun'a ayak basması ile başladı ve çok zor koşullarda, dünyanın büyük devletleri tarafından desteklenen ordulara karşı başarıya ulaştı.

Osmanlı ordusuna 11 Ocak 1905'te yüzbaşı rütbesiyle katılan Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nda askeri yeteneğini hemen hemen bütün cephelerde kanıtlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, Yıldırım Orduları'nın kaldırılması üzerine İstanbul'a dönmüştü. İstanbul Hükümeti'nin baskısı altında işgalci güçlere karşı siyasi açıdan bir sonuç elde edilemeyeceğini anlayan Mustafa Kemal Anadolu'ya geçerek mücadeleyi oradan sürdürmeye karar verdi. Ulusal direnişi örgütlemek için Anadolu'daki mevcut tüm birliklerle ve direniş örgütleri ile ilişkiye geçti. 22 Haziran 1919'da Amasya'da yayınladığı genelge ile ulusal hareket için ilk çağrısını yaptı, Erzurum ve Sivas Kongreleri ile bu savaşımı örgütleyerek resmi bir konum kazandırdı. Sivas Kongresi'nde son şeklini alan Misak-ı Milli programına göre Türkler'in oturduğu yerler hiçbir biçimde parçalanamayacak, ülkenin siyasal, adli ve mali gelişmesini önleyecek kapitülasyon niteliğinde sınırlamalar kesinlikle kabul edilmeyecekti.

Mustafa Kemal, İtilaf Devletleri'nin 16 Mart'ta İstanbul'u resmen işgal ederek Meclis-i Mebusan'ı kapatmaları üzerine, Osmanlı Devleti'nin altıyüz yıllık hayat ve hakimiyetine son verildiğini, Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanacağını ve o tarihten itibaren milleti temsil etme yetkisinin yalnızca bu meclise ait olacağını açıkladı. Nitekim vatanın kurtarılması, yönetilmesi ve tam bağımsızlığa kavuşturulmasını üstlenen Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), 23 Nisan 1920'de olağanüstü yetkilerle çalışmalarına başladı ve Mustafa Kemal Meclis Başkanı seçildi.

Mustafa Kemal Atatürk Sivas Kongresi sırasında Kongre Üyeleriyle

Ankara ve İstanbul arasındaki son bağlar 12 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması'nın imzalanmasıyla kopmuştu. Anlaşma Türkler için son derece ağır koşullar içermekteydi. Antlaşmaya göre Türkler, Anadolu'nun küçük bir parçasına egemen olabilecekler ve yabancı ülkelerin mali ve askeri denetimi altında bulunacaklardı.

Sevr Antlaşması'na dayanılarak Doğu Anadolu'da bir Ermeni devleti kurulması için başlatılan çabalar, bu bölgedeki ordu komutanı Kazım Karabekir'in kuvvetlerince etkisiz duruma getirildi. 18 Kasım 1920'de yapılan ateşkes antlaşmasından sonra, 2 Aralık 1920'de imzalanan ve TBMM'nin taraf olduğu ilk uluslararası anlaşma olan Gümrü Antlaşması ile doğu cephesinde barış sağlandı.

Batı cephesinde ise 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ederek Ege içlerine doğru yayılmaya başlayan Yunan Birlikleri I. ve II. İnönü Savaşları'nda (Ocak-Nisan 1921) durdurulduktan sonra, Sakarya Savaşı'nda (Ağustos-Eylül 1921) ağır bir yenilgiye uğratıldı. Sakarya zaferi önemli diplomatik başarılar sağladı. Türkiye ve Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşması (Ekim 1921) ile Fransızlar, Adana ve çevresindeki topraklardan çekildiler. Böylece bir cephe daha tasfiye edildi. Bundan sonra ülkenin tüm güç ve kaynakları, Batı cephesinde yapılacak büyük bir saldırı için harekete geçirildi. Ağustos-Eylül 1922'de Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı'nda Yunan güçleri bozguna uğratıldı. 9 Eylül'de İzmir kurtarıldı. Bu askeri başarı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sürecini daha da hızlandırdı. İtilaf Devletleri ile Ankara Hükümeti arasında 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalandı ve kalıcı bir barış anlaşmasının koşullarını

görüşmek üzere bir ay sonra Lozan'da bir konferans düzenlenmesi kararlaştırıldı. Fakat İtilaf Devletleri'nin bu konferansa İstanbul Hükümeti'ni de çağırımları üzerine TBMM, 1 Kasım 1922'de halifeliğin saltanattan ayrıldığını ve saltanatın kaldırıldığını açıkladı. Son Osmanlı Padişahı VI. Mehmed de (Vahideddin) 17 Kasım 1922'de bir İngiliz gemisiyle gizlice İstanbul'u terk etti.

Ankara Hükümeti'nin tek temsilci olarak katıldığı Lozan barış görüşmeleri 21 Kasım 1922'de başladı. Türk heyetine Dışişleri Bakanı İsmet İnönü'nün başkanlık ettiği görüşmeler özellikle kapitülasyonların geleceği konusundaki anlaşmazlık nedeniyle Şubat 1923'te kesintiye uğradı. Nisan 1923'te yeniden başlayan görüşmeler, 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı. Bu antlaşma ile Türkiye, tam bağımsızlığını ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın temel hedefi olan Misak-ı Milli sınırlarını güvence altına aldı.

Sözlük

adil – справедливый, правый; adil bir mahkeme – справедливый суд;
baskı – 1) пресс, гнёт; давление (на что-л.); 2) тиснение, набивка;
beylik,ği – 1) казённый, государственный; 2) стереотипный, трафарет;
birleştirmek – присоединять, соединять, сочленять, объединять, стыковать;
bölüşmek -i, -le – делить между собой, делиться с кем-либо;
devir -vri – 1) эпоха, пора; период; devir açmak – открыть [новую] эру;
dindar – религиозный, набожный, верующий;
dönemi – период конституционного правления (в Турции, 1876–1918 гг.);
dönüm noktası – 1) поворотный пункт; 2) перелом, поворот; переломный;
ebedileştirmek -i – увековечить, закрепить навечно;
egemenlik,ği – суверенитет; millî egemenliği savunmak – защищать;
Haçlılar – крестоносцы;
hakan – каган, хан, правитель;
halife – 1) халиф; 2) преемник; наместник;
hanedan – 1) династия; знатный род; Selçuk hanedanı – сельджуки, дина-
hunlar – гунны; Hun devleti – государство гуннов;
işgal -li – 1) оккупация; işgal makamları – оккупационные власти; işgal
islâmlaştırmak -i – обратить в мусульманскую веру;
istilâ – 1) завоевание, захват, оккупация; istilâ ordusu – оккупационная
isyan – 1) восстание, мятеж, бунт;
İznik – турецкий город, до завоевания турками называвшийся Никея;
kağan – каган, хан;
kahraman – герой; kadın kahraman – героиня;
kavim -vmi – народ, нация, племя, род;

kentleşme – урбанизация;
keşif –şfi – 1) открытие; coğrafi keşifler – географические открытия;
kurucu – 1) основатель, учредитель, создатель;
medrese – медресе; духовное училище;
mensup -bu, -e – 1) относящийся, входящий в состав; 2) mensup -bu – mensupları – военнослужащие; basın mensupları – представители печати;
meşrutiyet – 1) конституционное правление; 2) (Meşrutiyet) meşrutiyet
milliyetçilik, ği – национализм;
mücadele – борьба;
önderlik, ği – 1) положение / обязанность лидера / руководителя / вождя; 2) лидерство, руководство;
örgütlemek -i – организовать;
Orta Çağ – средние века, средневековье;
rejimi – оккупационный режим; 2) сдерживание, удерживание;
saltanat sürmek – а) господствовать, царствовать, править; б) жить в роскоши,
saltanat Türkiyesi – султанская Турция; 3) роскошь, пышность, великолепие;
tapınak, ği – храм, место богослужения;
temel – 1) фундамент; основание; evin temeli – фундамент дома; 2) основа, база; temel atmak – заложить основу (чего-л.);
teşkilat – организация;
ünvan – титул, звание;
uygarlık, ği – цивилизация; культура;
vadi – долина, лощина;
yenilgi – поражение, проигрыш;
zehirmek -i – отравлять.

Alıştırma

Tarih bilinci konulu kompozisyon yazınız.

a) İslamiyet öncesi Türk devletleri   b) Lozan antlaşması ve cumhuriyetin ilanı

1923'ten sonra Türkiye

23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışı ile yeni bir devlet kuruldu. Ancak Kurtuluş Savaşı devam ederken, milli birlik ve beraberliğin bozulmaması için rejimin adı konulmamıştı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) 29 Ekim 1923'te Anayasasında ülkenin yönetim şekli cumhuriyet olarak belirlenmiştir.

1923–1929 yılları arasında Teşvik-i sanayi Politikası uygulandı ama dünyada yaşanan ekonomik kriz nedeniyle yeterli yararlı olamamıştır.

1930'lu yıllar dünya tarihi açısından son derece önemliydi. Avrupa'da faşizm yayılmakla birlikte Türkiye'nin doğu komşusu SSCB'de de sosyalist idare anlayışı totaliter bir şekilde yayılmaktaydı. Dünyada ekonomik buhran vardı. Türkiye'nin amacı, buhranı atlatabilmek ve hızla kalkınabilmektir.

Atatürk'ün ölümü üzerine 11 Kasım 1938'de cumhurbaşkanlığına seçilen İnönü Cumhurbaşkanlığının yanı sıra CHP genel başkanlığına da geçip yönetim üzerinde geniş otorite sahibi oldu.

26 Aralık 1938'de toplanan CHP Üçüncü Büyük Kurultayı'nda İsmet Paşa genel başkan ve Milli Şef ilan edilmesiyle yaklaşık 12 yıl sürecek olan milli şeflik dönemi başlamış oluyordu.

II. Dünya Savaşı (1939–1945) döneminde İnönü ülkeyi savaştan uzak tutmaya çalıştı. II. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle basında ve mecliste çok partili siyasal sistemi savunan bir anlayış oluştu. Buna CHP genel başkanı ve cumhurbaşkanı İsmet İnönü de yaptığı konuşmalarla destek verdi. 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti kuruldu. Parti genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. Demokrat Parti birinci iktidar döneminde (1950–54) liberalleşmede önemli adımlar attı. Yabancı yatırımlar desteklendi. Ezanın Arapça okunması ve radyoda dini program yapılması yasağı kaldırıldı ve okullara din dersi kondu. 1950 yılında Kore'ye asker gönderilmesinden sonra 1952'de NATO'ya girildi.

1960'ta TSK yönetime el koydu ve Milli Birlik Komitesi'nin onayıyla Adnan Menderes, Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu idam edildi. Celal Bayar ve Refik Koraltan ile 11 kişinin idam cezası ömür boyu hapse çevrildi. DP, 29 Eylül 1960'ta kapatıldı.

11 Şubat 1961'de Demokrat Parti'nin devamı olarak kurulan Adalet Partisi 1961 seçimlerine girerek %34,8 oy topladı. 450 kişilik mecliste 158 milletvekilini, Senatoda ise 150 senatörün 70'ini aldı. Cumhuriyet Halk Partisi-Adalet Partisi koalisyonu kuruldu.

1961–1965 arası kurulan üç İnönü Hükümeti'nin de Çalışma Bakanı olan Bülent Ecevit Ortanın Solu politikasını benimsemişti özellikle Çalışma Bakanlığı döneminde işçilerle çok iyi ilişkiler kurmuştu. Bakanlığı döneminde 1963'te Grev, Lokavt ve Toplu Sözleşme Yasası'nın çıkarılmasını sağladı.

Ecevit'e göre, amacı, CHP içinde egemen olan “ortanın solu” politikasına son vermek. Ecevit'le yoğun bir mücadeleye giren İnönü, Mayıs 1972'de toplanan V. Olağanüstü Kurultay'da, politikasının partisince onaylanmaması durumunda istifa edeceğini açıkladı. Kurultayda parti meclisi Ecevit'in yanında yer alınca da 8 Mayıs 1972'de CHP genel başkanlığından ayrıldı. Türk siyasal yaşamında parti içi mücadele sonucunda değişen ilk genel başkan olan İnönü 4 Kasım 1972'de CHP üyeliğinden, 14 Kasım 1972'de de milletvekilliğinden istifa etti. Başvurusu üzerine tabii senatör olarak Cumhuriyet Senatosu'nda görev aldı.

30 Haziran 1972'de toplanan CHP 21. Olağan Kurultayı partideki büyük iktidar değişimine sahne oldu, CHP Tüzüğü'nün 35 maddesi birden değiştirildi. Kurultay, Genel Başkanlıktan istifa eden İsmet İnönü'nün CHP Kurultayına son katılımına sahne oldu. Bülent Ecevit, tekrar Genel Başkanlığa seçildi.

7 Kasım 1982'de yeni anayasa halkoyuna sunuldu ve %91.3 oyla anayasa kabul edildi. Aynı oylamayla MGK ve Devlet Başkanı Kenan Evren de 7. Cumhurbaşkanlığına seçildi.

6 Kasım 1983 seçimleri sonucunda ANAP tek başına iktidara geldi ve 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, 20 Mayıs 1983'de Anavatan Partisi'ni kuran Turgut Özal yeni hükümeti kurdu.

1993 yılında, Türk Dili Konuşan Ülkelerin kültür ve sanat alanlarında işbirliğini sağlayan Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi'nin Almatı'da kurulması. Kültürel, ekonomik ve siyasi nitelikte bir forum olan ve tüm Türk

devlet ve toplulukları ile akraba toplulukların katıldığı ilk Türk Kurultayı'nın yapılması.

2000 yılında Türk devletlerine dair bir harita.

21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan arasında Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi kurulması.

Sözlük

adalet – справедливость;

ANAP – Anavatan partisi – партия Анаватан;

anayasa – конституция, основной закон;

belirlemek –i– 1) определять, устанавливать; 2) сужать, ограничивать;

buhran – кризис;

CHP – Cumhuriyet Halk Partisi – Народно-республиканская партия;

darbe – 1) удар; darbe indirmek – нанести удар; ударить;

DP – demokrat parti – Демократическая партия;

ezan – азан, призыв к молитве (оглашаемый с минарета);

grev – забастовка, стачка;

halkoyu – общественное мнение, референдум;

idam – [смертная] казнь; idam etmek – казнить;

iktidar – 1) власть; iktidar başında bulunmak/olmak – находиться у власти;

iktidara gelmek – прийти к власти; iktidarda ikilik – двоевластие; iktidarı kötüye

iktidardan düşmek – отойти от власти; 2) сила, мощь; iktidarı olmamak – быть

ilan etmek – анонсировать, декларировать;

istifa – 1) отставка; 2) прошение об отставке; istifa etmek – уйти в отставку;

kullanmak – злоупотреблять властью; iktidar partisi – правящая партия;

lokavt – локаут;

MGK – Millî Güvenlik Kurulu – Совет национальной безопасности;

milletvekili – депутат, член турецкого парламента;
muhalefet – оппозиция, несогласие; muhalefet etmek – выступать против;
nasibini almak – 1) извлекать пользу; воспользоваться; 2) пощастливиться;
olağanüstü – 1) необычный, необыкновенный, непривычный;
otorite – авторитет, влияние;
şef – шеф, начальник;
sıkıntı – 1) грусть, тоска, скука; томление; 2) трудность, затруднение;
SODEP – Sosyal Demokrasi Partisi – Социал-демократическая партия;
SSCB – Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği – СССР, Союз Советских Социалистических Республик;
teşvik -ki – поощрение, стимулирование;
toplular sözleşme – коллективный договор;
totaliter – тоталитарный;
TSK – Türk Silahlı Kuvvetleri – турецкие вооруженные силы;
tüzük,ğü – устав, статут.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki sorulara cevap veriniz.

1. 1992 de iktidar hangi partiydi?
2. 1995 Başbakan kim?
3. 1990 yılında Başbakan kim?
4. 1996 yılı başbakanı kim?
5. 1995 de iktidar hangi partiydi?
6. SHP partisi ne zaman iktidar oldu?
7. 1998 yılının başbakanı kimdir?

Alıştırma 2. Eser yazınız.

Yeni dünya düzeni ve Türkiye: nasıl bir dış politika?

4. Bayramlar

Türkiye’de kutlanan özel ve önemli günler sosyal hayatta önemli bir yere sahiptir. Kutlamalar, bayramlar ve toplumsal farkındalık yaratan her türlü içerik bireylerin hayatlarına anlam katmaktadır. Birlik ruhunun uyandığı bu günlerin kimisi eğlenceli geçmekte, kimisi de toplumda yaşayan her bireye unutulmaması ve korunması gereken değerlerimizi hatırlatmaktadır.

Türkiye’de resmî tatiller genel olarak ulusal bayramlar ve dini bayramlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Resmî tatiller; Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, Zafer Bayramı ve Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramıdır. Ülkede kutlanan dini bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramı’dır. Diğer resmî tatil günleri ise Yılbaşı, 15 Temmuz Demokrasi ve Özgürlük Bayramı ve 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü’dür.

Türkiye’de Kutlanan Milli Bayramlar Nelerdir?

Milli bayramlar, toplumlarda bulunan önemli değerlerin gelecek nesillere aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Her yıl belirli tarihlerde toplumun milli değerlerini ön plana çıkarmak için düzenli olarak anma törenleri ve resmî törenler yapılmaktadır. Tarihinde meydana gelen olaylar doğrultusunda Türk milletini bir arada tutan pek çok olaydan bahsetmek mümkündür. Bu değerler Türk milletinin uzun yıllar bir arada yaşamasını mümkün kılmıştır. Bu doğrultuda birlik ve beraberliği temsil eden milli gün ve bayramlar Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir.

Bu özel bayramları kutlarken, tarihin başarısını ve kahramanlığını anmaktayız ve bize miras kalan tüm değerlerin öneminin farkındayız. Milli bayramları kutlamanın bir başka nedeni de geçmiş mücadeleleri anmaktır. Milli bayramların en coşkulu kutlandığı yer denilince akla ilk gelen yer okullardır. Okullarda bayram havasında yapılan kutlamalar, ortak değerlerin toplumla bütünleşmesini sağlamak için coşkuyla kutlanmaktadır.

Başarıların ve büyük zaferlerin mükâfatı olarak ifade ettiğimiz bu önemli tarihler, bugün büyük bir coşkuyla şölen olarak kutlanmaktadır. Geçmişten dersler çıkararak geleceğe ışık tutmamızı sağlayan milli bayramların toplumda çok özel

bir yeri vardır. Milli birlik ve beraberliğin büyük önem taşıdığı bu önemli tarihler şöyle sıralanmaktadır;

- 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı,
- 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı,
- 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı,
- 30 Ağustos Zafer Bayramı.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuştur. Bu gün, milli egemenlik, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışı ve halkın yönetime tam hâkimiyetinin ilk günü açısından çok önemlidir. Bu özel gün tüm dünya çocuklarına Atatürk tarafından armağan edilmiştir. Her yıl 23 Nisan'da kutlanan bu bayram Türkiye'nin en önemli milli bayramıdır.

19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı

19 Mayıs 1919'da Türkiye Cumhuriyeti için önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Türk milleti için adeta bir dönüm noktası olan bu tarih, Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gün olarak kayıtlara geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin bir askeri olarak ilk kez Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal, Samsun'da yola çıkmış ve Anadolu'da milli mücadeleye öncülük etmiştir. Bu mücadelenin ardından bir örgüt ülkeyi yabancı askerlerin işgalinden kurtarmaya başlamıştır.

Kısaca söylemek gerekirse, günümüz Türkiye'sinin ilk adımları 19 Mayıs 1919'da atılmaya başlanmıştır. Her yıl 19 Mayıs'ta hem Atatürk'ü anmak hem de gençlik ve spora yönelik çeşitli etkinlikler düzenlemek amacıyla kutlanmaktadır, Atatürk'ün en önemli iki kavramı da bu iki kavramdır.

30 Ağustos Zafer Bayramı

30 Ağustos 1922'de Kurtuluş Savaşı'nın sonucunu belirlemede çok etkili olan Başkomutanlık Muharebesi zaferle sonuçlanmıştır. Bu nedenle Türkiye'de 30 Ağustos Zafer Bayramı olarak kutlanmaktadır. İşgal birlikleri daha sonraki bir tarihte ülke sınırlarını terk etse de 30 Ağustos sembolik olarak ülke topraklarının geri alındığı günü temsil etmektedir.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı

Cumhuriyet Bayramı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet yönetiminin ilanını temsil eden milli bayramdır. Her yıl 29 Ekim Türkiye'de ve Kuzey Kıbrıs'ta coşkuyla kutlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk, 29 Ekim 1933'te yaptığı 10. Yıldönümü Konuşması ile 29 Ekim'i en büyük bayram olarak ifade etmiştir.

Türkiye'de Kutlanan Dini Bayramlar Nelerdir?

Genel olarak, İslam'da iki büyük bayram kutlanmaktadır. Bu tatiller şu şekilde sıralanmıştır;

- Ramazan Bayramı,
- Kurban Bayramı.

Bu bayramlar, İslam dini içerisinde farklı kültür ve mezheplerin özelliklerine göre farklı şekillerde kutlanmaktadır. İslami bayramlar Hicri takvime göre hesaplandığından, günümüzde kullanılan Miladi takvimde bayram günleri her yıl aynı tarihe denk gelmemektedir. Ramazan ve Kurban Bayramları her yıl bir önceki yıla göre on günlük bir gerileme ile farklı mevsimlere denk gelebilmektedir. Ramazan, Hicri takvime göre Şevval ayının ilk üç gününde, Kurban Bayramı ise Zilhicce ayının onuncu gününden başlayarak dört gün olarak kutlanmaktadır. Bu bayramlar bugün halk geleneklerinde canlı bir şekilde kutlanmaktadır.

1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, bir aylık oruçtan sonra kutlanan özel bir bayramdır. Bayram öncesi Ramazan ayı olarak tanımlanan bu dönemde çeşitli gelenek ve görenekler uygulanmaktadır. Ramazan adı verilen bu ayda aileler birbirini yemeğe davet etmektedir. Bu öğünlerde Ramazan'a özgü yiyecekler sofraya konmakta ve özenle zengin sofralar hazırlanmaktadır.

Ramazan ve Kurban Bayramı ile ilgili söylenebilecek en önemli özellik komşuların, dostların, akrabaların ve dostların ziyaret gezilerinde bir araya gelmesidir. Şehirlerde yaşayanlar bayram günlerinde köylerde yaşayan yaşlıları ve akrabaları ziyaret etmektedirler. Gençler bayramlarını büyüklerin ellerini öperek kutlamaktadırlar. El öpen çocuklara para ve hediye vermek bayramda uygulanan

geleneklerden biridir. Ziyaretçilere şeker ve tatlı ikram edilmektedir. Bu bağlamda Ramazan Bayramı “Şeker Bayramı” olarak da ifade edilebilmektedir.

2. Kurban Bayramı

İnanışa göre İbrahim Peygamberin oğlunu Allah’a kurban edeceği sırada gökten inen koçun Allah’ın emriyle peygamberin oğlunun yerini aldığı gerçeğinin anısına bayram olarak kutlanmaktadır.

Kurban Bayramı, Türkiye’de Ramazan Bayramı’na göre eğlence açısından daha sakin geçmektedir. Kurban Bayramı’nın ilk günü, hacıların Mekke’de Mina denilen yerde kurban kestikleri gündür. İslam dinine göre kurban kesmek, gücü yeten her kul için bir “borç”tur.

Ramazan ve Kurban Bayramlarının ortak özelliklerinden biri de toplu eğlencedir. Özellikle çocuklar ve gençler şenlik yerlerinde bir araya gelerek eğlenmektedirler. Tatil yerleri görsel olarak küçük bir fuar izlenimi vermektedir.

Diğer Önemli Günler Nelerdir?

Türkiye’de kutlanan diğer önemli günler ise şöyle sıralanabilmektedir;

- 15 Temmuz Demokrasi ve Özgürlük Günü;
- 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü.

15 Temmuz Demokrasi ve Özgürlük Günü

15 Temmuz 2016’da Türkiye genelinde bir darbe girişimi yapılmıştır. Halk, bu darbe girişimine karşı üstün bir demokrasi mücadelesi sergilemiştir. Bu mücadelenin ardından demokrasinin zaferi anısına 15 Temmuz Türkiye’de Demokrasi ve Milli Birlik Günü olarak kabul edilmiştir. Her yıl bu tarihte kent meydanlarında törenler yapılmakta, demokrasinin zaferini anmak için etkinlikler düzenlenmektedir.

1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü

1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü, her yıl tüm dünyada işçiler tarafından kutlanmaktadır. 1 Mayıs’ta kutlanan bu özel gün, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de adaletsizliğe, birliğe ve dayanışmaya karşı mücadele günü olarak kabul edilmektedir. 2008 yılı itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti 1 Mayıs kutlamalarını

“Emek ve Dayanışma Günü” olarak kabul etmiştir. 1 Mayıs’ta özellikle İstanbul’da Taksim gibi büyük meydanlarda çok yüksek katılımlı etkinlikler yapılmaktadır.

Türkiye’de Bayram Nasıl Kutlanır?

Türkiye’de iki dini bayram kutlanmaktadır ve bu bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramı’dır. İki bayram temelde benzer şekillerde kutlanırken, bazı noktalarda farklı detayları içerebilmektedirler.

Ramazan Bayramı, bir aylık oruçtan sonra kutlanan bir bayramdır. İnsanlar sabah erkenden kalkmakta ve bayram için hazırlık yapmaktadırlar. Güzel elbiseler giyilmekte, saçlar yapılmakta, parfüm sürülmektedir. Hazırlıkların ardından ailede bir şölen yapılmaktadır. Baba anne; ardından tüm aile büyükleri ile birlikte kutlanmaktadır. Bayram aile içinde gerçekleştikten sonra akrabalar, komşular ve aile dostları ile kutlanmaktadır. Çocuklar arasında şeker bayramı olarak da bilinen bu bayramda çocuklar gittikleri yerlerde kendilerine sunulan şeker ve çikolataları toplamaktadırlar.

Tatillerde misafir ağırlamak kültürümüzün köklü geleneklerinden biridir. Ziyarete gelecek misafirler için birbirinden güzel yemekler ve tatlılar hazırlanmaktadır. Bayramlarda en çok tercih edilen tatlı baklavadır. Herkes düzgün ve dikkatli giyinmektedir. Bayram için önceden alışverişe gidilerek özel kıyafetler alınmaktadır.

Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı ile aynı şekilde kutlanmaktadır. Tek fark, İslam kültüründe Allah’a teslimiyeti ifade eden fedakarlıktır. Bayram namazı sabah erkenden camiye gidilerek kılınmaktadır. Eve döndükten sonra ailemiz ve büyüklerimizle bayramlaşıyoruz. Ardından bayramın ilk gününde kurban kesilmektedir. Kurban Bayramının sonraki günlerinde akrabalar ve komşular bayramları kutlamak için birbirlerini ziyarete gitmektedirler.

Bayram vesilesiyle Müslümanlar bir araya gelerek dayanışma içindedirler. Bayramlarda küçükler büyüklerini ziyaret etmektedir. Bayramlar için özel şenlikler düzenlenmektedir. Meydanlarda düzenlenen bu ziyafetlere yüzlerce kişi katılmakta ve bayramlar coşkuyla kutlanmaktadır.

Türkiye bu sayede sahip olduğu kültürel çeşitlilik ile sakinlerine birçok avantaj sağlamaktadır.

10 Kasım'ın Önemi Nedir?

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938'de saat 9.05'te İstanbul'da vefat etmiştir. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda ve gelişmesinde kilit rol oynayan bir subay ve devlet adamıydı. 1923'ten 1938'deki ölümüne kadar ülkenin ilk cumhurbaşkanı olarak görev yaptı. Atatürk, Türkiye'de yaygın olarak kabul görmekte ve ülkenin modernleşmesi ve batılılaşmasındaki rolüyle ulusal bir kahraman olarak kabul edilmektedir. Ölümü Türk tarihinde önemli bir olaydı ve mirası bu güne kadar Türkiye'de hatırlanmaya ve kutlanmaya devam etmektedir.

10 Kasım saat 09.05'te Atatürk vefat ettiğinde; Türkiye'de her yıl bir dakikalığına hayat durmaktadır. Sirenler her yerde çınlarken, vatandaşlar Atatürk'ü özlem ve sevgileriyle anmak için bir dakikalık sessizliğe bürünmekte ve ardından tören düzenlenmektedir.

Sözlük

Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı Праздник молодежи и спорта;
Bayramınız kutlu olsun! Поздравляю Вас с праздником!

baklava пахлава;

barış мир;

başkumandan главнокомандующий;

başlangıç (-сі) начало;

bayrak (-ğі) флаг;

bayram праздник;

Bayramınız mübarek olsun! Счастливого праздника! (традиционное поздравление с религиозным праздником);

Cumhuriyet Bayramı День Турецкой Республики;

çikolata шоколад;

Emek ve Dayanışma Günü День труда и солидарности;

empati yapmak сопереживать;

et мясо;

İyi bayramlar! Хороших праздников!

karanlık vakti темное время суток;

kavurma кавурма (жаркое из мяса);

kesmek резать;

kırgınlık обида;
koynun барашек;
Kurban Bayramı праздник жертвоприношения;
Ramazan Bayramı праздник разговения, который проходит по окончании месяца Рамазана;
Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı Праздник национального суверенитета и детей;
Zafer Bayramı День Победы.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Tırkiye'deki bayramlar hangi iki gruba ayrılır?
2. Tırkiye'nin milli bayramları hangileridir?
3. Milli bayramlar nerede ve nasıl kutlanır?
4. Tırkiye'nin dini bayramları hangileridir?
5. Dini bayramlarda neler yerler?
6. Ramazan Bayramı ne zaman kutlanır?
7. Bu bayramın hangi özellikleri vardır?
8. Ramazan Bayramı'na neden şeker Bayramı da denilir?
9. Kurban Bayramı ne zaman ve nasıl kutlanır?
10. Dini Bayramlarda hangi hazırlıklar yapılır?
11. Tırkler, dini ve milli bayramlarda birbirini kutlarken neler söylerler?

Alıştırma 2. Aşağıdaki kelimeleri eşleştiriniz.

1. 23(yirmi üç) Nisan	a. Cumhuriyet Bayramı
2. 30 (otuz) Ağustos	b. Gençlik ve Spor Bayramı
3. 19 (on dokuz) Mayıs	c. Zafer Bayramı
4. 29 (yirmi dokuz) Ekim	d. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı

Alıştırma 3. Ülkenizde bayramlar kutlanmakta mıdır? Ülkenizde en sevdiğiniz bayram hangi bayramlardır, niçin? Ülkenizdeki bayramları anlatır mısınız?

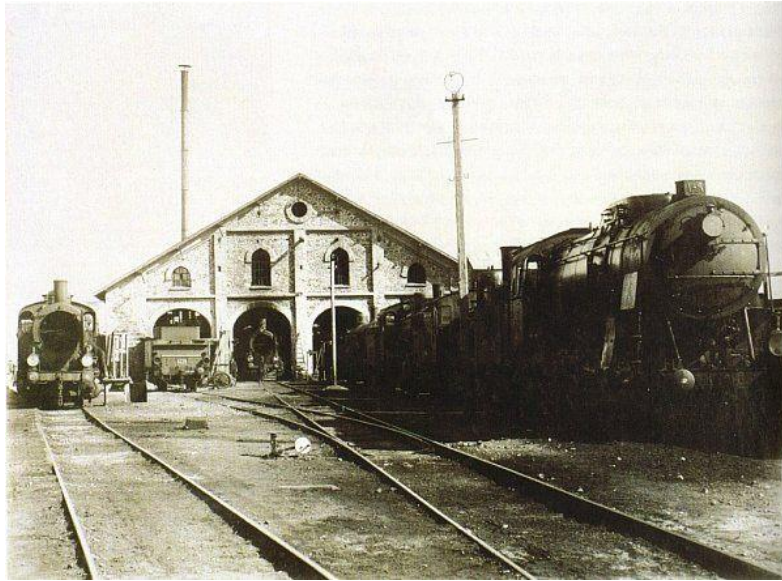
5. En önemli şehirler

Ankara

Ankara, günümüz Türkiye'sinin başkenti ve en büyük şehirlerinden biridir. Tarihi M.Ö. 3. bin yıla kadar uzanmaktadır ve birçok uygarlığın izlerini taşımaktadır.

Hititler dönemi, Ankara'nın ilk büyük uygarlık dönemidir. Hititler, M.Ö. 2000'lerde Anadolu'da hüküm sürmüşlerdir ve Ankara bölgesinde de birçok yerleşim yeri kurmuşlardır. Ankara'nın yakınındaki Alacahöyük, Hititler dönemine ait kalıntıların en önemli örneklerinden biridir.

Persler, M.Ö. 6. yüzyılda Anadolu'yu istila etmişlerdir ve Ankara'yı da ele geçirmişlerdir. Ancak, Pers hükümdarlığı kısa sürmüştür ve bölge, Makedonya İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir.

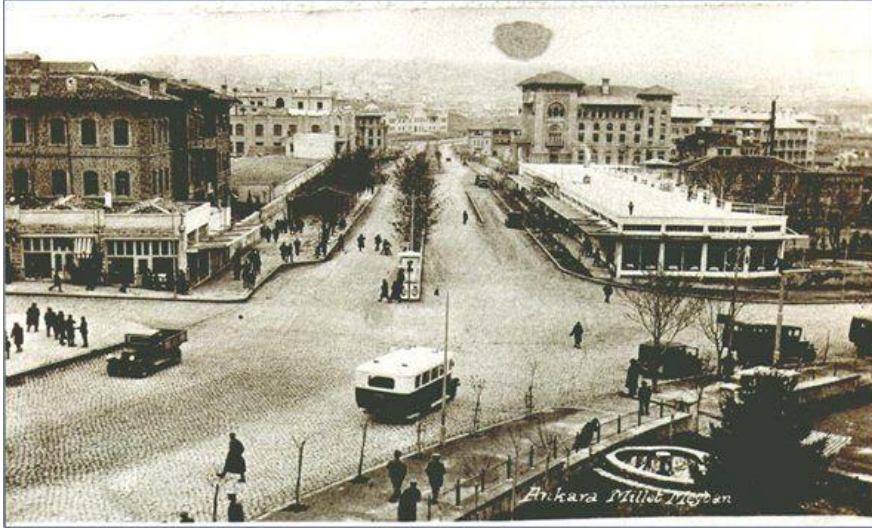
Roma İmparatorluğu döneminde, Ankara önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Ankara, Roma İmparatorluğu'nun çeşitli zamanlarında birçok kez istila edilmiştir. Roma döneminin önemli yapılarından biri, Ankara Kalesi'dir.

Bizanslılar döneminde, Ankara, çeşitli dini yapılar inşa edilen bir merkez haline gelmiştir. Ankara, Bizanslılar döneminde de önemli bir ticaret merkezi olarak kalmıştır. Bu dönemde Ankara, Arap istilalarına uğramıştır.

Selçuklular, Ankara'yı ele geçirdikten sonra şehre önemli birçok eser kazandırmışlardır. Anadolu Selçuklu mimarisi özelliklerini taşıyan, Ankara

Kalesi'nin altındaki Hisar bölgesinde bulunan Akköprü, Selçuklular döneminin önemli yapılarından biridir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Ankara bir ilçe olarak yönetilmiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, Ankara, Türkiye'nin modern dönemi için önemli bir rol oynamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk parlamentosu (TBMM), 23 Nisan 1920'de Ankara'da açıldı. Aynı yıl, Ankara başkent oldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün mezarı, Ankara'da Anıtkabir'dedir.

Bugün Ankara, modern Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biridir. Ankara, birçok tarihi eseri, müzesi, parkı, kütüphanesi ve sanat galerisi ile zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

Ankara, tarihi boyunca birçok uygarlığın hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur. Ancak, şehrin bugünkü hali, Cumhuriyet dönemiyle birlikte şekillenmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, Ankara, Türkiye'nin yeni başkenti olarak seçilmiştir. Bu seçim, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra ülkeyi yeniden yapılandırma sürecinin bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, Ankara, modern bir şehir haline getirilmiştir. Bu süreçte, birçok yeni bina ve yapı inşa edilmiştir. Başkentte, Türkiye Büyük Millet Meclisi binası, Anıtkabir, Türk İnkılap Tarihi Müzesi ve Ankara Kalesi gibi önemli tarihi yapılar bulunmaktadır.

Ankara, Türkiye'nin siyasi, kültürel ve ekonomik merkezi haline gelmiştir. Başkentte, birçok büyük devlet kurumu, banka, üniversite ve sanayi kuruluşu bulunmaktadır. Ankara'nın ekonomisi, Türkiye'nin en büyük ekonomilerinden biridir. Ayrıca, şehir, Türkiye'nin en yüksek yaşam kalitesine sahip şehirlerinden biridir.

Ankara, aynı zamanda kültürel bir merkezdir. Şehirde, tiyatro, müzik, sinema ve sanat festivalleri gibi birçok kültürel etkinlik düzenlenmektedir. Ankara, ayrıca Türkiye'nin önde gelen müzeleri, sanat galerileri ve kütüphanelerine ev sahipliği yapmaktadır.

Ankara'nın tarihi, şehrin önemli bir kültürel mirasını oluşturmaktadır. Şehir, birçok tarihi eser, anıt ve müze ile zengin bir kültürel çeşitlilik sunmaktadır. Ayrıca, Ankara'nın çevresindeki doğal güzellikler, turistler için popüler bir destinasyondur.

Sonuç olarak, Ankara'nın tarihi, birçok uygarlığın izlerini taşıyan zengin bir geçmişe sahiptir. Şehir, Türkiye'nin modern döneminde büyük bir başkent haline gelmiştir ve Türkiye'nin siyasi, kültürel ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamaktadır.

Anıtkabir, Ankara'nın Çankaya ilçesinde yer alan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün anıt mezarını içeren komplekstir. Emin Onat ile Orhan Arda'nın tasarımı olan Anıtkabir'in 1944'te başlanan inşası 1953'te tamamlanmıştır. Anıt mezar binası başta olmak üzere çeşitli yapı ve anıtların yanı sıra Barış Parkı olarak adlandırılan ağaçlık alandan oluşur.

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'deki ölümünün ardından naaşının, Ankara'da bir anıt mezar inşa edilene kadar Ankara Etnografya Müzesi'nde kalacağı açıklandı. Anıt mezarın inşa edileceği yeri belirlemesi amacıyla hükûmet tarafından bir komisyon kuruldu. Hazırlanan rapor doğrultusunda, 17 Ocak 1939'daki Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubu toplantısında yapının Rasattepe'ye inşa edilmesine karar verildi. Bu kararın ardından ilgili arazide kamulaştırma çalışmaları başlatılırken yapının tasarımının belirlenmesi amacıyla 1 Mart 1941'de uluslararası bir proje yarışması açıldı. 2 Mart 1942'de sona eren yarışma sonrasında yapılan değerlendirmeler sonucunda, Emin Onat ve Orhan Arda'nın projesinin, birtakım değişikliklerle uygulanmasına karar verildi ve 9 Ekim 1944'te gerçekleştirilen temel atma töreniyle inşaaata başlandı. Dört kısım hâlinde gerçekleştirilen inşaat, yaşanan birtakım sorunlar ve aksaklıklar nedeniyle planlanandan geç olarak Ekim 1953'te tamamlanırken, inşaat devam ederken dahi projede değişiklikler yapılmıştı. 10 Kasım 1953'te gerçekleştirilen bir törenle, Atatürk'ün naaşı buraya nakledildi. 1973'ten beri İsmet İnönü'nün kabrinin de yer aldığı Anıtkabir'e 1966'da defnedilen Cemal Gürsel ile 1960-1963 yılları arasında defnedilen on bir kişinin naaşları ise, 1988'de Anıtkabir'den kaldırıldı.

Kompleksteki ana yapı olan anıt mezar binasının Şeref Holü olarak adlandırılan kısmında Atatürk'ün sembolik bir lahdi yer alırken Atatürk'ün naaşı, bu yapının alt katındaki mezar odasında defnedilmiştir. Komplekse giriş, Aslanlı Yol adı verilen allenin başlangıcından yapılıır ve bu yol, tören meydanına ulaşır. Anıt mezar, revaklarla çevrili bu alanın bir kenarında konumlanırken meydanın Aslanlı Yol'un doğrultusundaki diğer kenarında da kompleksten çıkış kısmı yer alır. Aslanlı Yol'un dört köşesi, tören meydanının çıkışı ve meydanın köşeleri olmak üzere komplekste on adet kule, iki heykel grubu ve Atatürk ve Kurtuluş

Savaş Müzesi bulunur. Anıt Bloku olarak adlandırılan tüm bu yapılar, Barış Parkı adı verilen ağaçlık bir alanla çevrilidir. Yapıların betonarme olduğu kompleksteki yapıların yüzeylerinde ve zeminlerinde, farklı tiplerdeki mermer ve travertenler kullanılırken farklı yerlerde kabartma, mozaik, fresk ve oyma tekniğiyle oluşturulan süslemeler vardır. İkinci Ulusal Mimarlık Akımı üslubunda Neoklasik olan yapı, günümüzdeki Türkiye topraklarında tarih boyunca hüküm sürmüş Hitit, Yunan, Selçuklu ve Osmanlı kültürlerinden izler taşır.

Anıtkabir'deki tüm hizmet ve işlerin sorumluluğu Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığına aittir ve burada gerçekleştirilecek etkinlikler bir kanunla düzenlenir. Türkiye'deki millî bayramlar ile Atatürk'ün ölüm yıl dönümü olan 10 Kasım günlerinde, hükûmet tarafından Anıtkabir'de resmî anma törenleri gerçekleştirilir. Bunların dışında, devlet protokolüne dâhil kişiler ile diğer gerçek ve tüzel kişi temsilcileri tarafından da törenler düzenlenir. Anıtkabir, yabancı hükûmet yetkililerinin Türkiye'ye düzenlediği resmî ziyaretlerde de zaman zaman uğradığı ve resmî törenlerin gerçekleştirildiği bir yerdir.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Ankara Türkiye'nin kaçınıcı büyük şehridir?
2. Ankara'da Türklerden önce kimler yaşamış?
3. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ne zaman açıldı?
4. Ankara'da ulaşım nasıl sağlanır?

Alıştırma 2. Proje ödevi – Ankara'da gezilecek tarihi yerler.

İstanbul

İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan en önemli şehridir. Çok eski ve meşhur bir şehridir. İstanbul, üç büyük devlete başkentlik yapmıştır. Bunlar: Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları.

İstanbul, yaklaşık 7500 yıl boyunca Avrupa'daki en yüksek nüfusa sahip şehirlerinden biridir. Bugün İstanbul'un nüfusu 15 milyona yaklaşıyor. Ayrıca Asya ve Avrupa kıtaları üzerinde toprakları bulunan dünyada tek şehridir. İstanbul

Boğazı, şehri ikiye ayırır. Bu boğaz üzerinde iki köprü vardır. Bu köprülerden birincisi Boğaziçi Köprüsü, ikincisi ise Fatih Sultan Mehmet Köprüsüdür. Bu köprüler Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlar. Boğaziçi köprüsü Avrupa'da birinci, dünyada dördüncü büyük köprüdür. İstanbul; medeniyetler, kültürler ve dinler açısından da oldukça önemli bir şehridir.

Üç büyük dini barındıran İstanbul'da; Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler kardeşçe yaşamaktadırlar.

İstanbul, ticaret, turizm, eğitim ve kültür merkezidir. Şehirde birçok alışveriş merkezi vardır. İstanbul'da hayat çok renkli ve hızlıdır. Özellikle gece hayatı çok renkli ve hareketlidir. 32 ilçeden oluşan şehir, İstanbul Boğazı boyunca ve Haliç'i çevreleyecek şekilde Türkiye'nin kuzey batısında kurulmuştur. Dünyanın en eski şehirlerinden biri olan İstanbul. M.Ö. (Milattan Önce) 5500 yıllarında Oryunum Atınların beyliği, 330 – 395 yılları arasında Roma İmparatorluğu, 395 – 1204 ile 1261 – 1453 yılları arasında Bizans İmparatorluğu, 1204–1261 yılları arasında Latin İmparatorluğu ve son olarak 1453–1922 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. İstanbul'un tarihi bölgeleri 1985 yılında UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Türkiye, çok tarihi yerlere sahip olan bir ülkedir. Bu bakımdan İstanbul özellikle enteresandır. İstanbul'un en meşhur saraylarının başında Dolmabahçe, Çırağan ve Topkapı Sarayı gelir. Ayasofya Müzesi, Kapalı Çarşı ve Kız Kulesi de çok meşhurdur. İstanbul'da ünlü semtler de vardır. Beyoğlu, Taksim, Bebek, Kadıköy ve Üsküdar belli başlı önemli semtlerdendir. Binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilen İstanbul, sayısız tarihi eserleri bağrında saklar.

İstanbul, dünyanın sayılı metropol şehirlerinden biridir. Kıtaların buluştuğu bu güzel şehri hayatında bir kez görmelisiniz.

İstanbul'un tarihi, anıtlar ve yapıtların fazlalığı, ve Boğaz'a sahip olması nedeniyle gözde turizm merkezlerinden biridir. Turistler İstanbul'da vapurla Boğaz'ı gezer, Kapalı Çarşı'da alışveriş yapar, adalarda faytona binerler. Bazıları Ortaköy'de deniz kenarında balık yer, bazıları ise Çiçek Pasajı'nda Türk müziği dinler.

İstanbul'un sembollerinden birisi laledir. Lalenin bilinen pek çok çeşidi vardır. Bunlar arasında en dikkat çekenlerden biri de İstanbul Lalesi'dir. İstanbul Lalesi, alışılmış lalelerden oldukça farklıdır. Yaprakları sivri ve badem şeklinde olan İstanbul lalesinin 1588 (bin beş yüz seksen sekiz) çeşidi vardı. Osmanlılar da laleyi çok sevmişler ve fethettikleri toprakları lalelerle süslemişlerdir.

Lale, İstanbul'un fethinden sonra Avrupa topraklarına geçmiştir. Padişah kaftanları, saray eşyaları lale motifleriyle bezenmiştir. Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman ve III. Ahmet laleye en düşkün padişahlardır.

16'ncı yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman tarafından Hollanda Kralı'na gönderilen laleler, ilk başta Hollandalıları ve kısa zaman içinde tüm Avrupalıları hayranlık içinde bırakmıştır.

Birçok yerli ve yabancı şiir, şarkı ve filmlerin teması olan İstanbul, 2006 yılında AB (Avrupa Birliği) Konseyi'nce 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir. Şimdi Türkler, bu şehri "Marka Kent" haline getirmeyi hedefliyorlar.

Sözlük

AB (Avrupa Birliği) Konseyi Совет Евросоюза;
açıdan с точки зрения;
ada остров;
alış veriş merkezi торговый центр;
alışılmak быть привычным;
anıt памятник, монумент;
badem миндаль;
bağır (-ğrı) сердце;
barındırmak находить место, уютиться;
başında gelmek прежде всего;
belli başlı главный, основной, значительный;
beylik (-ği) княжество, удельные владения бея;
bezenmek наряжаться;
boyunca вдоль;
bunlar arasında среди них;
çevrelemek окружать;
dikkat çekmek привлекать внимание;
Dünya Miras Listesi Список Всемирного наследия;
düşkün, -(y)A падкий, склонный;
eğitim образование, образовательный;
enteresan интересный;

eser произведение, творение;
fayton фаэтон;
fethetmek завоевать;
gözde фаворит, любимчик;
hal (li) состояние;
hayranlık içinde bırakmak изумлять, удивлять, поражать;
hedeflemek ставить целью;
hediyelik eşya сувенир;
ibadet богослужение, поклонение;
ilk başta во-первых;
kaftan кафтан;
kalabalık густонаселенный;
kardeşçe по-братски;
kent город;
konum положение;
lale тюльпан;
metropol метрополия;
saklamak хранить;
saray дворец;
sayılı считанный, редкий; **sayısız** бесчисленный;
seçilmek быть выбранным, выбираться;
sembol символ;
semt район (города);
şiir стихотворение;
UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Ve Kültür Kurumu) организация ООН по вопросам образования, науки и культуры;
vapur пароход;
yahudi еврей, иудей;
yalnızca только;
yapıt произведение, творение;
yaprak лист;
yıl boyunca на протяжении .... лет;
yılları arasında в период с ...

Yer adları ve özel isimler

Bizans İmparatorluğu Византийская империя
Haliç Золотой Рог
Hollanda Голландия
Kanuni Sultan Süleyman Сулейман Великолепный
Kapalı Çarşı крытый рынок
Kız Kulesi Девичья башня
Osmanlı İmparatorluğu Османская империя
Roma İmparatorluğu Римская империя

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İstanbul, nasıl bir şehirdir?
2. İstanbul'un nüfusu kaç milyondur?
3. İstanbul'un neleri meşhurdur?
4. İstanbul hangi devletlere başkentlik yapmıştır?
5. İstanbul'da hangi Boğaz bulunmaktadır?
6. İstanbul'un iki ünlü köprüsünün adı nelerdir?
7. İstanbul'un tarihini anlatabilir misiniz?
8. İstanbul hangi tarih yerlere sahiptir?
9. İstanbul'da hangi dinler kardeşçe yaşamaktadırlar?
10. İstanbul'un sembollerinden birisini yazınız?
11. İstanbul'un en meşhur sarayları hangileridir?
12. Türkler bu şehri şimdi hangi konuma getirmeyi hedefliyorlar?

Alıştırma 2. Okuduğunuz parçaya göre aşağıdaki cümlelerden doğru olanın başına 'D'; yanlış olanın başına 'Y' yazınız.

1. ( ) İstanbul'daki iş yerleri genellikle Avrupa'dadır.
2. ( ) İstanbul, Türkiye'nin en kalabalık şehirdir.
3. ( ) İstanbul, sadece bir sahil kentidir.
4. ( ) İstanbul, Asya kıtasındadır.
5. ( ) İstanbul Boğazında iki köprü vardır.
6. ( ) İstanbul, dünyanın sayılı metropol şehirlerinden biridir.
7. ( ) Dolmabahçe ve Topkapı Sarayları İstanbul'dadır.
8. ( ) İstanbul'da farklı dinler birlikte yaşayabilmektedir.
9. ( ) İstanbul iki kıtayı birbirine bağlar.
10. ( ) İstanbul'da yalnızca yerli turist gelir.
11. ( ) İstanbul'un gece hayatı çok renklidir.
12. ( ) Turistler İstiklal Caddesi'nde faytona biner.

Alıştırma 3. Ülekenizin kültür başkenti var mıdır? Onu anlatayabilir misiniz?

Türkiye'nin en büyük şehirleri

1. Adana – Adana Büyükşehir Belediyesi

Adana, Türkiye'nin güneydoğu Akdeniz bölgesinde yer almaktadır. 14.000 kilometrekarelik metropol Seyhan ve Ceyhan nehirleri üzerinde yer almaktadır. 2,2 milyonluk nüfusu ile Türkiye'nin altıncı büyük şehridir.

Toros Dağları'nın eteğinde bulunan şehir, Çukurova'nın fiziksel ve kültürel kalbidir. Adana, Akdeniz'in güneyinde toplam 160 kilometrelik bir kıyı şeridine sahiptir ve bu konumda Akdeniz iklimi belirgindir.

Adana, Türkiye'nin en eski sanayileşmiş bölgelerinden biriydi. Ürün zenginliği ve ulaşılabilirliği sayesinde, dünyanın en önemli ovalarından biri olan Çukurova'da sanayi alanını ham kaynaklara taşımıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Adana'nın zengin topraklarında pamuk üretimi hızla yayılmaya başlamıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin en eskilerinden olan çırçır ve tekstil sanayileri kurulmuştur.

Adana, yemyeşil ovaları, güçlü nehirleri ve barajlarından geçen ticaret yolları nedeniyle her zaman popüler bir turizm merkezi olmuştur. Ancak, Türkiye Kalkınma Bakanlığı tarafından geliştirilen Ulusal ve Bölgesel Kalkınma Stratejisine göre, Türkiye'de İstanbul, Ankara ve İzmir'den sonra sadece Çukurova muhtemel bir metropolitan bölge olarak tanımlanmıştır.

2. Antalya – Antalya Büyükşehir Belediyesi

Anadolu'nun güneybatı kıyısında yer alan ve Toros Dağları ile çevrili olan Antalya, bir milyonu aşkın nüfusuyla Ege bölgesinin dışında Akdeniz kıyısındaki en büyük Türk şehridir. 2020 yılında Antalya'nın nüfusunun 1.254.000 olması beklenmektedir. Antalya, nüfus ve milli gelir açısından sekizinci sırada yer almaktadır.

Antalya, Türkiye'nin bir numaralı metropol turizm şehridir. Şehrin ekonomisi turizme dayalıdır. Antalya'yı her yıl yaklaşık 9-10 milyon turist ziyaret etmektedir ve bu, Türkiye'ye gelen tüm ziyaretçilerin %35'ini oluşturmaktadır.

Antalya, Türkiye'de turizm endüstrisinin en önemli desteği olarak kabul edilmektedir. Antalya tüm yıl boyunca turistleri ağırlamaktadır ve artan sayıda oteller tüm yıl açıktır. Turizm endüstrisinin hızlı çeşitlenmesi, avcılık, kış sporları, yürüyüş, sağlık ve kongre gruplarına yönelik bu eğilime yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, bu turizm alt sektörlerinde uzmanlaşma artmaktadır.

Antalya, Bergama prensi II. Attalus'un kurduğu M.Ö. 2. yüzyıldan beri sürekli olarak iskân edilmiştir. Romalılar, Bizanslılar ve Selçuklular, şehri

Osmanlılardan önce kontrol etmişlerdir. 13. yüzyılda Selçuklu kralı I. Alaeddin Keykubad tarafından yaptırılan Yivli Minare Camii'nin görkemli yivli minaresi Antalya'nın simgesidir.

Kaleiçi'ndeki Karatay Medresesi, en iyi Selçuklu taş heykellerini göstermektedir. Şehrin en önemli iki Osmanlı camisi Murat Paşa Camii ve Tekeli Mehmet Paşa Camii'dir. 19. yüzyılın sonlarından kalma İskele Camii, limana yakın doğal bir kaynak üzerinde dört sütun üzerine inşa edilmiştir.

Hıdırlık Kulesi muhtemelen 2. yüzyılda bir deniz feneri olarak inşa edilmiştir. Günümüzde kilise olan Kesik Minare Camii, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar tarafından restore edilmiştir. MS 130'da İmparator Hadrian'ın ziyaretini onurlandırmak için şehir savunmasının içine parlak bir şekilde dekore edilmiş üç kemerli bir kapı inşa edilmiştir.

3. Aydın – Aydın Büyükşehir Belediyesi

Aydın İli, Ege Bölgesi'nde bir güney Türkiye ilidir. Aydın'ın 2021 yılı nüfusu 186.750 kişidir. Aydın, pamuğu ve tahılıyla ünlüdür. Zeytin ağaçları vardır. Birçok küçük firma yabancı ülkelere zeytinyağı ihraç etmektedir.

Son yıllarda Aydın, bir tarım merkezi olarak orijinal rolünden uzaklaşarak hizmetlere dayalı daha çeşitli bir ekonomi kurmuştur. 1992 yılında, Efeler'in en sevdiği oğlu ve eski Türkiye Başbakanı Aydın Adnan Menderes'in adını taşıyan Adnan Menderes Üniversitesi açılmıştır.

Şehrin kıyıdan bir saat uzaklıktaki konumu ekonomik hızını belirlemektedir. Aydınlılar tatil evlerine sahiptir ve Kuşadası, Güzelçamlı ve Didim gibi turistik yerlere yatırım yapmaktadır. Aydın İli'nin başta incir olmak üzere çeşitli tarımsal ürünlerin üretimindeki hakimiyeti hala kenti tanımlamaktadır. Aydın bu ticaretin çoğunu kontrol etmekte ve yönetmektedir.

Eskiden Tralles olarak bilinen Aydın'ı eski Trakyalılar inşa etmişlerdir. Kent, depreme yatkın bir bölgede Spartalılar, Frigler, İyonlar, Lidyalılar, Persler ve Antik Romalılar tarafından inşa edilmiş ve yeniden inşa edilmiştir.

Selçuklu Türkleri 1186'da bölgenin kontrolünü ele geçirdi, ardından Aydınlı Anadolu beyliği izlemiştir. Kasaba Aydın Güzelhisar olarak bilinmekteydi ve Osmanlı İmparatorluğu burayı 1426'da fethetmiştir.

4. Balıkesir – Balıkesir Büyükşehir Belediyesi

Balıkesir, Türkiye'nin Marmara bölgesinde 1.229 milyon nüfuslu bir şehirdir (2019). 1341'den 1922'ye kadar Karasi'nin başkentiydi.

Tarım ve sanayi şehrin ekonomisini desteklemektedir. Balıkesir'de, şehir dışı inek çiftlikleri bol olduğu için çiftçilik için önemlidir. Şehir aynı zamanda bir tarım merkezidir. Tütün ve fasulye tarlalarının etrafı buğday, ayçiçeği ve şeker pancarı tarlaları ile çevrilidir. Kavun, üzüm gibi ürünler Balıkesir ilinde eskiden yapılan tarımsal ürünlerdir, Türkiye'nin en büyük 12. ekonomisine sahiptir. Anadolu Kaplanları. Diğer önemli ihracat ise zeytin ürünleridir. Ayrıca çevredeki güzel kırsal bölgeyi keşfetmek için popüler bir yerdir.

Balıkesir, adını Orta Doğu'dan gelen Türkmen göçmenler tarafından kale kalıntılarından almıştır. 1345'te Balıkesir'i ilhak etmişlerdir. 1898 depreminde çoğu harap olmuştur 1898 depreminden sadece 51 yapı hayatta kalmıştır. 30 Haziran 1920'de Yunanlılar tarafından fethedilmiştir, ancak 6 Eylül 1922'de Türkler tarafından geri alınmıştır. Batı Anadolu'nun Yunan savaş üsleri Türk Kurtuluş Savaşı sırasında Balıkesir'deydi.

5. Bursa – Bursa Büyükşehir Belediyesi

Bursa, Türkiye'nin kuzeyindeki Bursa ilinin idari başkentidir. Türkiye'nin en kalabalık dördüncü, Marmara Bölgesi'nin ise en kalabalık ikinci şehri olan Bursa, bir sanayi merkezidir. Örneğin Bursa, Türkiye'nin otomobil üretiminin çoğuna ev sahipliği yapmaktadır. Bursa 2020 yılında 1.986.000 kişilik bir nüfusa sahiptir.

Türk otomobil üreticileri, Türkiye'nin en büyük otomotiv merkezi olan Bursa'da yerleşiktir. Fiat, Renault ve Karsan gibi otomobil üreticilerinin ve Bosch, Mako, Valeo, Johnson Controls ve Delphi gibi bileşen tedarikçilerinin uzun süredir burada fabrikaları vardır. Giyim ve beslenme de çok önemlidir. Coca-Cola, Pepsi Cola ve diğer markalar şehrin sanayi bölgelerinde ve gıda pazarlarında

satılmaktadır. Bursa, otomobil endüstrisi için önemli bir merkez olmakla birlikte, aynı zamanda süt ürünleri ve işlenmiş yiyecek ve içecek de üretmektedir.

İpek Yolu'nun zirvede olduğu Bizans ve Osmanlı dönemlerinde Bursa'nın en büyük iddiası ipektir. Bursa'nın tekstil ve ticaret merkezi, aynı zamanda kentin en büyük tekstil üretim kümesidir. Bursa aynı zamanda verimli toprakları ve tarımıyla da tanınmaktadır. Yine de ağır gelişme bölgenin çiftçiliğini sınırlamıştır.

Bursa popüler bir tatil yeridir. Uludağ Dağı, Türkiye'nin en ünlü kayak merkezlerinden birine ev sahipliği yapmaktadır. Roma döneminde tedavi edici banyoların popüler olduğu düşünülmektedir. Uludağ Üniversitesi kampüsünde ayrıca termal su bazlı rehabilitasyon kliniği bulunmaktadır.

Bursa, 1326'da erken dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk büyük başkenti olmuştur. 13. yüzyıl felaketi kentleşmeyi hızlandırmıştır. Edirne, 1363'te Doğu Trakya'nın Osmanlı başkenti olmuştur, ancak Bursa manevi ve ekonomik bir merkez olarak kalmıştır. Sultan I. Bayezid, Bursa'da 1390-1395 yılları arasında Bayezid Külliyesi'ni kurmuştur.

Osmanlı dönemi boyunca Bursa, kraliyet ipeğinin ana kaynağıydı. 17. yüzyıla kadar şehir, Osmanlı sarayları için İran ve Çin'den ithal edilen tek ipek kaynağıydı. Sonuç olarak, bölgenin hareketli ticaret merkezindeki Ermeni tüccarlar mali açıdan zenginleşmiştir.

Bursa, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıl olan 1923'te bir sanayi merkezi haline gelmiştir. Bursa hızla büyüyerek Türkiye'nin dördüncü büyük şehri olmuştur.

6. Denizli – Denizli Büyükşehir Belediyesi

Denizli, Türkiye'nin güneybatısında bir sanayi şehridir. Ovanın yaklaşık 350 metre (1,148 ft) yüksekliğe ulaştığı Büyük Menderes nehrinin ürettiği alüvyon vadisinin doğu ucunda yer almaktadır. Denizli, Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Denizli'nin 2020 yılı nüfusu 644.782'dir.

Denizli, mermer ve traverten yatakları açısından Türkiye'nin en zengin bölgelerinden biridir. Denizli mermer üretimi için 600.000 m3 kapasiteye sahiptir.

Denizli, 2014 yılında 315 milyon dolarlık mermer ihracatı gerçekleştirmiştir. Uygun iklimi ve arazi yapısı nedeniyle bağcılık ve üzüm yetiştiriciliği için idealdir.

Şehir, bakır tel ve kablo, dokuma, tekstil ve konfeksiyon, deri hazırlama, sera ve organik tarım, traverten ve mermer, bağcılık ve şarapçılık, dini ve kültürel, termal ve sağlık turizmi sayesinde çeşitli diğer endüstrilerle tanınmaktadır.

Denizli, Attouda adında önemli bir Yunan ve Roma şehriydi. Bizans şehirlerinde (Lycus'ta Hierapolis ve Laodikeia) gelişmiştir. Sonrasında Türkler almıştır. Selçuklular döneminde Laodikyalılar buraya nakledilmiştir.

İbn Battuta şehri ziyaret etmiştir ve “muhteşem bahçeleri, çok yıllık akarsuları ve akan kaynakları ile Cuma namazı için yedi camisini” kaydetmiştir. Çoğunlukla Rum kadınları vardır, Çünkü birçok Rum Müslümandır ve padişaha cizye ve diğer vergileri ödemektedirler.

17.yüzyılda Türk kâşif Evliya Çelebi, “Şehir, çevresinde çeşitli nehirler ve göller bulunduğundan, Türkler tarafından (Türkçede deniz gibi çok sayıda su kaynağı anlamına gelen) Denizli olarak adlandırılmaktadır.

7. Diyarbakır – Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi

Diyarbakır, bazen Diyarbekir olarak da yazılmaktadır, Türkiye'nin güneydoğusunda daha önce Amida olarak bilinen bir şehirdir. Dicle Nehri'nin sağ kıyısında yer almaktadır. Adı, MS 7. yüzyılda şehri ele geçiren bir Arap klanı olan “Bekir halkının bölgesi (diyar)” anlamına gelen Arapça terimden türemiştir. – bakır'ın (Türkçe “bakır” anlamına gelen) şu anki biçiminin, bölgedeki bakır bolluğunu ima ettiğine inanılmaktadır. 2020 yılında 1.783 milyon nüfusa sahiptir.

Diyarbakır'da buğday ve susam yetiştirilmektedir. Tahılı saman ve meyan ağacı dallarında saklarıydı. Bu teknoloji, tahılı on yıla kadar koruyabilmektedir. Yirminci yüzyılın başlarında Diyarbakır, Avrupa'ya badem ve kayısı ihraç etmiştir. Diyarbakır da Ankara keçisi yetiştirilmekteydi, yün ve tiftik satılmaktaydı. Mısır, İstanbul ve Suriye tüccarları keçi ve kuzu almaya gelmişlerdir. Bal da üretilirdi, ancak büyük ölçüde yerel olarak tüketilirdi. Bölgede ipekçilikte yapılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Diyarbakır'da altı bakır madeni vardı. Üçü faaliyet gösteriyordu, ikisi Türk vatandaşlarına, biri de Türk devletine aitti.

Tenorit, en yaygın olarak çıkarılan bakırdı. Demir, alçı ve kuvars gibi metaller yerel kullanım için üretildi. Şehirde iki havaalanı ve bir tren istasyonu bulunmaktadır. Elâzığ-Diyarbakır demiryolu 1935 yılında açılmıştır.

Diyarbakır'da Taş Devri'nden beri insanlar ikamet etmektedir. Diyarbakır'da önemli bir medeniyet kuran Hurri monarşisi olan Mitanni'dir. Aramiler, Asurlular, Urartular, Ermeniler, Ahameniş Persler, Medler, Seleukoslar ve Partlar tarafından yönetildi.

MÖ 66'da Roma Cumhuriyeti kenti "Amida" olarak adlandırdı. Pers II. Şapur 359'da Amida'yı 73 gün kuşatmıştır. Hierokles'in Synecdemus'una göre Diyarbakır, Amida olarak bilinmekteydi.

Amida'da bir amfiteatro, hamamlar, depolar, bir tetra pilon anıtı ve Roma su kemerleri vardı. Romalı tarihçi Ammianus Marcellinus'a göre, II. Şapur (taht. 309-379) yönetimindeki Sasani İmparatorluğu Amida'yı başarıyla kuşatmıştır. Nisibis'ten gelen mülteciler daha sonra Amida'yı (Nusaybin) artırmıştır.

8. Erzurum – Erzurum Büyükşehir Belediyesi

Erzurum, Doğu Anadolu'nun Türk ilinde bulunan bir şehirdir. Erzurum ilinin en büyük şehri ve başkentidir. Deniz seviyesinden 1.900 metre yükseklikte yer almaktadır. Erzurum'un nüfusu 2020 yılında 431.000 idi.

Şehrin refahı ve ekonomik faaliyetleri Atatürk Üniversitesi tarafından körüklenmiştir. 1950'de başladı ve şu anda yaklaşık 45.000 öğrencisi vardır. Turizm de il için önemlidir. Palandöken Dağı sayesinde şehir, Türkiye'de popüler bir kış sporları destinasyonudur. Oltu taşlarının küçük ölçekli üretimi için Erzurum ünlüdür. Erzurum şu anda Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) boru hattının terminalidir.

Urartu döneminde Erzurum çevresini kuşkusuz Diauehi yönetmiştir. Ermenistan'da Erzurum Karin oldu. Artaksiad ve Arşak hanedanları döneminde Karin, Bardzr Hayk' (Yukarı Ermenistan) eyaletinin başkentiydi.

Şehir, MS 387'de Ermenistan'ın Doğu Roma İmparatorluğu ile Sasani İmparatorluğu arasında bölünmesinden sonra İmparator I. Theodosius'tan sonra güçlendirilmiştir ve Theodosiopolis olarak adlandırılmıştır. İmparatorluğun doğu sınırındaki başlıca askeri kalesi olan Theodosiopolis, Bizans-Pers savaşlarında

karşı karşıya gelmiştir. Hem Anastasius I hem de I. Justinianus şehri yeniden inşa edip güçlendirmiştir.

9. Eskişehir – Eskişehir Büyükşehir Belediyesi

Eskişehir, Türkiye'nin kuzeyindeki Eskişehir ilinin başkentidir. Bizans döneminde Dorylaeum olarak bilinmekteydi ve (2020) nüfusu 783.669'dur.

Eskişehir'de üretilen ürünlerden bazıları demiryolu lokomotifleri, binek ve ticari araçlar, savaş uçağı motorları, tarım makineleri, tekstil, tuğla, çimento, kimyasallar, lületaşı ve rafine şekerdir.

Türkiye'nin en büyük gıda şirketlerinden biri olan Eti'nin merkezi Eskişehir'dedir. Önde gelen bir Türk ev aletleri ve tüketici elektroniği üreticisi olan Arçelik, Eskişehir'de bir üretim birimi işletmektedir.

Eskişehir, Ankara'dan Türkiye'nin hızlı tren hattının ilk etabı olmuştur. Yolculuk süresinin daha kısa olması nedeniyle bu hizmet Eskişehir-Ankara arasındaki ulaşımı ve ticareti arttırmıştır. Binek ve ticari araçlar için güç aktarma sistemleri alanında önde gelen bir küresel otomotiv sağlayıcısı olan GKN, Eskişehir'de bir fabrika işletmektedir.

Eskişehir, Türkçe'de "Eski Şehir" anlamına gelmektedir. Frigler şehri en az MÖ 1000'de kurmuşlardır. Ancak 4000 yıldan daha eski olduğu düşünülmektedir. Mevcut şehir, Frig antik kenti Dorylaeum'dan yaklaşık bir mil uzaklıktadır.

Kentin arkeoloji müzesinde hala birçok Frig antik eseri ve heykeli bulunmaktadır. Halen yüksek kaliteli lületaşı boruları üretmek için kullanılan lületaşı taşına adanmış bir müze de bulunmaktadır. Şehir, MS 4. yüzyılda Karacahisar'dan Şehirhöyük'e yaklaşık on kilometre kuzeydoğuya taşınmıştır. Birçok antik coğrafyacı, şehri Anadolu'nun en güzellerinden biri olarak görmüştür.

10. Gaziantep – Gaziantep Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en batı kesiminde yer alan Gaziantep, Suriye'nin Halep yakınlarındaki Gaziantep ilinin başkentidir. Büyük olasılıkla antik Zeugma'nın yakınında ve antik Antiochia ve Taurum bölgesinde yer almaktadır. Şehir üç kentsel bölgeye ayrılmıştır: Oğuzeli, Şahinbey ve Şehitkamil. Türkiye'nin en kalabalık altıncı şehridir. (2020) nüfusu 1.704.000 kişidir.

Gaziantep hem ihracatta hem de ithalatta Türkiye'nin organize sanayi bölgesinde lider konumdadır. Şehir aynı zamanda yeşil zeytinyağı bazlı Nizip Sabun endüstrisinin de merkezidir. Gaziantep'in en ünlü kapalı çarşıları Zincirli, Hüseyin Paşa ve Kemikli idi.

Gaziantep'te turizm patlaması yaşanmaktadır. Kalenin temelini çevreleyen yapı, avluyu ve yakındaki bakır atölyelerini zenginleştirmektedir. Yakınlarda yeni restoranlar ve turistik yerler açılmaktadır. Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla Gaziantep'te hala turistler nadirdir, ancak sıcak bir şekilde karşılanmaktadır. Birçok ESL öğrencisi tur rehberi olmak istemektedir.

Gaziantep makine halısında dünya lideridir. 2006 yılında 700 milyon dolar değerinde makine halısı ihraç etti. Gaziantep Organize Sanayi Bölgesi'nde 100'e yakın halı fabrikası faaliyet göstermektedir.

Gaziantep kocaman zeytinlikler, üzüm bağları ve fıstık çiftlikleri ile çevrilidir. 2007 yılında Gaziantep 60.000 metrik ton (59.000 uzun ton; 66.000 kısa ton) antep fıstığı üretmiştir.

Helenistik dönem Antiochia ve Taurum kentinin Gaziantep'te olduğuna inanılmaktadır. 6. yüzyılda Bizanslılar, her ikisi de şehir merkezinde bulunan Gaziantep Kalesi'ni ve Ravanda Kalesi'ni yeniden inşa etmişlerdir.

1155–1157 ve 1204–1206 yılları arasında yalnızca Kilikya Ermeni Krallığı'nın egemenliği altında olmasına rağmen, Gaziantep son iki bin yılın büyük bir bölümünde oldukça büyük bir Ermeni cemaatine ev sahipliği yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, 1516'da Gaziantep'i fethetmiştir. Antep, Osmanlı döneminde önce Dulkadir Eyaleti'nde (1516–1818) ve daha sonra Halep vilayetinde (1908–1918) bulunan bir sancaktı. Halep vilayetinde (1818–1908), aynı zamanda bir Kaza idi.

11. Hatay – Hatay Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin en güneyindeki Hatay ili, neredeyse tamamen Anadolu'nun dışında, Levanten Denizi'nin doğu kıyısında yer almaktadır. İl, güney ve doğusu Suriye, kuzeyi Adana ve Osmaniye ile çevrilidir. Kilikya'nın kültürel bölgesinde, idari merkezi Antakya olan geniş ve verimli bir ova olan Çukurova'nın bir bölümüdür. (2019) nüfusu 1.628.894'tür.

Hatay, Akdeniz için önemli bir lojistik merkez ve İpek Yolu ekonomik merkezidir. Ekonomisinin çoğu ticaret ve tarıma dayalıdır. Amaç, lojistik merkezini desteklemek için Hassa-Dörtüol Amano'nun dağ tüneline ve dokuz bin hektarlık Hassa Organize Sanayi projesini oluşturmaktır. Bölgenin çelik endüstrisi son 30 yılda artmıştır. İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın yassı levha üretimi bölgedeki önemini arttırmıştır.

Hatay kültür, din ve mutfak turizmini hızla genişletmektedir. Kültürel ve turistik altyapı, sosyoekonomik yapıya önemli katkılar sağlamaktadır. Ürün çeşitlendirmesi, erken hasat, çok ürünlü tarım ve İskenderun limanı şehrin önemini arttırmaktadır. Bunun nedeni Hatay'ın tarım bölgeleri, toprak yapısı ve iklimidir. Şehrin 42.395 tarım çiftliği, hayvancılık da dahil olmak üzere hemen hemen her tür mahsulü üretmektedir.

2000 yılında tarım, çalışan nüfusun yüzde 61,62'sini (518.808), hizmetler %30,2'sini ve %8.15'ini imalatta istihdam etmekteydi. Hizmet sektörünün işgücü büyük ölçüde toptan ve perakende ticarete bağımlıdır (%22,17).

Nüfus gelişiminin otuz yıldır takip edildiği Hatay'da 1940'tan 1970'e tarım, 1970'ten 2000'e sanayi ve 2000'den 2010'a hizmetler patlaması yaşanmıştır. İldeki ünlü arkeolojik alanlar Alalakh, Tayinat, Judaidah ve Antakya'dır.

Hatay'a ilk olarak MÖ 3000 yıllarında yerleşmişlerdir. Ve daha sonra Akad İmparatorluğu, ardından Yamhad Amorite Krallığı tarafından yönetilmiştir. Daha sonra Mitanni Krallığı'nın bir parçası olmuş ve bölge bir dizi Hitit ve Geç Hitit tarafından yönetilmiştir ve bugünkü Hatay iline adını vermiştir.

12. İzmir – İzmir Büyükşehir Belediyesi

İzmir, Anadolu'nun batı ucunda bir metropol şehirdir. İzmir, İstanbul ve Ankara'dan sonra 4.367.000 nüfusu ile Türkiye'nin en kalabalık üçüncü şehridir.

İzmir'deki ilk uygarlıklar MÖ 3000'den önce var olmasına rağmen, son kazılarda sadece MÖ 3000'den kalma eserler bulunmuştur. Bu araştırmalar, İzmir'in ilk sakinlerinin evlerini höyüğün en yüksek kotunda, deniz seviyesinden 3 ila 5 metre yükseklikteki kayaların üzerine kurduklarını ortaya çıkarmıştır.

İlk Tunç Çağı köyüdür. Troya'nın kültürleri ve sanatı, çanak çömlek (MÖ 3000-2500) aracılığıyla yansıtılmaktadır. Orta Tunç Çağı yerleşim tabakası Burada

bulunan keramik eşyalar Troya II'ye (MÖ 2500–2000) benzerdir. Üçüncü yerleşim seviyesi Hitit'tir (MÖ 1800–1050).

Ancak, Truva VII'nin ve Hitit başkenti Hattuşa'nın MÖ 1200 yıllarında Balkan kabileleri tarafından yıkılmasıyla Orta ve Batı Anadolu, yeni bir karanlık döneme, Demir Çağı'na girmiştir. Demir Çağı, Anadolu'da MÖ 730'da Frigya'da ve MÖ 650'de Batı Anadolu'da yazılana kadar sürmüştür.

13. Kahramanmaraş – Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde yer alan Kahramanmaraş ilinin idari başkenti, 2020 yılında 1.168.163 nüfusa sahiptir.

Kahramanmaraş, zaman içinde Roma ve Bizans imparatorluklarında Germania olarak anılmıştır. Cumhuriyet'in 2010 tarihli raporuna göre, kentin Dulkadiroğulları mahallelerinde Germanicia'nın en eski kalıntılarına rastlanmıştır.

Germania, 645'te Müslüman Araplar tarafından Bizanslılardan alınmıştır ve Maraş adını değiştirmiştir. Mor Dionysius Bar Salibi (ö. 1171), önemli bir Süryani Ortodoks piskoposu olan Maraş'ın piskoposuydu.

Maraş, sonraki üç yüzyıl boyunca müstahkem Arap-Bizans sınır bölgesine (Thughur) aitti ve Bizans'ın elindeki Küçük Asya'ya yapılan Arap akınları için bir üs olarak kullanılmıştır. Arap-Bizans Savaşları sırasında birkaç kez yıkılmıştır.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İngiliz birlikleri 22 Şubat-30 Ekim 1919 tarihleri arasında Maraş'ı, ardından Fransız birliklerini kontrol etmiştir. Türk Milli Hareketi 13 Şubat 1920'de Maraş Savaşı'ndan sonra almıştır.

Türk hükümeti, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız işgaline karşı direnişi onurlandırmak için 1973'te Maraş'ın adına "Kahraman"ı eklemiştir. Aralık 1978'de komünist Alevilere yönelik bir katliam gerçekleşmiştir.

14. Kayseri – Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Kayseri, Türkiye'nin İç Anadolu bölgesinde önemli bir sanayileşmiş şehirdir. Kayseri ilinin idari merkezidir. Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin sınırlarına göre esas itibariyle beş büyükşehir ilçesine ayrılmıştır; Kocasinan ve Melikgazi, Hacılar, İncesu ve Talas'ın iki çekirdek ilçesidir. Şehrin nüfusu 2020 itibariyle 973.506'dır.

1920'ler ve 1930'larda Kayseri önemli devlet yatırımları almıştır. Cumhuriyet döneminden sonra burada Alman ve Rus uzmanlarının yardımıyla Sümer Tekstil ve Kayseri Tayyare Fabrikası (uçak fabrikası) inşa edilmiştir. 1940'larda, ikincisi "Made in Turkey" etiketli ilk uçağı üretmiştir. Şehir 1950'lerden sonra kamu yatırımlarında bir düşüş yaşamıştır.

Ancak Kayserili esnaf ve tüccarların milli kapitalistlere dönüşmeleri de aynı yıllarda olmuştur. Şehrin gelişme hızı o kadar hızlıydı ki, tek bir günde kurulan en yeni imalat sanayileri için 2004 yılında Guinness Rekorlar Kitabı'na girdi: 139 fabrika ile. Kayseri, 2007 yılında bir milyar doları aşan ihracat kazancıyla da Türkiye'nin en başarılı mobilya üretim merkezlerinden biri olarak gelişmiştir.

Antik tarihte şehir, Kapadokya'nın hükümdarlarının eviydi. Yaklaşık 200 yıllık Ahameniş Pers egemenliği boyunca, Sinop'tan Fırat'a uzanan ticaret yollarının ve Sardeis'ten Susa'ya uzanan Pers Kraliyet Yolu'nun kavşağındaydı. Efes'ten Doğu'ya benzer bir yol Roma döneminde şehrin içinden geçmiştir.

İskender'in eski generallerinden Perdikkas'tan şehir, İskender'in kıdemli generallerinden Kardialı Eumenes'in yönetimindeki geçici bir Satraplığın başkenti olmuştur. Sonunda, İpsus savaşından sonra, bir Seleukos şehri, MÖ 250'de Kapadokya Kralı III. Ariarathes yönetimindeki Büyük Kapadokya krallığının başkenti olmuştur.

Şehir, MS 17'de resmen Romalılar tarafından kontrol edilmiştir. Ancak, Sasani hükümdarı Şapur I, MS 260'ta İmparator I. Valerian'ı yendikten sonra Caesarea'yı yok etmiştir. O zamanlar orada yaklaşık 40.000 kişinin yaşadığına inanılmaktaydı.

Kapalıçarşı 1800'lerin sonlarında inşa edilmiş, ancak komşu kervansaray yaklaşık 1500'den kalmadır. 1970'lerde, şehrin eski mahalleleri (muhteşem yalı evleriyle dolu) yaygın yıkımlara maruz kalmıştır. TBMM'nin yeni evi Kayseri Lisesi, Türk Milli Hareketi'nin üssünün başkenti Ankara'da yapılmıştır. Şehir artık halı tüccarları ile tanınmaktadır.

15. Kocaeli – Kocaeli Büyükşehir Belediyesi

İl adı eşleşmeyen sadece üç Türk ilinden biri olan Kocaeli ili, Türkiye’dedir ve Gebze olarak da bilinmektedir. Bölge, Osmanlı döneminden kalma Kocaeli Sancağı’nın yerini almıştır. İlin en büyük iki merkezi İzmit ve Gebze’dir.

Kocaeli, batıda İstanbul ili ve Marmara Denizi, kuzeyde Karadeniz, doğuda Sakarya ili, güneyde Bursa ili ve güneybatıda Yalova ili ile çevrilidir. Nüfus 2019’da 1.953.035 idi.

Sanayi işletmeleri Gebze, İzmit ve Körfez ilçelerinde yoğunlaşmıştır. İstanbul, çok sayıda mal üreten Türkiye’nin en büyük 100 sanayi şirketinin %26’sına ev sahipliği yapmaktadır. Kocaeli’de sayısız imalat dalı vardı, ancak kimya sektörü tüm üretimin %28’ini oluşturan en önemli sektördü. Kocaeli’nde metal eşya, otomobil, taş ve toprağa dayalı sanayilerin hepsi önem kazanmıştır.

Kocaeli, sadece yerli değil, aynı zamanda ekonomik açıdan önemli yabancı sermayeli sanayi şirketlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Öte yandan Kocaeli sanayisi, ülkede kullanılan tüm enerjinin yaklaşık %10’unu tüketmektedir.

Kocaeli, son on yılda kişi başına düşen yıllık milli gelir açısından da Türkiye’de ilk sırada yer almıştır. Bir sanayi kenti olan Kocaeli, sanayi sektörünün GSYİH’nın yaklaşık %70’ini oluşturduğu bir bölgedir.

Kocaeli eskiden Bithynia krallığının bir parçasıydı (MÖ 3. yüzyıl) ve MÖ 183’te Kartacalı komutan Hannibal oraya gömüldü (şimdiki Gebze yakınlarında).

Osmanlı Türkleri bölgeyi 14. yüzyılda Bizans İmparatorluğu’ndan aldı. İzmit, tarım (esas olarak şeker pancarı ve tütün), orman ve sanayi (özellikle çimento, kâğıt ürünleri, tekstil ve petrol) ürünleri için ilin ana satış noktasıdır. Alanı 1.400 mil karedir (3.626 km kare).

16. Konya – Konya Büyükşehir Belediyesi

Konya, Türkiye’nin orta-güney kesiminde, İç Anadolu Platosu’nun güneybatı sınırında yer alan büyük bir şehirdir. 2,2 milyonu aşan metropol nüfusu ile Türkiye’nin en kalabalık yedinci şehridir.

Şehir, Anadolu Kaplanlarından biridir. Birçok endüstri parkı vardır. Konya’nın ihracatı 2012 yılında 130 ülkeye ulaşmıştır. Konya, Kombassan

Holding de dahil olmak üzere birçok Türk sanayi şirketinin genel merkezine ev sahipliği yapmaktadır.

Tarım önemini korusa da şehrin ekonomisi otomotiv parçaları, makineler, tarım aletleri, döküm sanayi, plastik boya ve kimya sanayi, inşaat malzemeleri, kâğıt ve ambalaj sanayi, işlenmiş gıda, tekstil ve deri sanayii üreten bir merkeze dönüşmüştür.

Selçuklu Türkleri ilk olarak 1069'da bölgeyi işgal etmişlerdir. Yine de 1071'de Malazgirt Savaşı'nda Selçuklu zaferinin ardından Anadolu kargaşaya düşmüştür ve Norman paralı asker komutanı Roussel de Bailleul Iconium'da isyan çıkarmıştır.

1084 yılında Selçuklular sonunda şehri ele geçirmiştir. 1097'den 1243'e kadar Selçuklu Rum Sultanlığı'nın başkenti olarak hizmet vermiştir. Haçlılar Godfrey of Bouillon (Ağustos 1097) ve Frederick Barbarossa (18 Mayıs 1190) tarafından geçici olarak düzenlenen Iconium Savaşı'ndan sonra Türkler bölgeyi geri almıştır.

17. Malatya – Malatya Büyükşehir Belediyesi

Malatya bir Türk ilidir. Daha önemli bir dağ silsilesinin bir bileşenidir. 12.313 km² yüzölçümüne sahiptir ve 2020 yılında 403.150 kişilik bir nüfusa sahiptir.

Malatya'nın ekonomisine tarım, tekstil sanayi ve inşaat hakimdir. Kayısı ekimi il genelinde olduğu gibi merkez bölgede de geçim için şarttır. Malatya dünyanın en büyük kayısı üreticisidir.

Kent, tekstilin birincil sektör olduğu iki yapılandırılmış sanayi bölgesine sahiptir. Malatya, tarihsel olarak afyon üretimiyle tanınırdı. 1920'de İngilizler, Malatya afyonunu “en yüksek morfiye oranına sahip” olarak nitelendirdi.

18. Manisa – Manisa Büyükşehir Belediyesi

Eski adı Magnesia olan Manisa, Türkiye'nin Ege bölgesinde önemli bir şehir ve Manisa ilinin idari merkezidir. Nüfus 2020'de 381.000'dir.

Modern Manisa, uluslararası liman kentine ve İzmir'in bölgesel metropol merkezine yakınlığının ve tarımsal çıktı miktarı ve çeşitliliği açısından zengin yemyeşil arazinin yardımıyla gelişen bir sanayi ve hizmet merkezidir.

Manisa ve bağlı birçok ilçesi, son yıllarda, asırlık büyük ölçekli tarımsal işleme ve ilgili faaliyetler (un ve zeytinyağı üretimi, temel tekstiller, deri ürünleri, tarım aletleri üretimi ve aletler, pamuk çırçır). tarafından başlangıçta ve sürekli olarak desteklenen bir endüstriyel üretim üssü sağlamlaştırmıştır.

Gıda imalatı (196 işletme), inşaat malzemeleri (114), metal ürünler (85), tekstil ve konfeksiyon endüstrileri (46) ve çırçırcılık Manisa'da (43) önde gelen deneme faaliyetleri arasındadır. En çok işçiye sahip sektörler elektronik/elektrikli ev aletleri, gıda maddeleri ve inşaatır.

Büyük Osmanlı padişahları Manisa'yı şehzadeler için bir eğitim alanı olarak seçtikleri için çok sayıda Osmanlı ve Selçuklu mimarisi örneği vardır. Sultan Camii, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Ayşe Sultan için 16. yüzyılda yaptırılmıştır.

Yedi Kilise'den bir diğeri olan Philadelphia'nın kalıntıları Alaşehir bölgesinde görülebilmektedir. Bir Bizans katedralinin kalıntıları dışında eski şehirden hiçbir şey kalmamış durumdadır.

Kula'nın geleneksel evleri, Osmanlı mimarisinin çarpıcı örnekleridir. Yunt Dağı, Gördes, Kula ve Demirci, değerli halı ve kilimleriyle tanınmaktadır. Ayrıca bölgede çok sayıda kaplıca bulunmaktadır.

19. Mardin – Mardin Büyükşehir Belediyesi

Mardin, Türkiye'nin güneydoğu bölgesinde, Mardin ilinde bulunan bir şehirdir; eski Artuklu mimarisiyle tanınmaktadır ve Dicle Nehri'ne yakın sarp kayalık bir yamaçta yer almaktadır. Şehrin eski kenti, yeni binaların cephesini korumasını yasaklayan UNESCO koruması altındadır. Nüfus 2020 yılında 854.716'dır.

Mardin'in temel tarım ve sanayi hatları vardır ve çok iyi susam üreticileridir. Ayrıca, ekonomileri son on yılda önemli ölçüde büyümüştür.

MS 4. yüzyılın başlarında inşa edilen İzala Dağı'nda, 70 keşiş içeren Nisibis manastırı vardı. Son olarak, Romalılar şehri “kale” anlamına gelen Neo-Aramice bir terimden Marida olarak adlandırdılar. Selçuklular İzala'yı 11. yüzyılda ele geçirdiler. Sonuç olarak, Mardin'in eski yapılarının birçoğu Artuklular Dönemi'nde yapılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlılar şehri 1515'te fethetti, ancak İsmail'in kalesi Safevi kontrolünde kaldı. I. Selim'in önderliğindeki Osmanlılar, 1516'da tekrar saldırdı ve 1517'de aldı.

Mardin idari merkezi olmuş, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra adını almıştır.

20. Mersin – Mersin Büyükşehir Belediyesi

Mersin, Türkiye'nin güney Akdeniz kıyısında önemli bir şehir ve limandır, Adana-Mersin Metropolitan Bölgesi'nde yer almaktadır, şehirler arası bir aglomerasyon, Çukurova, fiziksel, ekonomik ve kültürel bir alan, batı kenarının bir parçasıdır.

Mersin, Türkiye'nin önemli bir ekonomik merkezidir ve ülkenin en büyük limanına ev sahipliği yapmaktadır. Mersin, Türkiye'de “Akdeniz'in İncisi”dir ve 2013 Akdeniz Oyunlarına ev sahipliği yapmıştır. Mersin, Türkiye'nin Mersin ilinin il başkentidir. Nüfus 2020'de 1.016.000'dir.

Mersin eskiden önemli bir pamuk yağı üreticisiydi. Mersin çevresindeki tarım bölgesi, narenciye ve pamuk ekimi ile ünlüdür. Muz, zeytin ve çeşitli meyveler de yetiştirilmektedir. Şehrin en büyük perakende alışveriş merkezi olan Forum Mersin, 100'ün üzerinde mağazaya sahiptir.

Mersin Limanı şehrin ekonomik omurgasıdır. Şu anda PSA International tarafından yönetilen liman, Avrupa ülkelerine seyahat eden çok sayıda tekne için uluslararası bir merkez olarak hizmet vermektedir. 194 dönümlük bir liman alanı 45 iskeleye ev sahipliği yapmaktadır ve yıllık gemi kapasitesi 6.000'dir.

Mersin bugün gökdelenleri, devasa otelleri, opera tiyatrosu ve denizde veya tepelerde pahalı gayrimenkulleri ile modern bir metropoldür. Mersin, Türkiye'nin ve Doğu Akdeniz'in en uzun sahiline sahiptir.

Mersin Hititler, Asurlular, Urartular, Persler, Yunanlılar, Ermeniler, Seleukoslar ve Lagidler tarafından yönetiliyordu. Bizanslılar (9. ila 12. yüzyıllar), Kilikya Krallığı, Memlûkler, Anadolu'daki beylikler ve Osmanlılar, 7. yüzyılın başlarında Kilikya'yı işgal etti.

Mersin bugün gökdelenleri, devasa otelleri, opera tiyatrosu ve denizde veya tepelerde pahalı gayrimenkulleri ile modern bir metropoldür. Mersin, Türkiye'nin ve Doğu Akdeniz'in en uzun sahiline sahiptir.

21. Muğla – Muğla Büyükşehir Belediyesi

Muğla, Türkiye'nin güneybatısında bir şehirdir. Muğla, Türkiye'nin Ege kıyıları boyunca uzanan Menteşe ve Muğla İli'nin idari merkezidir. Muğla'nın çekirdeği, güneybatısında Gökova Körfezi'ndeki en yakın sahilden yaklaşık 30 kilometre uzaklıkta, 660 m'de iç kısımda yer almaktadır. Nüfusun 2020'de yaklaşık bir milyon olacağı tahmin edilmiştir.

Sarp dağlarla çevrili, çoğunlukla tarımsal, izole ve seyrek nüfuslu bir yer olarak önceki imajı kaybolmaktadır. Son yıllarda kentin mimari geçmişine yönelik büyük bir restorasyon projesi turizmi destekledi. Buna ek olarak, şehir bölgesel bir tarım merkezi olmaya devam etmektedir.

Muğla'nın ekonomisi ticaret, el sanatları, hizmetler, turizm ve tarım üzerine kuruludur. Sonuç olarak, Muğla'nın zengin toprağı ve uygun iklimi, tarım işçileri için çeşitli ürünler sunmaktadır.

Muğla, antik çağda küçük bir kasabaydı, kuzeyde Karya kenti İdrias (daha sonra Stratonikea) ile güneybatıda İdyma (bugünkü Akyaka) arasında kıyı boyunca bir orta yol noktasıydı. Mobolla kasabasının tarihini gösteren neredeyse hiçbir kalıntı yoktur. Kentin kuzeyindeki yüksek bir tepede bulunan birkaç eski kalıntı, buranın bir akropol yeri olduğunu düşündürmektedir.

Kentin içinde MÖ 2. yy'a tarihlenen bazı yazıtlar bulunmuştur. 13. yüzyılda Batı Anadolu için nispeten erken fethedilmesine rağmen, Türk döneminde Muğla'da, başlangıçta küçük bir yük olarak kaldı. Milas, Menteşe'nin yerel yönetim hanedanının başkentiydi.

Muğla, 1420’de Osmanlı İmparatorluğu’nun Milas’ın yerine kaza (sancak) başkenti olmasıyla bölgesel bir önem kazandı. Cumhuriyet döneminde sancak, başkenti Muğla’dan sonra Muğla adını almıştır.

22. Ordu – Ordu Büyükşehir Belediyesi

Ordu veya Altınordu, Türkiye’nin Karadeniz kıyısında, geleneksel olarak Cotyora veya Kotyora olarak bilinen ve 2020 yılında 761.400 nüfusa sahip Ordu ilinin merkezi olan bir liman şehridir.

Ordu, dünya hasadının yaklaşık %25’ini oluşturan fındık üretimiyle ünlüdür. Mahsul, eyaletin ekonomik faaliyetinin %80’ini oluşturmaktadır. Türkiye dünya fındığının yaklaşık yüzde 75’ini üretmektedir. Ayrıca Ordu, 1920 yılında Avrupa’ya sevk edilen birkaç beyaz ve yeşil fasulye üreticisinden biriydi. Ordu’da ipekçilik ve dut fidanlığı da vardır. Yedi işletmesi ile şehir artık kısmen sanayileşmiş ve Anadolu Kaplanları’nın bir üyesidir.

Miletliler Cotyora’yı MÖ sekizinci yüzyılda Karadeniz kıyısı boyunca bir dizi koloni olarak kurmuşlardır. Osmanlılar Bayramlı’yı Ordu’nun 5 kilometre batısında askeri bir karakol olarak Eskipazar’a kurmuşlardır.

1869 yılında şehrin adı Ordu olarak değiştirilerek Bolaman, Perşembe, Ulubey, Hansamana (Gölköy) ve Aybast ilçeleri ile birleştirilmiştir. Şehir yirminci yüzyılın başlarında yarıdan fazlası Hıristiyan (Rum ve Ermeni) idi ve Rum okullarıyla ünlüydü. Ordu ili, 1921 yılında Trabzon Vilayeti’nin ayrılmasıyla oluşmuştur.

23. Sakarya – Sakarya Büyükşehir Belediyesi

Sakarya, Marmara Bölgesindedir. Komşu illeri batıda Kocaeli, güneyde Bilecik, güneydoğuda Bolu ve doğuda Düzce’dir. 2021 yılında Sakarya’nın nüfusunun 553.000 olması beklenmektedir.

Sakarya, doğal güzelliğinin yanı sıra ‘temiz ve yeşil’ endüstriyel kullanımlar açısından da Türkiye için güzel bir modeldir. Sonuç olarak, birçok Türk ve çok uluslu holding, faaliyetlerini şehre taşımıştır. Sakarya’da önemli yatırımlar yapan otomotiv şirketleri arasında Toyota, Otoyol, Otokar, Türk Traktör ve Tirsan yer almaktadır.

Sakarya, Avrupa'ya ihracatta sağlam bir sanayi ve emek kültürüyle büyük başarılarla imza atmaktadır. 'Üretimde sıfır hata politikası' fikri ihracat oranını iyileştirdi. Sonuç olarak şehir, Türkiye'nin artan ihracat oranına önemli bir katkı sağlamıştır. Sakarya, TÜVASAŞ (demiryolu vagonu üreten) ve 1. Askeri Ana Bakım Merkezi gibi kritik devlet kuruluşlarına ev sahipliği yapmaktadır.

Sakarya sanayi üretimini etkileyen bir şehirdir. Organize Sanayi Bölgeleri aracılığıyla üretimi sıkı bir şekilde takip ederek kirliliğin önüne geçmektedir. Şehirdeki beş ayrı Organize Sanayi Bölgesi, büyük bir pazarlama hacmine sahiptir ve 100.000 kişiyi istihdam etmektedir. Ayrıca yeni Organize Sanayi Bölgeleri'nin yapılmasıyla bu sayıların artması beklenmektedir.

Sakarya, yeni inşa edilen Karasu Limanı ile çok yakında tüm dünyaya ihracat yapacaktır. Bu OSB'yi Karasu Limanı'na bağlamak için yeni demiryolu yapılmaktadır. Demiryolunun tamamlanması durumunda lojistik giderler önemli ölçüde azalacaktır. Karasu, tüm Karadeniz limanlarına nakliyede önemli bir oyuncu olmayı hedeflemektedir. Sakarya, muazzam üretimiyle dünyanın en verimli liman şehirlerinden biri olmayı hedeflemektedir.

Sakarya tarih boyunca Hititler, Lidyalılar, Bithynia Krallığı, Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda ilçe iken 1954 yılında il olmuştur.

2000 yılında büyükşehir ilan edilen Sakarya, bir milyonu aşkın nüfusa sahiptir. Doğuda Marmara Bölgesi'nde yer alan Sakarya, lojistik konumu, ekonomik ve sosyal yapısı nedeniyle uzun süredir ilgi görmektedir.

24. Samsun – Samsun Büyükşehir Belediyesi

Samsun, Türkiye'nin kuzey kıyısında, yaklaşık 1,4 milyon nüfusa sahip bir şehirdir. Önemli bir Karadeniz Limanı ve Samsun ilinin il başkentidir.

Samsun bir liman şehridir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası yirminci yüzyılın başlarında bir liman inşasını finanse etmiştir. Liman inşaatından önce gemiler, yük teslim etmek için kıyıdan yaklaşık bir mil veya daha fazla

demirlemek zorundaydı. Ticaret ve ulaşım, Sivas'a giden bir yol üzerinde yoğunlaşmıştı.

Samsun, Selçuklu İmparatorluğu, Rum Sultanlığı, Trabzon İmparatorluğu ve bir Ceneviz kolonisinin bir parçasıydı. 13. yüzyılın sonlarında Selçuklu İmparatorluğu küçük krallıklara (beylikler) bölündüğünde şehri İsfendiyaridler yönetti. Sultan I. Bayezid yönetimindeki rakip Osmanlı beyliği (daha sonra Osmanlı İmparatorluğu) tarafından İsfendiyarilerden 14. yüzyılın sonlarına doğru alındı, ancak kısa bir süre sonra kayboldu.

11 Ağustos 1420'den sonraki haftalarda Osmanlılar şehri kalıcı olarak ele geçirdi. İkinci Osmanlı döneminde Canik Sancağı'nın bir parçasını oluşturuyordu, aslen Rum Eyaleti'nin bir parçasıydı.

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Atatürk, genellikle Türk Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcı olarak kabul edilen Samsun'da Müttefiklere karşı Türk milli hareketini kurdu. Müttefikler, 1922 yılının haziran ayının başlarında şehre saldırdı.

25. Şanlıurfa – Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi

Resmen Şanlıurfa olarak bilinen Urfa, Türkiye'nin güneydoğusunda 2 milyondan fazla nüfusa sahip bir şehirdir ve Şanlıurfa ilinin merkezidir. Urfa'nın nüfusu Türkler, Kürtler ve Araplardan oluşmaktadır. Urfa, Fırat Nehri'nin yaklaşık 80 kilometre doğusunda bir ovadadır.

Şanlıurfa'nın ekonomik yapısı ağırlıklı olarak tarım sektörüne dayanmaktadır.

İslam, Urfa'ya ilk olarak MS 638'de, bölge Raşidun ordusuna direnmeden düştüğünde geldi ve hızla Eyyubiler ve Selçuklular altında önemli bir varlık kurdu. Haçlı krallığı 1144'te Türk Abbasi komutanı Zengui tarafından yenilmiştir.

Urfa 1516 yılında Osmanlılar tarafından fethedilmeden önce Zengiler, Eyyubiler, Rum Sultanlığı, İlhanlılar, Memlükler, Akkoyunlular ve Safeviler tarafından yönetilmekteydi.

Urfa'nın İngiliz işgali 7 Mart 1919'da fiilen başladı ve 24 Mart 1919'da resmi olarak ve hukuken 30 Ekim 1919'a kadar sürdü. Ertesi gün, Fransız birlikleri kontrolü ele geçirdi ve yerel direniş tarafından dövüldükleri 11 Nisan 1920'ye

kadar sürdü. 23 Nisan 1920’de Türkiye Cumhuriyeti resmi olarak ilan edilmeden önceki kuvvetler tarafından sürdü.

26. Tekirdağ – Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi

Tekirdağ bir Türk şehridir. Güneydoğu Avrupa’da Balkan yarımadasında yer alan, tarihsel olarak bilinen Doğu Trakya bölgesinin bir parçasıdır. Şehrin nüfusu 2019 yılında 204.001 idi.

Tekirdağ, Trakya’daki ana yük yoluna yeni bir demiryolu bağlantısı sağlamak için geliştirilmiş bir tarımsal ürün limanına sahip bir Türk ticaret kenti merkezidir. Ayrıca Tekirdağ, Marmara Bölgesi’nde ticaret için hayati önem taşıyan Martaş ve BOTAŞ Terminali’nin ana limanıdır.

Şehir, Osmanlı Dönemi boyunca Rumeli Eyaleti, Kapudan Paşa Eyaleti, Silistre Eyaleti ve Edirne Vilayeti’nin bir parçasıydı. 1849’dan sonra Tekfurtağı Sancağı’nın merkezi oldu.

1905’te şehirde yaklaşık 35.000 kişi vardı; bunların yarısı, iki ulus arasında Rum Ortodoks ve Müslüman nüfus mübadelesi için 1923 anlaşmasının ardından Rum Müslümanlarla takas edilen Rumlardı.

27. Trabzon – Trabzon Büyükşehir Belediyesi

Trabzon, Türkiye’nin kuzeydoğusunda Karadeniz kıyısında bir şehirdir. 13. yüzyılda kilise olarak inşa edilmiştir. (2020) nüfusu 768.417 kişidir.

1920’de İngilizler, Trabzon limanını “Türkiye’nin Karadeniz limanlarının en önemlisi” olarak gördüler. Trabzon, Tebriz ve Musul’a ticaret yaptı. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 1911’de limana bir liman inşa etmeyi kabul etti.

1920’de Trabzon keten kumaş, gümüş telkari, tabaklama ve az miktarda pamuk, ipek ve yün üretti. Trabzon’da Trabzon-Platana Tütün ve fındık üretildi. Açıklamaya göre “büyük yaprakları ve parlak bir rengi” vardır.

Trabzon, Avrupa’ya ihraç edilen beyaz, yeşil bir fasulye geliştirdi. 1920 yılı itibarıyla ilden ihraç edilen tek sebzedir. Trabzon aynı zamanda kümes hayvancılığıyla da ünlüydü.

Bölgede 1914’ten önce ipekböcekçiliği görülmekteydi. Bölgede bakır, gümüş, çinko, demir ve mangan madenciliği yapılmıyordu. Bakırcılar yerel kullanım

için bakır muhafaza ettiler. Ancak Balkan Savaşları sırasında yetersiz ihracat ve yakıt ikmal nedeniyle üretim durdu.

Anadolu'nun Karadeniz'e yakın kuzeydoğu bölgesi olan Pontos'taki Komnenos Bizans Krallığı (1204–1461) sırasında Trabzon, Yunanca konuşan Yunanlıların eski başkentiydi. Osmanlı Türklerinin her iki şehri de fethettiği Bizans Konstantinopolis'in düşüşünden sekiz yıl sonra 1461'e kadar sürdü.

28. Van – Van Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'nin Van ili, Van Gölü'nün doğu tarafındadır. Önemli bir kentsel alan olarak, şehrin uzun bir geçmişi vardır. Nüfus 2020'de 511.000'dir.

Van ilinde yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmaları, bu alanda insan yerleşiminin en az M.Ö. 5000 yıllarına dayandığını göstermektedir. Van'ın en eski kültürüyle ilgili tek bilgi kaynağı, Van Gölü kıyısında ve Van Kalesi'nin birkaç kilometre güneyinde yer alan Tilkitepe Höyüğü'dür.

Alıştırma

Sorulara cevap veriniz.

Türkiye'de büyük şehirler nasıl belirlenmektedir?

Türkiye'de büyükşehir süreci ne zaman başladı?

Türkiye'de kaç şehir var?

Türkiye'nin en büyük şehri hangisi?

6. Türk sanatı

Geleneksel Türk Tiyatrosu: Kukla, Ortaoyunu, Meddah, Karagöz ve Hacivat

Geleneksel tiyatro başlığı altında genellikle kukla, meddah, Karagöz, ortaoyunu ve köy seyirlik oyunu gibi gösteri türleri yer alır. Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatrodaki güldürü öğesi ön plandadır. Genellikle sahnesiz bir tiyatrodur. Bunlardan seyirlik köy oyunlarının kökeni tarihöncesi bolluk törenlerine ve ilkel inançlara uzanır. Bunlarda Türkler'in Orta Asya'dan getirdikleri inançların izleri olduğu gibi, Anadolu'da daha önce yaşamış olan toplulukların kültürlerinin de katkısı vardır. Bu oyunların başlangıçta amaçları zamanla değişmiş olsa bile, Türk köylüsünün bu geleneği sürdürdüğü görülür. Seyirlik köy oyunlarının başlıca türleri şunlardır: Ölüp dirilme, esnaf oyunları, çoban oyunları, günlük hayattan sahneler, hayvan benzetmeleri, kız kaçırma, efsane ve masallardan oyunlar.

Kukla

Kukla ise Türkler'in Anadolu'ya geldiklerinde birlikte getirdikleri bir gösteri sanatıdır. İstanbul'da Osmanlı döneminde el kuklası, ipli kukla, sopalı kukla, araba kuklası, yer kuklası, ayak kuklası, iskemle kuklası gibi değişik türde kukla gösterileri 19. yüzyıla kadar geliştirilerek sürdürülmüştür. Ama kukla sanatı, ondan

daha eski bir gösteri olan meddahlık ve İstanbul'a 16. yüzyılda geldiği sanılan Karagöz kadar yaygın olmamıştır.

Meddahlık

Meddahlık, bir konuyu oynayarak anlatma sanatıdır ve İslam ülkelerinde oldukça yaygın bir gelişme alanı bulmuştur. Öbür gösteri türlerinde güldürüye ağırlık verilmesine karşılık meddahlıkta acıklı, duygusal, dinsel ve kahramanlıkla ilgili konulara da rahatlıkla yer verilebiliyordu. Aynı zamanda kıssahan diye anılan meddahlar, sarayda olduğu gibi halk arasında da büyük ilgi görmüş, özellikle kahvehanelerde İstanbullular'ın eğlence gereksinimini yüzyıllar boyunca karşılamıştır. Fatih Sultan Mehmed'in sarayında *Mustafa, Balaban Lâl* ve *Ömer* adlı kıssahan ve nedimleri daha sonra, II. Selim döneminde Nakkaş Hasan, Çokeydi Reis, III. Murad döneminde ise Meddah Eğlence, Lâlin Kaba diye bilinen Bursalı Seyit Mustafa Çelebi ve Derviş Hasan gibi meddahlar izlemişlerdir. Bu geleneksel *temaşa* türü İstanbul'da Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar daha pek çok sanatçı yetiştirmiş, bunlardan Şükrü Efendi, İsmet Efendi ve Meddah Sururi gibi sanatçıları görüp dinlemiş olan bazı İstanbullular onların ününü canlı birer tanık olarak günümüz kuşaklarına bile iletmiştir.

Meddahlık sanatı, İmitatör Rasih'le birlikte bir ölçüde zamana uyumuş, 1940'larda ise ünlü sinema ve seslendirme sanatçısı Ferdi Tayfur meddahlığa tam anlamıyla çağdaş bir nitelik kazandırmıştır. Günümüzde Celal Şahin ve Orhan Boran gibi bazı sanatçıların bu geleneksel sanat türünü günün koşullarına uygun bir biçim ve içerikle sürdürdükleri, ünlü sinema ve tiyatro oyuncularından Erol Günaydın'ın ise meddahlığı geleneksel özellikleri içinde yaşatmaya çalıştığı söylenebilir.

Karagöz ve Hacivat

Türkler'in toplumsal yaşamında önemli bir yeri olan bir başka geleneksel gösteri türü de, bir çeşit gölge oyunu olan Karagöz'dür. Gölge oyununun kökeni konusunda değişik görüşler ileri sürülmektedir. Cava, Endonezya ya da Çin gibi Uzakdoğu ülkesinde ortaya çıkmış ve Hindistan üzerinden Ortadoğu'ya gelmiş olması akla yakındır. Bazı kaynaklar Karagöz'ün 14. yüzyılda Orhan Gazi

zamanında Bursa’da ortaya çıktığını ileri sürüyorsa da, günümüzde daha yaygın bir görüşe göre Türkler gölge oyunu tekniğini 16. yüzyılda Mısır’dan almış ve bu oyun türüne Karagöz adı altında kesin biçimini 17. yüzyılda kazandırmışlardır.

Karagöz de meddahlık gibi, bir kişinin yaratıcılığına dayanan bir gösteri türüdür. *Hayali* ya da *hayalbaz* denilen karagözcünün bir de yordak adı verilen yardımcısı vardır. Klasik bir Karagöz oyunu genellikle dört bölümden oluşur:

- Hacivat’ın semai söyleyerek perdeye geldiği ve perde gazelini okuduktan sonra dua edip Karagöz’ü perdeye çağırdı mukkadime (giriş) bölümü.
- Hacivat’la Karagöz arasında geçen ve doğrudan konuyla ilgisi olmayıp daha çok Karagöz’ün yanlış anlamalarından ortaya çıkan güldürücü muhavere (karşılıklı konuşma) bölümü.
- Başka kişilerin de katıldığı ve oyuna adını veren olayların yer aldığı fasıl.
- Karagöz’le Hacivat arasında geçen kısa bir uzlaşma konuşmasıyla noktalanmış bitiş bölümü.

Karagöz oyunlarının konuları çoğunlukla gerçek yaşamdan alınmış sahnelerden oluşur: Mahalle yaşayışı, esnaf ve evlenme töreleri, toplumsal ve siyasal taşlamaya elverişli olaylar gibi. Bunun dışında Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber gibi halk hikâyelerinden, olağandışı öğelere yer veren masallardan da yararlandığı görülür. Sarayda oynatılan örneklerinde belli bir inceliğe ulaşan Karagöz oyunlarının, özellikle Osmanlı toplumunun kadınların ve erkeklerin birlikte eğlenmelerini yasakladığı bağınaz dönemlerinde, daha çok yetişkin, erkek seyircilerin gittiği kahvehanelerdeki gösterilerinde açık saçık bir

kimliğe büründüğü de göze çarpar. Karagöz'ün başlıca dağarcığı 28 oyundan oluşmakla birlikte, zaman zaman güncel olaylardan da esinlenerek yeni Karagöz oyunlarının türetildiği görülmüştür. Oyunun iki baş kişisi halk zekâsını ve halkın gözündeki bilgiç Osmanlı *münevverini* temsil eden, ama bir yandan da Karagöz'e ve mahalleliye yardımdan geri kalmayan Hacivat'tır. Bunlar dışında Tiryaki, giyimine düşkün Mirasyedi Çelebi, genellikle zenne denilen genç kadın tipleri, mahallenin aptalı Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek gibi kabadayı ve külhanbeyi tipleri, Kürt, Laz, Kastamonulu, Bolulu, Acem, Rumelili, Yahudi, Rum, Ermeni, Arap, Zenci, Frenk gibi taşralı ya da azınlıktan olup şive taklidi yapan Osmanlı İmparatorluğu'nun değişik kesimlerinden gelip İstanbul'da toplanmış olanlar ile cin, büyücü, yılan ve canavar gibi olağanüstü yaratıklar vardır.

Geleneksel Türk tiyatrosunun parlak bir örneği olan Karagöz'ün 16. yüzyıldan bu yana pek çok usta hayalci geliştirip zenginleştirmişse de bu sanat türünün bütün inceliklerini bilen geleneksel hayal ustalarının nesli artık tükenmiştir. Karagöz sanatını zamanımıza kadar getirmiş büyük hayalciler arasında Hayali Memduh Bey ile Hayali Küçük Ali'den sonra günümüzde bu sanatı yaşatmaya çalışan Tacettin Diker ve Metin Özlen'in adlarını da anmak gerekir.

Ortaoyunu

Geleneksel Türk tiyatrosunun birçok bakımlardan Karagöz'e benzeyen, ama canlı oyuncularla oynayan bir türü de ortaoyunudur. 16. ve 17. yüzyıllardaki *kol oyunu*, *taklit oyunu*, *meşdan oyunu* ve *zuhuri* gibi oyuncu kollarının gösterilerinden kaynaklanan bu gösteri türü kesin biçimini ve ortaoyunu adını 19. yüzyılda almıştır. Karagöz'de ve İtalyanlar'ın *commedia dell'arte*'sinde olduğu gibi ortaoyununda da yazılı bir oyun metni yoktur. Ana çizgileri bilinen bir konu ele alınarak, oyuncuların doğaçlama, yani *tuluat* yoluyla geliştirdikleri olaylar dizisi, gene Karagöz'dekine benzer konular ve ondakine benzer oyun kişileriyle sahneye getirilir. Oyun yeri seyircilerin çevrelediği hemen hemen boş bir alandır. Erkek seyirciler ve kadın seyirciler ayrı ayrı yerlerde otururlar. Ortaoyununda Karagöz'ün karşılığı Kavuklu, Hacivat'ın karşılığı ise Pişekâr'dır. Öbür oyun

kişileri Karagöz'deki kişilerle büyük benzerlik gösteren kalıplaşmış tiplerdir. Ortaoyunu da Karagöz gibi dört bölümden oluşur. Ama burada perde gazeli yerine Pişekâr'ın seyirciyi selamlaması ve zurnacıyla konuşarak oyunu açması, muhavere bölümünde ise Pişekâr ile Kavuklu'nun tanışma konuşmaları (arzbâr) ve Kavuklu'nun sonunda rüya olduğu anlaşılan bir olayı anlatması (terkerleme) gibi özellikler ortaoyununun Karagöz'den ayrıldığı bazı ayrıntılardır.

Ortaoyunu günümüzdeki epik tiyatroyu andıran açık biçimiyle her türlü yeniliği özümleyebilecek bir yapıya sahip olmakla birlikte, en parlak örneklerini verdiği 19. yüzyılda bir yandan *tuluat* tiyatrosunun yozlaştırıcı etkisi, bir yandan da batı etkisinin İstanbul'da yaygınlık kazanması yüzünden daha fazla gelişmeden sınırlı bir ölçüyü aşamamış ve *güdük* kalmıştır. Günümüzde bu türden yararlanarak çağdaş ve yerli bir tiyatro yaratma çabaları da sürüp gitmektedir. Bu denemelerin başarılı örnekleri arasında İstanbul yaşayışını canlandıran Ahmet Kutsi Tecer'in *Köşebaşı* (1948), Oktay Rifat'ın *Oyun İçinde Oyun* (1948), ve Haldun Taner'in *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım* (1964) oyunlarını sayabiliriz.

Alıştırma

Proje konusu: Karagöz Hacivat “En Komik Sahneler”.

Ebru Sanatı

Ebru sanatı, kağıdı üstünde bulutumsu renk kümeleri meydana getirmektir. Bu yüzden bulutumsu bulut manasına gelen Farsça Ebri adını alan kağıtlar, yüzyıllar boyunca böyle anılmıştır. Zaman içerisinde Ebri ismi dile daha uyumlu bir hale gelerek Ebru olarak değişmiştir.

Ebru: [(Aslı: Farsça Ebri = bulut renginde ve daha doğrusu, Çağatayca Ebre = Roba (elbise) yüzü kürk kabı)].

Hare gibi dalgalı ve damarlı (kumaş kağıt v.s.). Cüz ve defter kağıdı yapmak için kullanılan renkli kağıt.

Kağıt üzerinde mermerdekine benzer damarlar görüldüğü için, Avrupalılar ebru kağıdına mermer kağıdı (papier marbre, marmor papiermarbled paper....) demeyi tercih etmişlerdir. Arap aleminde ise varaku l-mücezza (damarlı kağıt) olarak tanınmıştır.

Ebru Sanatında Kullanılan Alet ve Malzemeler

Boyalar

Eskiden beri ebruculukta toprak boya dediğimiz tabiattaki renkli kaya ve topraklardan elde edilen- madeni boyalarla, nebati asıllı bazı suda erimez boyalar kullanılmıştır. Ebruculukta kullanılacak boyalar hiçbir suretle suda erimemeli ve yağ ihtiva etmemelidir. Çünkü yağ ebruyu bozar. Bu suda erimeyen boyaların

ebruda kullanabilmesi için ince ezilmeleri ve en küçük zerrelerine kadar ayrılmaları lazımdır.

Düzgün bir mermer üzerine ezilmek maksadıyla konulan bu boyalar, sulu vasatta dest-i seng (el taşı) denilen hususi şekilli bir mermer ağırlık yardımıyla ve sabırla ağır ağır ezilirler. Boyaların incelme işi bittikten sonra, ana kap denilen kaplara her bir renk ayrı ayrı konur. Suda erimedikleri için boyalar zamanla dibe çökerler.

Kitre

Üstüne boya serpilecek suya yapışkan bir koyuluk vermek için en ziyade kitre zamkı kullanılır. Kitre Anadolu da yetişen muhtelif Geven (Astragalus) çeşitlerinin gövdelerinden sızıp havada katılaştan, beyaz yahut krem renkli plaka veya şeritler halinde bulunan yapışma kaabiliyeti az bir zamk cinsidir; eczacılıkta, kozmetikte ve dokuma sanayiinde kullanma sahası geniştir.

Günümüzde kitre yerine daha pratik olduğu için deniz kadayıfı ya da özel kıvam arttırıcıların kullanıldığı görülmektedir.

Sığır Ödüsü

Kitreli suyun üzerindeki boyaların çökmeden yayılmasını temin için, yüzeyde gerilim sağlayan safra asitleri içeren sığır ödüsü kullanılır.

Bozulmasına engel olmak üzere öd suyu önceden kaynatılır ve bu şekilde saklanır. Ebrunun içinde yapılacağı tekne de çidene (budaksıçam) tahtasından veya çinkodan yahut galvanizden hazırlanır. Tahta kullanılırsa su kaçırmaması için zift kaplanması gerekir. Dikdörtgen şeklindeki teknenin derinliği de 6 cm. kadar olup, eni ve boyu kullanılacak kağıdın tabaka boylarına göre ayarlanmaktadır. Günümüzde en sık karşılaşılan ve standart olarak satılan tekne boyları 25*35 – 35*50 ve 50*70 olarak sıralanabilir.

Ebrunun Yapılması

Takriben 100 kısım su için, 1 kısım litre hesabı ile, kitre zamkı büyükçe bir kap içinde suya atılır ve ara sıra karıştırılarak en az bir gece bekletilir, erimesi sağlanır. (Eskiden bu iş için temiz yağmur suyu tercih edilirmiş.)

Bu kitreli su, kalın bir bez torbadan süzülür, sonra ebru yapılacak tekneye dökülür. Eğer koyu ise salep kıvamına gelinceye kadar su ilave edilir. Evvelce ezilmiş boyalardan az miktarda, fincan gibi küçük kaplara alınıp, su yüzünde fazla yayılması isteniyorsa fazla öd, istenmiyorsa az öd ilavesiyle ve at kuyruğundan elde hususi olarak yapılmış bir kıl fırça yardımıyla teknenin üstünden kitreli suya serpilmeye başlanır.

Bu serpmeye işinde, suluboya fırçaları iyi netice vermemektedir. Ödün bu vazifesi de boyları birbirine karıştırmadan, ayrı ayrı renkleri koruyabilmelerini sağlamaktır. Ebru yapan kimse tekne ortaya çıkan şekillere bir noktadan sonra uymak zorundadır. Çünkü ebru da hem iç (kitre yoğunluğu ve kirliliği) hem dış (nem, sıcaklık vb.) etkenler tekne üzerine doğrudan etki etmektedir.

Ebru Çeşitleri

Ebruya, Tarz-1 Kadîm (eski tarz) Battal Ebrusu denir; bu bilinen en eski şekildir ve Mustafa Düzgünman 'ın ifadesiyle, ebrunun ilk mektebidir. Diğerlerinin aksine, Tarz-1 Kadîm battal ebrusunda boylar serpidikten sonra el ile bir müdahalede bulunulmaz, öylece bırakılır.

Battalda olduğu gibi boylar serpidikten sonra, bir iğne veya tek bir at kuyruğu kılı teknenin içinde ileri geri, sağa sola keskin hareketlerle yürütülürse, buna tarama ebrusu veya gelgit ebrusu adı verilir.

Bu hareketler düzensiz ve dairesel olursa şal örneği denir. İğne vasıtası ile kenarlardan merkeze doğru helezonik şekiller çizilirse, bu da bülbül yuvası ismiyle anılır.

Desen itibariyle bir mermer cinsi olan somakiye benzeyen damarlı ebrular da somaki ebrusu diye adlandırılır.

Alıştırma

Soruları cevaplayınız.

1. Türk kâğıt süsleme sanatlarından biri olan ebru sanatının ismi nereden gelmektedir? Anlatınız.

---

2. Ebru sanatının tarihsel gelişimi hakkında bilgi veriniz.

---

3. Ebruculuğun gelişmesine önemli katkıları olan ünlü ebruzenler kimlerdir?

---

4. Ebru sanatının malzemeleri ve bu malzemelerin özellikleri nelerdir?

---

5. Ebru yapsaydınız çalışmalarınızda hangi renk ve desenleri kullanmak isterdiniz?

---

6. Ebru geleneğinin yeni kuşaklara aktarımında rol alan kuruluşlardan hangisinde aktif olarak çalışmak isterdiniz? Neden?

---

7. Ebru sanatçısı olsaydınız sanatınızı gelecek nesillere aktarmak için nasıl bir yol izlerdiniz?

---

8. Sizce ebru sanatının sosyal ve kültürel yönlerden insanlara katkıları neler olabilir?

---

7. Türk hamamları

Anadolu'daki ilk Türk hamamlarından Osmanlı'ya, hatta büyük usta Mimar Sinan'ın İstanbul'daki hamamlarına kadar, dünyaca meşhur Türk hamamlarının asırlık tarihinde bir kültür turu yapmaya ne dersiniz?

Hamam, Türkçede “ısıtmak, sıcak olmak” anlamındaki Arapça “hamam” sözcüğünden geliyor. Hamam sözcüğü yaygın olarak günümüzde de kullanılmakla beraber, Anadolu'nun bazı bölgelerinde hamama “sıcak” ya da “ısıcak” da deniyor.

Anadolu'daki ilk Türk hamamları, camegâh (soyunmalık), soğukluk, ılıklik, sıcaklık, halvet, külhan gibi bölümlerden oluşuyordu, özellikle Osmanlı döneminde önem kazanan hamamlar, genellikle merkezi planlı, tek ya da çifte hamam türünde idiler. Bağımsız olarak yapılan hamamların bir kısmı da külliyeler içerisinde inşa ediliyordu. Hatta rivayet odur ki, bugün hâlâ ayakta durmayı başaran birçok Türk hamamı, zamanında hayır kurumlarına, özellikle de camilere gelir kaynağı sağlamak amacıyla yapılıyordu.

Anadolu'da Türk dönemi hamamlarının ilk örnekleri ise, bugünkü Güneydoğu Anadolu Bölgesi çevresinde medeniyetlerini yaşatmış Artuklulara ait... Mardin'deki Maristan Hamamı'nın, Anadolu'daki en eski tarihî hamam olduğu, tarihinin de 11. asrın sonları ile 12. asrın başlarına tekabül ettiğini belirtiyor uzmanlar...

Osmanlı hamamlarının belli başlı karakteristik özellikleri şu şekilde özetlenebilir: işlevsellik ve sadelik mimaride dikkat çekicidir, özellikle mukarnaslı geçişler, değişik örtü düzeni, mermer ve alçı süslemelerle zenginleştirilen iç mekânlar vs... Osmanlı hamamlarında soyunma yerinin ortasında genellikle fiskiyeli bir havuz bulunuyordu.

Klasik dönem hamam yapılarında bakışık düzende çifte hamam planı egemendir. Bu yapılar kübit gövdeli, yalın mimarilerinin yanı sıra bezemeleri ve örtü düzenleriyle de ilgi çeker. Bu dönemde Mimar Sinan'a bağlanan hamamların on altısı İstanbul merkezinde, yedisi Üsküdar, Galata ve Boğaziçi'ndedir. Bunların yanı sıra büyük usta Sinan'a bağlanan saray hamamları da vardır. Çinili Hamam, Ağa Hamamı, Sinanpaşa Hamamı ilk örnekleridir. Mimar Sinan'ın Ayasofya

Hamamı, Çinili Hamam, Çemberlitaş Hamamı, Ortaköy Hamamı, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Süleymaniye ve Beyazıt hamamları, büyük kubbeli yapılara birer misaldir, İstanbul'da en büyük kubbeli hamam, 17 metrelik soyunma yeri, kubbe çapı ve 27 metre yükseklikle, günümüzde çarşı olarak kullanılan Mahmutpaşa Hamamı...

Bir zamanlar İstanbul'da 150 büyük, 150 de küçük hamam bulunuyormuş. Evlerde ise toplam 14 bin hamam olduğu söyleniyor. Bugün hâlâ yıkanmak ve temizlenmek gayesiyle kullanılan birkaç İstanbul hamamı ise şunlar:

Çemberlitaş Hamamı (1584), Süleymaniye Hamamı (1557), Galatasaray Hamamı (1715), Büyük Hamam (1533), Ağa Hamamı (1610).

Hamam kültürünün gündelik yaşamda günümüzle kıyaslanamayacak kadar canlı olduğu Osmanlı döneminde, tellaklar da bu kültürün önemli bir parçasıydı. Her dönem sayı konusunda sağlıklı kayda rastlanmasa da, 17. yüzyıl sonunda İstanbul'daki hamamlarda kayıtlı olarak çalışan tellak sayısı 2.321 olarak belirtilmiştir. Tellaklar, genelde 13-15 yaşlarındaki gençler arasından seçilerek yetiştirilirdi. Tellakların üzerinde lonca gelenekleri gereği kâhyalar, en tepede de hamamcılar kethüdası bulunurdu. Tellaklar geçmişte sabun köpürtmeye yarayan lenger denilen geniş bakır kaplar, hurma kökünden yapılan lifler ve kaba kara kıldan hamam keseleri kullanırlardı. Günümüzde lengerin yerini plastik kaplar, lifin yerini örme sabun bezleri, kıldan keselerin yerini ise kumaş dokuma keseler aldı.

Günümüzde ufak bir ücret farkıyla her türlü ihtiyacınız hamamdan karşılanabiliyor olsa da siz kendi eşyalarınızı kullanmakta ısrarcıysanız işte yanınıza mutlaka almanız gerekenler: Havlu, şampuan, saç kremi, sabun, takunya (terlik), örme sabun bezi, bakır tas ve bir kıldan kese...

Anadolu'nun birçok yöresinde yaygın bir gelenek olan “adak hamamları”; bir dileği için adak adayan kişinin dileğinin gerçekleşmesi halinde yapılıyor. Adak sahibi, adağı gerçekleştğinde 24 saatliğine bir hamam kiralyor. Yakınlarını, komşularını birer mum ya da sabun göndererek bu hamama davet ediyor. Ayrıca kapının önünde duran bir kişi, tellak ya da natır bağırarak adak hamamı olduğunu

çevreye duyuruyor. Herkese açık olan adak hamamında, yıkanmanın sevap olduğuna inanılıyor.

Su Dünyası dergisinin, Ocak 2005, 18. sayısından alınarak düzenlenmiştir

Sözlük

adak – обещание, обет;

bakır – медь;

çırak – ученик, подмастерье;

esnaf – ремесло, занятие;

halvet – уединение;

hamam keseleri – банные мешочки;

hoşsohbet – приятный собеседник, остроумный;

hünkâr – владыка, повелитель;

ibrişim – шелковый;

ısrar – настаивание, настойчивость, упорство;

kâhya – управляющий, заведующий;

kethüda – управляющий, заведующий;

kıl – волос, щетина;

kıldan kese – мешочек из волокон;

kumaş – ткань;

lenger – широкое медное блюдо (таз);

lif – люфа (волокна, используемые при изготовлении мочалок);

lonca – ремесленный цех;

müşteri – клиент;

natur – прислужница в женской бане;

onay vermek – одобрить;

örme sabun bezi – плетеная мочалка;

peştamal kuşanmak – 1. *фраз.* съестъ собаку (в каком-то деле) 2. надеть передник;

sevap – благое дело;

tellak yamağı – помощник;

tören – торжество, праздник;

tellak – банщик.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Hamam sözcüğü ne anlama gelmektedir?
2. Anadolu'daki ilk Türk hamamları hangi bölümlerden oluşmaktaydı?
3. Anadolu'daki en eski hamam hangisidir ve kaçınıcı asırdan kalmıştır?
4. Osmanlı hamamlarını karakteristik özellikleri nelerdir?
5. İstanbul'un en büyük hamamı hangisidir?
6. Bir zaman İstanbul'da kaç tane hamam vardı?
7. Tellaklar hangi aletleri kullanırlar?
8. Günümüzde hamama gitmek istesek yanımıza hangi eşyaları almalıyız?

Alıştırma 2. Konuşma:

“Hamama giren terler” atasözünü açıklayınız.

8. Müzik

Tarihin yazıyla başladığı göz önüne alındığında, Türklerin yazılı belgelerle kendilerini ifade ettikleri dönem Türk tarihinin yalnızca son 1500 yıllık kesitini içerir.

Bundan önceki dönemlere ait Türk medeniyetine ilişkin kaynaklar maalesef elimizde bulunmamaktadır.

Türkler Ön Asya'ya gelene kadar göçebe bir toplum yapısına sahip olduklarından, müzik icrasında kullandıkları çalgılar daima kolay taşınabilen nitelikte çalgılar olmuştur. Müziklerindeki ses sistemi de buna paralel olarak kurgulanmıştır ve tamamıyla doğal sesleri içerir. Edebiyat ve müziğin birbirinin ayrılmaz parçası olması söze yüklenen misyonla ilişkilidir.

Çalgısal repertuar bu müziğin içinde son derece önemli ancak küçük bir bölümü oluşturur. İkinci önemli husus, tarihin bilebildiğimiz dönemleri içinde yer alan Türk müziğinin makamsal bir müzik olduğudur. Bu makam sistemi bugün kullanılan makam sisteminden zaman zaman farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Örneğin Asya'da –bugün hâlâ var olan- kullanılan müzik sistemi Pentatonik (Beş Sesli) müzik sistemidir. Ön Asya'ya, Anadolu ve Balkanlara gidildikçe bu sistem yerini makamsal müziğe bırakmıştır.

Genel hatlarıyla bakıldığında Türk müziğinin tarih içerisindeki seyri üç ana dönemde incelenebilir:

1) İslamiyetten önceki Türk Müziği

Türklerin tarihinde karanlık dönem olarak nitelendirebileceğimiz bu dönem İslam öncesi kültürlerin ve dinlerin büyük rolü olduğu muhakkaktır. Özellikle Şamanizm, Maniheizm, Budizm gibi mistik öğeler ile destansı şarkı geleneği bu dönemde neredeyse tüm Türk boylarında yaygındır.

2) İslamiyetten sonraki Türk Müziği

İslamla gelişen ve çeşitlenen Türk hayatında hiç kuşkusuz müziğin de önemli bir yeri ve önemi vardır. Türklerin İslam kültür dairesi içerisine girmesiyle birlikte müzik kültürlerindeki en temel değişim müzik sisteminde olmuştur. Pentatonik ve Heptatonik ses sistemlerinin ardından makamsal müziğin Ön Asya'daki ve Anadolu'daki izleriyle tanışan Türkler bu alanda çok ileri giderek şaheserler yaratmışlardır. Yunus Emre, Mevlana gibi şair, fikir adamı kimliğindeki kişilerin çevresindeki hareket yeni müziğin oluşumunda da etkili olmuştur. Osmanlı İmparatorluğuyla birlikte tarihin en parlak dönemlerini müzik kültürleriyle de yaşatmışlardır.

3) Cumhuriyetle Başlayan Çağdaş Türk Müziği

XIX. Yüzyılın batılı aydınlanmacı fikri hareketi Türkiye'de bambaşka bir oluşumun da habercisi olmuştur. O güne kadar hep bir kenarda kalan halk kültürü bu dönemde öne çıkmış, halk müziği ile ilgili çalışmalara, derlemelere hız verilmiştir. Bir yandan çağdaş batılı müzikler konusunda eğitim verilirken diğer yandan Anadolu'dan ezgi toplayan müzisyenler yepyeni bir hareketin öncüsü olmuşlardır. Türk müziğinin modern batı uygarlığı ile bütünleşmesi sürecinde, halk ezgileri önemli bir misyonu üstlenmiştir. Bugün Türk müzik sektörünün en büyük ve sürükleyici ayağı halk müziğidir.

En iyi Türk şarkıcılar

Müzik her dönem insanların ilgisini çekmiş, şarkıcılar ise insanların hayranlık duyduğu farklı ruh alemindeki kişiler olarak görülmüştür. Ülkemizde de birçok isim, en iyi Türk şarkıcılar arasında yerini almış ve dünyaca ün kazanarak ülkemizi de temsil etmiştir. Türk pop müziği, rock müzik ve arabesk müzik konusunda farklı çalışmaları bulunan ünlü isimler, dikkat çeken başarılarıyla farklı kültürlerde de tanınmamızı sağlıyor.

13- Gülşen

90'larda ilk çalışmalarını ortaya çıkaran ve Sezen Aksu'ya benzerliğiyle dikkat çeken Gülşen de kendi bestelerini ve müziklerini yapan isimler arasında yer alıyor. Farklı tarzı ve her dönem popüler olmayı başaran hit şarkılarda imzası bulunan Gülşen, birçok popçuya verdiği şarkılarıyla da dikkatleri üzerine çeken isimler arasında yer alıyor.

12- Demet Akalın

Popüler müziğin 2000'li yıllardaki temsilcisi olan Demet Akalın da en tanınan sanatçılar arasında yer alıyor. Aynı zamanda Demet Akalın, en çok sahne alan şarkıcılardan biri olarak da biliniyor. Özellikle genç kesimin beğenisini kazanan

nl sanatçı her yaz popüler bir Őarkıyla dikkat çekiyor. nl sanatçının toplumun farklı kesimlerinden hayranlarının olması onu her dönem popüler yaptı.

11- Őebnem Ferah

Rock müziğin kraliçesi olan ve içten gelen sesiyle tüyleri diken diken eden Őebnem Ferah, en başarılı ve en iyi Türk Şarkıcılar arasındadır. Her zaman samimiyeti ve gülüŐüyle pozitif olan ünlü rockı, birçok başarılı eserini kendi söz ve müzikleriyle üretmiştir. Halen çalışmalarına devam eden Őebnem Ferah, birçok ünlü ismin sanat dünyasına kazandırılmasını da sağlamıştır.

10- Serdar Orta

Bir ok Őarkısının sözlerini anlamak için uzun süre kafa yorulmasına rağmen hala anlaŐılamayan bir çok Őarkısı olsa da yaz aylarının olmazsa olmazlarındandır Serdas Orta. Hatta Türkiyenin Justin Timberlake'ı bile diyenler var.

9- Teoman

Rock müzik denildiğinde ilk akla gelen sanatçılardan olan Teoman, kendine özgü tarzı ve dillerden düŐmeyen Şarkılarıyla genç ve zgr bünyelerin hayranlığını kazanmıştır. Kendine ait söz ve müziklerini üreten sanatçı birçok sanatçıya da eserlerini vermiş, yükseltmiŐtir.

8- Yıldız Tilbe

Sıra dışı kişiliği ve damardan Şarkılarıyla dikkat çeken Yıldız Tilbe Sezen Aksu'un öğrencileri arasından yetişen bir sanatçıdır. Yurt içi ve yurt dışında birçok hayranı olan ünlü isim de, kendine ait Şarkı sözleri ve besteleriyle dikkat çekmektedir.

7- Ajda Pekkan

Gelmiş geçmiş en iyi Türk Şarkıcılar arasında olan Ajda Pekkan, Süper starlık kavramını her zaman hakkını vererek taşımıştır. 50 yılı aşkın sanat yaşamına birçok albüm sıĐdırmıŐ olan Ajda Pekkan, dünya çapında tanınmıştır.

6- Sıla Gençoğlu

Genç yaŐına rağmen ülkenin aranan Őarkıcılarından biri olan Sıla, Şiirleri ve özgün eserleriyle çok dikkat çekti. Yurt dıŐındaki Türkler tarafından da çok talep gören nl Şarkıcı başarılı eserleriyle herkesin sevgilisini haline geldi. Sıla hem söz yazarı hem de yorumcu kiŐiliĐiyle her yaŐtan hayran kitlesine sahip olmuştur.

5- Sezen Aksu

Minik Serçe lakabıyla gönüllere taht kuran Sezen Aksu, uzun yıllardır Türk pop müziğinin zirvesi, birçok şarkıcının ise ekolü olmuştur. Söz ve müzik yapabildiği için sadece kendi şarkılarıyla değil başka sanatçılara verdiği şarkılarıyla da dikkat çekmektedir. 1970’li yıllarda başlayan sanat kariyerini günümüzde de sürdüren Sezen Aksu, yediden yetmiş yediye birçok hayran kitlesi kazanmıştır.

4- İbrahim Tatlıses

Arap ülkeleri başta olmak üzere yurtdışında çok fazla dinlenen hatta yurtdışında en çok dinlenen türk şarkıcı dahi diyebileceğimiz İbrahim Tatlıses, Türkiye’nin uzun bir dönem boyunca listelerde zirvesinin yerini korumuştur. Ayağında kundura isimli albümü ile inşaat işçiliğinden büyük bir şöhrete giden yolda hızla yükselişe geçti.

3- Tarkan

Mega Star olarak nitelendirilen Tarkan kuşkusuz Türkiye’nin dünya markası haline gelen en önemli şarkıcısıdır. Söz ve müzik üretebilen, farklı şarkı türlerini başarılı biçimde seslendirebilen Tarkan, gerçek bir sanatçı olarak en iyi Türk şarkıcılar listesinin ilk sırasında yer alıyor. 90’lı yılların ekollerinden biri olan ve günümüzde de kaliteli müziğiyle başarısını sürdüren Tarkan, birçok başarılı projeye imza atmış isimler arasında yer alıyor.

2- Barış Manço

Uzun yıllar boyunca kendi besteleyip söylediği şarkıları dillerden düşmedi. O kadar geniş hayra kitlesi vardı ki japonyada dahi küçümsenmeyecek sayıda hayran kitlesi mevcut.

1- Zeki Müren

Sanat Güneşi olarak adlandırılan Zeki Müren tartışmasız Türk tarihinin gelmiş geçmiş en büyük ses sanatçısıdır.

Alıştırma

Eser: Ünlü Türk şarkıcıları kimlerdir?

9. Türk mutfağı

Gezgin bir ruha sahipseniz ve dünyanın dört bir yanında yeni tatlar keşfetmekten hoşlanıyorsanız, Türkiye'nin eşsiz mutfaklarına mutlaka bir göz atmalısınız. Türkiye, neredeyse her il ve ilçesinde yerel spesiyaliteleriyle bilinen, bu konuda belki de dünyanın en geniş çeşitlilik gösteren rotalarından birini sunuyor.

Yüzlerce yıllık bir geleneği ve zengin tarih ve kültürel birikimi içinde barındıran Türkiye mutfakları, sayısız gezginin yeni bir seyahat planlamasını ve bu eşsiz lezzetlerden daha fazlasını keşfetmeyi dört gözle beklemesinin sebepleri arasında.

Anadolu'nun bu medeniyetler coğrafyasında her dönemden derin etkileri taşıyan Türk mutfağı, her tür damak tadına hitap edecek çeşitlilikte yemekler sunuyor. Onlarca lezzeti arasından en ünlü onunu seçmek zor olsa da, yerli ve yabancı turistlerin mutlaka denemesi gereken bazı özel tatlar var.

Kebap

Türkiye'nin lezzetli yemeklerinden bahsederken, her şehrin kendine has bir kebab çeşidine ev sahipliği yaptığı gerçeğini görmezden gelmek imkânsız. Orta Doğu genelinde binlerce kebab türü bulunmasına rağmen, "kebabta lider Türkiye" diyebiliriz, hem yerel hem de uluslararası alanda.

Türkiye'nin özgün kebablarının arasında, belki de en tanınmış olan Adana kebabı, Türk mutfağının baş tacıdır. En kaliteli hali kuzu eti ile yapılan Adana

kebab, tuz ve pul biber karışımıyla lezzetlendirilir, mangalda kömür ateşinde pişirilir ve özel bir pide ekmek ile sumaklı soğanla birlikte sunulur.

İnce çekilmiş etin yumuşak yapısı, ağızda dağılırken, kebabın yanındaki ekstraların yavaş yavaş etle karışan tatları, belki de dünyadaki en keyifli kebab deneyimlerinden birini yaşıyor.

Mantı

Çin'den İtalyan mutfağına kadar birçok farklı kültürde, çeşitli adlar ve biçimler altında bulabileceğiniz mantının Türk mutfağındaki versiyonu, bilhassa Kayseri mantısı, oldukça popülerdir. Hazırlanış süreci diğer türlerine kıyasla biraz daha emek isteyen Kayseri mantısı, boyutuyla da dikkat çeker.

Hatta bir dönem Kayseri’de, bir çorba kaşığına 40 mantı sığdıramayan genç kadınların evlenemeyeceği inanılırdı. Türkiye’nin en tanınmış yemekleri arasında yer alan mantı, baharat ve tereyağından oluşan bir sos eşliğinde, isteğe bağlı olarak sarımsaklı ya da sade yoğurtla servis edilir.

Sinop, Trakya, Çorum ve Nevşehir gibi farklı yörelerin özgün pişirme teknikleriyle hazırladığı mantı türleri, denemeye değer diğer alternatifler arasındadır.

Lahmacun

Türkiye mutfaklarının öne çıkan yıldızlarından biri olan lahmacun, adını Arapça “etli hamur” anlamına gelen “lahm bi ajin” teriminden alır. Halk arasında

Türk pizzası olarak da bilinen bu lezzet, yüzyıllar boyunca Türkiye'nin doğusunda sevilen bir tat olmuştur.

Özellikle son 50 yılda ülke genelinde açılan Türk lokantaları ve kebabçılar sayesinde lahmacun, herkesin sofrasında kaçınılmaz bir lezzet haline gelmiştir.

Kendi başına bir festivali bile olan, taş fırında pişirilen ve özgün baharatların karışımıyla eşsiz bir lezzete sahip olan lahmacun, en çok Gaziantep ve Şanlıurfa ile özdeşleştirilir.

Baklava

Orta Doğu, Balkanlar ve Güney Asya'da olduğu kadar Türkiye'de de büyük bir tutkuya dönüşen baklava, çeşitli malzemelerle üretilir. Bu malzemeler arasında belki de en çok sevileni, Gaziantep mutfağının sembolü olan Antep fıstıklı baklava olabilir.

Kökeni hakkında uzun süren tartışmaların ardından AB Komisyonu baklavanın Türk mutfağına özgü bir lezzet olduğunu resmen tescil etmiştir.

Gaziantep'in ünlü fıstıklı baklavasının başarısında kullanılan özel fıstık çeşidi kadar, kıvamıyla fark yaratan özel şerbetin de büyük bir payı vardır.

Köfte

Türkiye'nin yemeklerinden bir diğer öne çıkanı ise köftedir. Kebap kadar çeşitlilik gösteren köfte, her şehrin kendi benzersiz tarifiyle bir lezzet haritası oluşturur. İzmir köftesi, Tekirdağ köftesi ve Trabzon'un Akçaabat köftesi, ilk akla gelen çeşitler arasında yer alır.

İzmir'deki özel sosu, patates ve biber eşliğinde servis edilen köfte, fırında pişirilerek ayrı bir lezzet katıyor. Tekirdağ köftesi ise ızgara üzerinde pişirilir ve fasulye, soğan, zeytinyağı ve limonla hazırlanan piyaz ve bölgeye özgü acı sosla sunulur. Akçaabat köftesi, bölgede doğal olarak yetişen danaların ön kol eti, kaburga eti, iškembe yağı ve böbrek yağıyla hazırlanır ve odun kömürü kullanılan ocaklarda pişirilerek servis edilir.

Hünkâr Beğendi

Hünkâr Beğendi, Osmanlı mutfağından günümüze kalan, evlerde ve lokantalarda özenle hazırlanıp servis edilen bir saray yemeği. Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'ya gelen patlıcan, bu yemeğin ana malzemelerinden biridir.

Yemeğin isminin hikayesi de oldukça ilginç. Sultan Abdülâziz ve dönemin Fransız imparatoriçesi Eugenie'nin ünlü buluşması sırasında, bu yemek iki mutfak arasında tesadüfi bir sentez olarak ortaya çıkmıştır.

Yemeğin hazırlanmasında kullanılan et türü kadar, patlıcanın pişirilme şekli de büyük önem taşır. Közlenmiş patlıcan, süt ve undan hazırlanan püre üzerine, çeşitli baharatlarla lezzetlendirilmiş kuzu eti eklenerek Hünkâr Beğendi hazırlanır. Bu lezzetli yemek, Türk mutfağının en sevilen lezzetleri arasındadır.

Zeytinyağlı Sarma

Zeytinyağlı sarma, Osmanlı mutfağından bugüne kadar ulaşan bir başka lezzetli yemek ve Türkiye'nin zeytin üretim merkezi olan Ege Bölgesi ile özdeşleştirilir. Zeytinyağlı sarma, pirinç ve çeşitli baharatlarla hazırlanan iç harcın asma yapraklarına sarılması ile yapılır.

Genellikle üzüm yaprağı kullanılırken, farklı ağaç yapraklarıyla yapılan çeşitleri de bulunmaktadır. Zeytinyağlısı daha yaygın olsa da, etli yaprak sarma da oldukça popüler ve sevilen bir yemektir. Bu türün en özel örneklerinden biri, Malatya'da kiraz yaprağıyla hazırlanan çeşididir.

Pide

Pide, hem kendi başına lezzetli bir öğün olarak hem de çeşitli Türk yemeklerinin yanında servis edilen mükemmel bir eşlikçi olarak popülerlik kazanmıştır. Çeşitli malzemelerle lezzetlendirilmiş, özel bir hamur işi olan pide, Türkiye'nin birçok farklı bölgesinde kendine özgü yorumlarıyla yerel mutfaklarda kendine yer bulur.

Ramazan ayında ve özellikle iftar sofralarında sıklıkla tüketilmesinin yanı sıra, pide, Türk mutfağının başyapıtlarından olan Adana kebabı, İskender ve döner

gibi lezzetlerin yanında da sunulur. Pide, bu tür yemeklerin yanında servis edilerek, birlikte yenildiği yemeğin lezzetini daha da artırır.

Ancak, pide kendi başına da bir öğün olabilir. Örneğin, Trabzon pidesi olarak bilinen bir pide çeşidi, bu tür bir yemeğin mükemmel bir örneğidir. Trabzon pidesi, pizza hamuruna benzer bir şekilde hazırlanan hamurun üzerine yerleştirilen lezzetli Trabzon peyniri ile karakterize edilir. Ardından, pide, odun ateşinde ısıtılan bir fırında pişirilir.

Pişmeye yakın veya fırından çıktıktan sonra, üzerine bir yumurta kırılabilir. Trabzon pidesinin üzerindeki yumurtanın sarısını patlatmak ve sıcakta eriyen peyniri uzatarak yemek, herhangi bir gurme için unutulmaz bir deneyimdir.

Böylece, pide, hem başlı başına bir lezzet hem de birçok Türk yemeğinin mükemmel bir tamamlayıcısı olarak, Türk mutfağının çeşitliliğini ve sofistasyonunu yansıtır. Türkiye'nin her bir bölgesinde hazırlanan farklı pide çeşitleri, bu ülkenin mutfak geleneğindeki zenginlik ve çeşitliliği gösterir.

Döner ve İskender

Döner ve İskender, Türk mutfağının yurt dışında en tanınan temsilcilerinden. Dönerin kökeni konusunda Kastamonu ve Bursa arasında bir çekişme var ancak İskender kebabının anayurdu Bursa, Türkiye'de hem döner hem İskender kebabının en iyi tadılabileceği şehir olarak biliniyor.

İçyağı ve baharatlarla iyice terbiye edilmiş et, şişe geçirilip uzun bir süre pişirilerek döner hazırlanır. Kullanılan et türüne ve servis şekline göre farklı isimlendirmeler alır. Yanında sos, domates ve yeşilliklerle sunulan döner, bazen de ekmek arası olarak servis edilir.

Ekmek arası döner, bir Türk “fast food”u olarak bilinir ve sadece ülkemizde değil, dünyanın her yerinde sevilerek tüketilir. Döner, 1800’lerin ortalarında Bursa’da ortaya çıkan İskender kebabının ana malzemelerinden biridir.

İskender kebabı, dönerden tereyağı sosu, yanında servis edilen yoğurt, etin altına dizilen pide ve özel salçalı sosu ile ayrılır. Etin elde edildiği hayvanların yetiştirilmesinden, tabaktaki sunumuna kadar her aşamada büyük özen gösterilir, bu da İskender kebabını daha da lezzetli hale getirir.

Bursa’ya yaptığınız bir ziyarette, Türk geleneksel yemeklerinden biri olan bu lezzetli yemeği tarihi İskender kebabçılarda tatmanızı öneririz.

Lokum

Üretiminde kullanılan malzemelere göre onlarca farklı çeşidi bulunan lokum, aynı zamanda Türk kahvesinin geleneksel eşlikçisi olarak bilinir.

Tüm dünyada Türkiye’nin adıyla en çok anılan tatlılardan biridir, bunun nedeni 18. yüzyılda İngiliz gezginler tarafından “Turkish delight” olarak Avrupa’ya tanıtılmasıdır.

Kökeni Persçe’de “boğaz rahatlatan” anlamına gelen “rahat’l-hulkum”dan gelen bu tatlı, Türkiye’nin hemen hemen her bölgesinde, bölgeye özgü dokunuşlarla hazırlanır. Tarif ve malzemeleri itibarıyla farklı bölgelerin lokumları birbirinden farklı kıvamlara ve tatlara sahiptir.

Örneğin, Gaziantep'te yiyeceğiniz fıstıklı lokum diğerlerine göre daha sert, Isparta'nın gül lokumu yumuşak, Afyon lokumu ise biraz daha kremamsı bir kıvam ve daha az şekerli olmasıyla farklılaşır.

Türk mutfağı, hem zenginliği hem de çeşitliliği ile dünyanın en çok beğenilen mutfaklarından biri. Yüzlerce farklı yemek çeşidi ve yemek isimleri ile Türk yemekleri, tarihi boyunca birçok farklı kültürden etkilenmiş ve bu da mutfakta muhteşem bir çeşitliliğe yol açmıştır.

Yöresel yemekler, her biri kendi bölgesinin eşsiz lezzetlerini ve tekniklerini temsil eder. Türkiye'nin dört bir yanından gelen bu yemekler, Türk mutfağını oluşturan en güzel ve meşhur lezzetlerin bir listesi olarak kabul edilebilir.

Her bir yemek, Türk mutfağının sofistikasyonunun ve derinliğinin mükemmel bir örneğidir. İster bir saray yemeği olan hünkâr beğendi, isterse sokak lezzeti olan döner olsun, Türk mutfağındaki çeşitlilik, her damak zevkine hitap edecek bir lezzeti barındırır.

10. Popüler İçecekler

Ayran

Geleneksel Türk meşrubatları derken ilk akla gelen ayrandır. Ayran hakkında eski bilgiler Divan-ü Lügat-it Türk'te yer almaktadır. Yapımının kolay olması, en ücra köşelere kadar yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ayran, aynı zamanda

bir Türk sembolü olmuştur. Çünkü yoğurt Türk buluşu olarak dünyaya yayılmıştır. Hayvancılığa dayalı bir ekonominin gereği olarak icat edilmiştir. Yoğurt gibi ayran da bugün Avrupa kültürüne girmiştir. Anadolu'da eskiden geleneksel olarak ayran yapmak için yayık kullanılırken bugün bu geleneğimiz kaybolmuş gibidir.

Yalnız göçebe topluluklarında ve bazı köylerimizde devam etmektedir.

Boza

Boza; Türklerin sevdikleri koyu sıvı, tatlımsı mayhoş bir içecek türüdür. Bazı araştırmalara göre Orta Asya'da üretilip göçerler vasıtasıyla Anadolu'ya ve

yakın çevresine yayıldığı söylenen bozanın günümüzdeki adı Farsçada darı anlamına gelen "buze" kelimesinden gelir. Arpa, darı, buğday gibi çeşitli tahılların hamurunun ekşitilmesiyle yapılan boza, M.Ö. 6000'lerden bu yana Orta

Asya, İran, Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve Arap ülkelerinde yapılırdı. Ekşitilmiş, sulu darı hamuruna İngilizler zythum, Fransızlar ise boisson de millet yani darı içkisi derdi. Ansiklopedik bilgilerde bozanın Orta Asya'da ve Doğu Anadolu'da İ.Ö. 4. yüzyıldan beri var olduğu söylenmektedir. Osmanlı kayıtlarında (16. yy.) bozanın daha çok Edirne, Bursa, Amasya ve Mardin gibi illerimizde üretildiği belirtilmektedir. Çoğunlukla boza erbabı Tatar ve Çingeneledir, ama zorunlu olarak İslâm ordusunda lazım olduğundan İstanbul içre

keyif verici meşrubatçılar var ise bu bozacıbaşıya yamak olup sınıf sınıf geçerler. Çelebi'nin yazdıklarından ve dönemin diğer kayıtlardan edindiğimiz bilgiler ışığında diyebiliriz ki Osmanlı'da bozahaneler önemli bir toplumsal mekân hâline gelmiştir. Bir nevî meyhane olan bu bozahanelerde alkollü bozaların yanında meze olarak çeşitli sakatat yemeklerinin verildiğini de biliyoruz. Bozahaneler kahvehanelerden önce kamusal mekân boşluğunu doldurmuş olsalar da buralara genellikle hamallarla gemiciler gittiği için kibar kesim arasında bozahaneye gitmek ayıp sayılırdı. Boza, besleyici ve ısıtıcı özelliği nedeniyle eskiden orduda da kullanılırmış. Eski İstanbul'da meyhane ve kahvehaneler ile bozahaneler de bulunmaktaydı. Bozahanelere Türk tayfaları boza içmek ve aynı zamanda oturup sohbet etmek için giderlerdi; zarif kişiler ise ancak boza içilecek kadar uğrarlardı. Boza özel boza fincanlarında sunulurdu. Günümüzde boza Kırım, Volga yöresi, Kafkasya, Türkistan, Balkanlar, Macaristan, Mısır, Arabistan ve İran'da da yapılmaktadır. Daha çok kışın içilen mevsimlik içeceğimiz boza, Türkiye'de daha çok darıdan yapılır.

Kefir

Kefir, sütün kefir mayasıyla mayalanmasıyla elde edilen içecektir. Geleneksel kefirin yapımında kefir tanelerinin bulunması gereklidir. Kefir taneleri fermentasyondan sonra kefirde jelatinöz formda geri kazanılmalıdır. Kefir taneleri

tek tek mikrobiyal bileşenlerinden yeniden yapılamamaktadır. Orijinal kefir tanelerinden izole edilen mikroorganizmaların çeşitli kombinasyonlarıyla yeni kefir taneleri yapma girişimleri başarısız olmuştur. Kefir, sütün içinde üremekte olan hücrelerin eşit şekilde dağıtıldığı bir süspansiyonla yapılan yağlı süt ve yoğurt gibi diğer fermente süt ürünlerinden farklılık göstermektedir. Bu nedenle büyük miktarlardaki kefir

üretimi, büyük miktarlarda yoğurt üretiminde kullanılanlardan daha farklı alet ve fermentasyon aşamalarını gerektirmektedir.

KıMıZ

Tarih içinde kıMıZın folklorik ve geleneksel motifleri olduğundan hareketle, zengin bir bilgi birikimine sahip olduğu görülmektedir. Gerçekten de gerek bir besin maddesi gerek- se de tercih edilen bir içecek olan kıMıZ, öncelikle Türkler arasında popüler bir içecektir. Ancak bazı tarihsel veriler kıMıZın geçmişiyile ilgili

farklı anlatıları da ortaya koymaktadır. At ve kıMıZ kavramı Türk boylarının kültürel ve sosyal yaşamında önemli bir yere sahiptir. KıMıZın kelime anlamı, kısrak sütünden yapılan milli bir içecek olarak tarif edilmektedir. KıMıZ içerik olarak %2 alkol, %0,5-1,5 laktik asit, %2-4 süt şekerleri ve %2 yağdan

oluşmakta ve tadı ekşimiş ayranı andırmaktadır. Bir tür süt ürünü olan kıMıZın önemli bir sofrada tadı ve şifa olduğu, sadece kısrak sütünden yapılabileceği bilinmektedir. KıMıZ ile inek sütü arasındaki en belirgin fark, kazein proteininde görülmektedir. İnek sütünde bulunan kazein proteini ekşidiği zaman kaba, yayvan ve çabuk çöken tortular hâlini aldığı hâlde bu durum kısrak sütü için geçerli değildir. Kısrak sütünün kendine özgü olarak hazırlanan maya ile ekşitilerek hazırlanan kıMıZ az köpüklü, mayhoş, lezzetli bir yapıya sahiptir. Türklerin en eski içeceği olan kıMıZ hakkındaki bilgiler Divan-ü Lügat-it Türk'te yer almaktadır.

Salep

Aralarında salebin de bulunduğu orchidaceae familyası üyelerinin kullanımının İlk Çağlara kadar dayandığı bilinmektedir. İlk Çağlarda özellikle sağlık amaçlı kullanılan yumrulu salebin Dioscorides zamanından beri tıp kitaplarında kayıtlı bir ilaç olduğu bilinmektedir. Salep, 17. yüzyıldan itibaren tıbbi kullanımının yanı sıra içine çeşitli baharatlarla gülsuyu eklenerek içilen bir içecek olarak çıkmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda ise, salebin pekmez, bal veya şekerle tatlandırılıp üzerine zencefil, tarçın, gülsuyu veya bazı çiçek suları serpilerek içildiği görülmektedir.

Ortadoğu'da, özellikle de Suriye'de yetişen bu bodur bitkinin değeri tıpkı patates gibi yapraklarda değil de kökündedir. Hıristiyan dünyasında zaman zaman hastalar arasında, Müslümanlar arasında ise bölgede bol bol yetişmesinden dolayı sağlıklı

kimseler tarafından da tüketilen salep yaygın olarak içildiği yaklaşık 200 sene boyunca önemli bir ihraç maddesi hâlinedir. Günümüzde ise salep en çok bilinen kış içeceğidir. Eski İstanbul'da sabahları kahvaltı edemeden işe giden kişiler seyyar

satıcılardan aldıkları salep ve simitle kahvaltı eder, öyle güne başarlardı. Boza gibi, salep de özel salep fincanlarında sunulurdu.

Şalgam

Şalgam suyu veya kısaca şalgam, turpgiller ailesine ait bir bitki olan şalgam ile yapılan, Çukurova'ya özgü bir içecektir. Bir tür pancar olan şalgam bitkisi ve

siyah havucun su ile karıştırılıp, tuz da ilave edilmesiyle yapılmaktadır. Bu karışım, mayalanması için belirli bir süre bekletilerek şalgam suyu elde edilir. Ana vatanı Adana olan şalgam Adana ve Osmaniye başta olmak üzere birçok güney ilinde yaygın olarak tüketilmektedir. Şalgam suyu kırmızı renkli, bulanık görünümlü ve ekşimsidir. Acılı ve acısız çeşitleri bulunmaktadır.

Şalgama acı olarak genellikle acı süs biberi turşusunun suyu kullanılır. Damak tadına göre 1/3 ila 1/6 oranında şalgama katılabilir. Ancak şalgam suyu acısıyla karıştırıldıktan sonra bozulmaması için fazla bekletilmemelidir. Sağlığa yararlı olduğu belirtilse de, içerdiği yüksek tuz miktarı (%1-2) nedeni ile tansiyon sorunu olanlar ve hamileler tarafından ölçülü tüketilmelidir.

Şerbet

Bitki, çiçek, meyve özleriyle bazı baharatların şeker ya da balla tatlandırılmasına şerbet denilmektedir. 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'daki bu içecekler Avrupa'da o kadar ünlü olmuş ki, 17. yüzyıl ortalarından itibaren

limonlu, güllü ve menekşeli hazır şerbet karışımları İngiltere'ye ihraç edilmeye başlanmıştır. Şerbet kültürünün oldukça zengin olduğu Osmanlı'da şerbetçi esnafı kurallara bağlanmıştır. Şerbet bilgisi Divan-ü Lügat-it Türk'te yer almaktadır. En makbul şerbetlerden birisi gül

şerbetidir. Özellikle mevlitlerde eskiden lohusa şekerinden yapılan "Lohusa Şerbeti" dağıtılırdı. Nişanlarda ve söz kesme törenlerinde de yine aynı şerbet kullanılırdı. Bal şerbeti, gülsuyu şerbeti, şeker şerbeti, lütuf şerbeti, tanrı şerbeti, gül suyundan yapılmış şeker şerbeti, nardenk şerbeti, saf şeker şerbeti gibi şerbet türleri, Mevlana'nın şiirlerinde yer almıştır. Günümüzde şerbet kültürü, yerini meyve sularına bırakmıştır. Fakat Anadolu'da bazı köylerimizde kısmen devam etmektedir. Anadolu'da çeşitli otlardan şerbetler yapılmaktadır. Ayrıca meyan kökü şerbeti en çok tüketilen şerbetler arasındadır.

Türk kahvesi

Türk kahvesi, daha çok Türk kültüründe önemli yere sahip Osmanlı İmparatorluğu'dan günümüze kadar gelmiş bilinen en eski kahve hazırlama ve pişirme metotlarından. Kendine has tadı, köpüğü, kokusu, sunuluş biçimiyle özgün bir kimliği ve geleneği vardır. Telvesi ile ikram edilen tek kahve türüdür.

Araştırmacılar kahvenin 14. yüzyıl başlarında Habeşistan'dan tüm dünyaya yayıldığını, çıkış yerinin de adının etimolojisi de kahve ile benzerlik gösteren Güney Habeşistan'daki Kaffa yöresi olduğunu belirtmektedir.

Sadrızam Özdemiroğlu Osman Paşa'nın babası olan Memlûk Çerkeslerinden Osmanlı'nın Yemen valisi Özdemir Paşa, lezzetine hayran kaldığı kahveyi İstanbul'a getirdi. Yeni hazırlama yöntemi ile kahve, güğüm ve cezvelerde pişirilerek Türk kahvesi adını aldı. Tahtakale'den başlayarak şehre yayılan kahvehaneler halk arasında yaygınlaşmasını sağladı.

Önceleri Arap Yarımadası'nda kahve meyvesinin kaynatılması ile elde edilen içecek, bu yepyeni hazırlama ve pişirme yöntemiyle özgün tadına kavuşmuştur. Kahve ile Türkler sayesinde tanışan Avrupa; uzun yıllar kahveyi, Türk kahvesi olarak bu yöntemle hazırlayıp tüketmiş, Brezilya ve Orta Amerika kaynaklı, *arap* türü, yüksek kaliteli kahve çekirdeklerinden harmanlanan ve tercihen kömür ateşinde (közde) ağır ağır, titizlikle kavrulan Türk Kahvesi, çok ince öğütülür. Bir cezve yardımıyla oda sıcaklığında su ve isteğe göre şeker ilave edilerek pişirilir, bir fincan kahveye iki çay kaşığı kahve atılır. Küçük fincanlarla servis yapılır. Türk Kahvesi Kültürü ve Araştırmaları Derneği'ne göre ölçüsü 70 ml. fincan başına Türk kahvesi ölçüsü 7-8 gramdır. İçilmeden önce telvesinin dibe çökmesi için kısa bir süre beklenir. Su, sanıldığı gibi kahvenin sonunda değil; kahveyi içmeden önce içilmektedir. Ayrıca tüm dünyada espresso ile en çok tüketilen kahve türüdür ki dünya genelinde hemen hemen her tür restoranın menüsünde bulunan iki kahveden biridir.

Günün her saati kitap ve güzel yazıların okunduğu, satranç ve tavlının oynandığı, şiir ve edebiyat sohbetlerinin yapıldığı kahvehaneler ve kahve kültürü dönemin sosyal hayatına damgasını vurmuş, saray mutfağında ve evlerde yerini alan kahve, çok miktarda tüketilmeye başlandı. Çiğ kahve çekirdekleri tavalarda kavrulduktan sonra dibeklerde dövülerek cezvelerde pişirilmek suretiyle içiliyor ve en itibarlı dostlara büyük bir özenle ikram ediliyordu. Kısa sürede, gerek İstanbul'a yolu düşen tüccarlar ve seyyahlar gerekse Osmanlı elçileri sayesinde Türk Kahvesinin lezzeti ve ünü önce Avrupa'yı oradan da tüm dünyayı sardı.

2013 yılında Türk kahvesi kültürü ve geleneği, UNESCO'nun Somut olmayan kültürel miras listesinde yerini aldı.

Test

1.

Aşağıdaki yemeklerden hangisinde patlıcan kullanılmaz?

Alınazık	Karnıyarık
Oturtma	Mantı

2.

Aşağıdakilerden hangisi Pilav Pişirilmede kullanılmaz?

Pirinç	Su
Süt	Tuz

3.

Aşağıdakilerden hangisi lahmacun iç terbiyesine girmez?

Kıyma	Soğan
Mantar	Biber

4.

Aşağıdakilerden yemeklerden hangisinde hamur kullanılmaktadır?

Dolma	Kavurma
Asma Sarması	Perde Pilavı

5.

Kuru baklagillerle yapılan çorbalara hangisi konulmaz?

Soğan	Salça
Süt	Tuz

6.

Etlı çorbalar en çok hangi besin ögesi bakımından zengindir?

Mineral	Karbon Hidrat
Protein	Vitamin

7.

Tava yemeklerinde aşağıdakilerden hangisi kullanılmaz?

Salça	Karabiber
Pul Biber	Tarçın

8.

Aşağıdakilerden hangisi Türklerin Dünyaya armağan ettiği besindir?

Domates	Yoğurt
Et	Süt

9.

Tarhana çorbasının temel gereci aşağıdakilerden hangisidir?

Domates	Un ve Yarma
Maydanoz	Süt

10.

Aşağıdakilerden hangisi süt çorbasına konulmaz?

Salça	Beyaz Peynir
Maydanoz	Et Suyu

11. Türk Ünlüleri

Nasreddin Hoca

İnce, zarif nükteleri, sevimli fıkraları ile bütün dünyaca tanınan “Nasreddin Hoca”, 1208'de (605), Sivrihisar'dan kalkıp Akşehir'e gitti ve orada yerleşti. Öğrenimini burada (bir söylentiye göre Konya'da) tamamladı. Akşehir bu devirde, medrese ve zaviyeleri ile Selçukluların önemli merkezlerinden biri halindeydi.

Nasreddin Hoca hayatını Akşehir'de geçirdi ve bazı kaynaklara göre kadılıkta bulundu. 1284 (683) te, 76 yaşlarında olduğu hâlde burada öldü. Şu hesaba göre Hoca, Selçuklulardan IV. Kılıç Arslan ve III. Keyhüsrev ile çağdaştır, işte Nasreddin Hoca'nın tarihî şahsiyeti hakkında bugün için en doğru olarak bildiklerimiz kısaca bundan ibarettir.

Nasreddin Hoca'nın türbesi Akşehir'in güney doğusundaki mezarlığın ortasındadır. Yılların etkisiyle harap bir hâle gelen bu türbe, 1907 yılında onarılmıştır. Nasreddin Hoca'nın türbesi hakkında gerek kitaplarda, gerek halk arasında birtakım söylentiler vardır. Bu söylentilere göre, vaktiyle türbenin etrafı açık ve kapısında da kocaman bir kilit asılı durur imiş. Hoca'nın hayat ve şahsiyeti için, yine en doğru olarak bilineni, Anadolu Selçuklularının son devirlerinde yaşadığı, yine bu devirde öldüğüdür. Nasreddin Hoca'nın I. Beyazıt devrinde yaşadığına, bu itibarla Aksak Timur (Timurlenk) ile görüştüğü hak-kındaki söylentiler tamamen asılsızdır.

Nasreddin Hoca; doğuda bütün Türk İslâm kavimleri arasında tanındığı kadar, Avrupa'da ve Amerika'da bilinen büyük bir şöhrettir. Hatta Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt (Ruzvelt)'in, Nasreddin Hoca fıkralarını çok sevdiğini vaktiyle gazetelerde okumuştuk. Bugün, yeryüzündeki medenî milletlerden birçoğunun dilinde Nasreddin Hoca hikâyelerinin güzel tercümeleleri vardır.

Büyük Ansiklopedi'nin verdiği bilgiye göre, Nasreddin Hoca'yı Avrupa'ya ilk önce tanıtan Antoine Galland (Antoni Galandan “Doğuluların Önemli Sözleri ve Hikmetleri” adlı eseri olmuştur. Bundan sonra (günümüze kadar) Fransızca, Almanca, İngilizce, Rusça, İtalyanca, Macarca, Bulgarca, Sırpça, Yunanca Nasreddin Hoca latifelerine ait birçok eserler yayınlanmıştır.

Nasreddin Hoca'nın gerçek mesleği ve şahsiyeti, medrese öğrenimi görmüş âlim, fakih bir insan oluşudur. Hoca, hayatı gülünç bir çerçeveden gören ve gösteren bir Türk hakimi, bir halk feylesofudur. Duygu ve düşüncelerindeki hikmet, zarafet, nükteler onun bu vadide en ayırıcı vasıflarını teşkil eder.

Bugün Nasreddin Hoca'nın şahsiyeti etrafında toplanan bir sürü fıkralar ve latifeler hakikatte onun değildir. Halk gelenek ve “muhayyile”sinin ona mal etmek istediği latifelerin birçokları asılsızdır, anonim şeylerdir. Hele pek kaba, fıkraları Hocamıza yüklemek asla doğru olamaz.

Nasreddin Hoca'ya ait fıkra ve latifeleri içinde bulunduran, en eski el yazması bir eserde, sadece 76 fıkra vardır. Bunlar arasına sonradan birçok eklemeler yapılmıştır. Bugün bu fıkralar Velet Çelebi'ye göre, 400'ü bulmaktadır.

Nasreddin Hoca'nın fıkra ve latifelerini; ancak hikmet, nükte ve zarafet açısından görerek, biraz güç de olsa ayıklamak gerekir. Böyle bir teşebbüs ile onun hayatını daha doğru tespit bile mümkündür.

M. Şakir Ülkütaşır'ın bir yazısından düzenlenmiştir

Nasreddin Hoca Fıkrası 1: Parayı Veren Düdüğü Çalar

Çocuklar, pazara gelen Nasreddin Hoca'nın etrafını sarmış. “Hoca, bana düdük al!” demiş biri. “Bana da, bana da!” demiş bir diğeri.

Diğerleri de sırayla:

– Ben de düdük isterim!

– Bir tane de bana! demişler.

İçlerinden sadece biri Nasreddin Hoca'ya düdük parası vermiş. Hoca, parayı alıp pazara gitmiş.

Hoca, akşam pazardan dönünce çocuklar etrafını sarmış. Her biri düdüğünü istemiş. Cebinden bir düdük çıkaran hoca, parayı veren çocuğa vermiş.

Diğer çocuklar hep bir ağızdan bağırmış:

– Hani bizim düdüğümüz?

Nasreddin Hoca gülerek,

– Parayı veren düdüğü çalar, demiş.

Nasreddin Hoca Fıkrası 2: Gönlüm Buna Razi Olmadı

Eşeği ile kasabaya alışverişe giden Nasreddin Hoca; kitap, elma, limon gibi birçok ağır şey almış. Aldıklarını kocaman bir çuvala yerleştirmiş. Çuvalı da sırtına alıp eşeğine binmiş.

Yolda giderken Hoca'yı gören köylüler:

– Ey Hoca, çuvalı niye kendi sırtına aldın? diye sormuşlar.

Hoca:

– Ne yapayım? Zavallı hayvan zaten beni taşıyor, çuvalı da ona taşımaya gönlüm razı olmadı, demiş.

Nasreddin Hoca Fıkrası 3: Vasiyet Etmiş

Nasreddin Hoca bir gün evde otururlarken karısına:

– Hanım iyi dinle, size vasiyetimdir. Ben öldüğümde beni baş aşağı gömün, demiş.

Karısı şaşırılmış:

– Hoca o ne demek? Neden böyle bir şey istiyorsun, demiş.

Hoca ciddi bir şekilde:

– Yarın öbür gün kıyamet koparsa her şey ters düz olacak. O zaman ben de düz olarak ayağa kalkabilirim, demiş.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Nasreddin Hoca hangi asırda ve nerede yaşamıştır?
2. Nasreddin Hoca'nın Türbesinin özelliği nedir? Türbenin bu özelliği ile Hocamızın kişiliği arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
3. Nasreddin Hoca'nın başka ülkelerde tanınmasının sebepleri nelerdir?
4. Nasreddin Hoca'nın kendi fıkralarıyla, başka fıkraların karışması ne gibi sonuçlar doğuruyor?

Alıştırma 2. Nasreddin Hoca fıkralarından birkaçını hazırlayıp, sınıfınızda anlatın.

Mimar Sinan

Türk, mimar. Dünyanın en büyük yapı sanatçılarından biridir. Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdu, 17 Temmuz 1588'de İstanbul'da öldü. Doğum tarihi kesin değildir. Ailesine ve yaşamına ilişkin kimi zaman yetersiz ve çelişkili bilgiler, çağdaşı Sâi Mustafa Çelebi'nin onun ağzından yazdıklarına, mimarbaşı olduğu dönemden kalan yazışmalara, kendi vakfiyesine ve yazarı bilinmeyen belge ve kitaplara dayanmaktadır.

Kaynaklara göre Sinan, I. Selim (Yavuz) padişah olduktan sonra başlatılan ve Rumeli'de olduğu gibi Anadolu'dan da asker devşirmeyi öngören yeni bir uygulama uyarınca 1512'de devşirilerek İstanbul'a getirildi. Orduya asker yetiştiren Acemi Oğlanlar Ocağı'na verildi, 1514'te Çaldıran Savaşı'nda 1516-1520 arasında da Mısır seferlerinde bulundu. İstanbul'a dönünce Yeniçeri Ocağı'na alındı.

Mimar Sinan'ın Mihrimah Sultan. Mimar Sinan Kimdir İstanbul Osmanlı Baş Mimarî İnşaat Mühendisi Baş Yapıtı Ustalık Eseri Dünya Usta Mimarlık

I. Süleyman (Kanuni) döneminde 1521'de Belgrad, 1522'de Rodos seferlerine katıldı, subaylığa yükseldi. 1526'da katıldığı Mohaç seferinden sonra zemberekçibaşı (baş teknisyen) oldu. 1529'da Viyana, 1529–1532 arasında Alman, 1532–1535 arasında da Irak, Bağdat ve Tebriz seferlerine katıldı.

Bu son sefer sırasında Van Gölü'nün üstünden geçecek üç geminin yapımını başarıyla tamamlaması üzerine kendisine haseki unvanı verildi. 1536'da Pulya (Puglia) seferlerine katıldı. 1538'de yer aldığı Karabuğdan (Moldovya) seferi sırasında Prut Irmağı üstünde yaptığı bir köprüyle dikkatleri üstüne çekti.

Bir yıl sonra mimar Acem Ali'nin ölümü üzerine onun yerine sermimaran-ı hassa (saray baş mimarı) oldu. Günümüzdeki bayındırlık bakanlığına eş düşen bu görevi ölümüne değin sürdürdü.

Mimar Sinan, Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü olduğu çağda yaşamıştır. I. Süleyman (Kanuni), II. Selim ve III. Murat olmak üzere üç padişah döneminde mimarbaşılık etmiş, imparatorluğun gücünü simgeleyen mimarlık başyapıtlarının tasarlanıp uygulanmasında birinci derecede rol oynamıştır.

Etkisi ölümünden sonra da sürmüştür, her dönemde saygınlığını korumuştur. Atatürk ona ilişkin bilimsel araştırmaların başlatılmasını, onun bir heykelinin yapılmasını istemiştir. 1982'de İstanbul'daki Devlet Güzel Sanatlar Akademisi çekirdek olmak üzere oluşturulan yeni üniversiteye onun adı verilmiştir.

Sinan'ın yetişmesine ilişkin doyurucu bilgi yoksa da, dülgerliği Acemi Oğlanlar Ocağı'nda öğrendiği sanılmaktadır. Acemi Oğlanlar, başka işlerin yanı sıra yapı işlerinde de görevlendirilirdi.

Sinan daha sonra ordunun yapı gereksinimini karşılayan birimlerinde görev almış, buradaki çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Gerek ordunun bu birimleri tarafından usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleştirilen yapım ve onarım çalışmaları, gerek orduyla birlikte gittiği yerlerde görme olanağı bulduğu yapılar, Mimar Sinan'ın eğitiminin parçası olmuştur.

Eserleri

Çeşitli kaynaklara göre Sinan 84 cami, 52 mescit, 57 medrese, 7 okul ve darülkurra, 22 türbe, 17 imaret 3 darüşşifa, 7 su yolu kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 35 köşk ve saray, 6 ambar ve mahzen, 48 hamam olmak üzere sayılamayanlarla birlikte üç yüz elliyi aşkın yapı gerçekleştirmiştir.

Elli yıla yakın bir süre! Osmanlı İmparatorluğu'nun mimarbaşılığını yapmış olmasına karşın, bunların hepsini onun tasarlayıp uygulamış olduğunu söylemek güçtür. Çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere imparatorluğun her yanına dağılmış bulunan bu yapıların bir bölümünü öğrencileri ya da ona bağlı mimarlar örgütü yapmış olmalıdır.

Bunların arasında onarımlar da vardır. Bu tür sayılar Sinan'a gösterilen saygıyı ortaya koyar. Onun asıl önemi, yapılarında gerçekleştirdiği deneyler ve getirdiği yeniliklerle Osmanlı-Türk mimarlığını "klasik" olarak adlandırılan doruğuna ulaştırmasındadır.

Sinan mimarbaşılığından önce de askeri amaçlı olmayan yapılar tasarlamış ve uygulamış olmalıdır. Ama ilk önemli yapıtı İstanbul'da ki Şehzade (Mehmed) Camii'dir. Kendisinin çıraklık dönemi yapıtı olarak nitelendirdiği bu cami, dört ayağın taşıdığı ve dört yarım kubbenin desteklediği bir kubbe ile örtülüdür. Dış görünüşlerin kitlesel etkisi azaltılmış, içerde ise daha aydınlık bir mekân oluşturma yoluna gidilmiştir.

Onu izleyen Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nde ise yarım kubbelerin sayısı üçe indirilerek daha rahat bir iç mekân araştırılmıştır. Osmanlı-Türk mimarlığının en önemli yapılarından biri Süleymaniye Camii ve Külliyesi'dir. Sinan kalfalık dönemi yapıtı olarak adlandırdığı bu yapıda İstanbul'daki Bayezid Camii'nde kullanılan taşıyıcı sistemi yinelenmiş, dört ayak üstüne oturan kubbeyi giriş-mihrap yönündeki yarım kubbelerle desteklenmiştir.

Bu, Ayasofya ile ortaya atılan strüktür sorunun, onun tarafından bir kez daha ele alınışdır. Süleymaniye, darülkurrası, darüşşifası, hamamı, imareti, altı medresesi, dükkânları ve Kanunî Süleyman ile Hürrem Sultan'ın türbeleriyle büyük bir alana yayılmış kentsel bir düzenlemedir ve Türkler'in dinsel yapılara toplumsal hizmet yapısı içeriği katmalarının en önemli örneğidir. Kubbe ve yarım kubbeler, yüklerini, uyumlu geçişlerle bir sonrakine iletirler. Yapı bu düzenden gelen bir dinginlikle, İstanbul'un Haliç'e bakan tepelerinden birinde yer alır. Dönemin önde gelen tüm sanatçılarının katkıda bulunduğu Süleymaniye, her ayrıntısıyla bir bütün olarak ele alınmıştır. Yedi yıl gibi kısa bir sürede bitirilmiş olması Sinan'ın mimarlıkta olduğu kadar örgütleme alanındaki dehasını da ortaya koyar. Yapının yapıldığı döneme ışık tutan muhasebe defterleri de günümüze kalmıştır. Sinan yapı ile çatı örtüsü için en yetkin taşıyıcı sistemi, en yetkin biçimi bulmak yolunda deneyler yapmış, hatta zaman zaman geçmişte kullanıp sonra terkedilen yöntemleri yineleyerek bunların nasıl ileri götürülebileceğini

araştırmıştır. Kimi zaman bu tür deneyleri birbirine koşut olarak sürdürdüğü de görülür.

İstanbul'daki Sinan Paşa Camii gibi kimi yapıları, kubbeyi altıgen bir plana oturtmayı denemesiyle Edirne'deki Üç Şerefeli Cami'yi anımsatır. Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii'nde olduğu gibi ana mekânı tek bir kubbeyle örten camileri, erken Osmanlı dönemi camilerini düşündürür. Denemelerinin en ilginçlerinden biri gene İstanbul'daki Piyale Paşa Camii'dir. Burada kökenleri erken Osmanlı döneminden de önceye giden ve yapıyı çok sayıda küçük kubbe ile örten çok ayaklı cami şemasını ele almıştır. Bütün bu deneyler onu başyapıtlarından birine, Edirne'deki Selimiye Camii'ne götördükleri için önemlidir.

Sinan ustalık dönemi yapıtı olarak nitelendirdiği bu camide daha önce İstanbul'daki Rüstem Paşa Camii'nde çözmeye çalıştığı bir sorunu, yani kubbeyi sekizgen bir plan üstüne oturtma düşüncesini uygulamıştır. Böylece, taşıyıcı ayaklar incelmekte, yükleri ileten öğelerin küçülmesiyle de kubbe, yapıdaki en önemli mekân belirleyici öge durumuna gelmektedir. Sinan burada 31 m'yi geçen çapıyla en büyük kubbesini gerçekleştirmiştir. Külliye'nin öteki yapıları camiye göre arka planda tutulmuştur. Selimiye, strüktüründen mekân oluşumuna, oranlarından süslemelerine kadar Klasik dönem Osmanlı-Türk mimarlık bireşiminin dilini ortaya koyan, kurallarını belirleyen çok önemli bir başyapıttır.

Sinan, öteki yapıtlarında da araştırmacılığını sürdürmüştür. Türbeleri buna örnektir. Şehzade Mehmet Türbesi'nde dilimli kubbe kullanmış, alışılmadık ölçüde süslü bir yüz düzenlemesine gitmiştir. Kanuni Süleyman Türbesi'nde de iç mekân ile dış görünüş arasında bir denge kurmak amacıyla örtü olarak, Osmanlı-Türk mimarlık geleneğinde çok sık kullanılmayan çift yüzlü kubbeyi seçmiş, iç kubbeyi yapının içindeki ayaklara, dış kubbeyi de dış duvarlara taşıtmıştır. II. Selim Türbesi'nde ise geleneksel altı ya da sekizgen plan yerine, yapı öğeleri arasında karşıtlık yaratan, köşelerin kesik kare planını seçmiştir. Sinan'ın, denemeci tutumunu öteki işlevlerde de sürdürdüğü gözlenir. Her zaman işleve, taşıyıcı sisteme, yapının bulunduğu yere göre en uygun olacak biçimi araştırmıştır.

Yola çıkış noktası geleneksel biçim ve plan şemaları olmasına karşın, bunlara katı bir biçimde bağlı kalmamış, koşulların gerektirdiği yerlerde yeni biçimlere yönelmiş, böylece eski ile yeni arasında bir bağ oluşturabilmiştir. Sinan'ın yapıları mimarlık bakımından olduğu kadar mühendislik bakımından da önem taşır. Bu nedenle “ser mimârân-ı cihan ve mühendisân-ı devran dünyadaki mimarların ve zaman içindeki mühendislerin başı” diye anılmıştır. Yapılarının çoğunun 400 yıl sonra bile ayakta duruyor, hatta kullanılıyor olması, onların taşıyıcı sistemlerine olduğu kadar temellerine de özen gösterilmiş olmasındandır.

Sinan'ın mühendis yanı su yollarıyla köprülerinde ortaya çıkar. Bunlarda zamanının sahip olduğu tüm mühendislik bilgilerini uygulamış, hatta kimi zaman onları aşan, ileri götüren tasarımlar gerçekleştirmiştir. İstanbul'un su sorununu çözmekle görevlendirilmiş, bentleriyle, tünelleriyle, su yolları ve su yolu kemerleriyle, biriktirme ve dağıtma yapılarıyla uzunluğu 50 km'yi aşan ve Kırkçeşme adıyla bilinen su yapılarını gerçekleştirmiştir. Süleymaniye Külliye'sine 53 milyon akçe harcanırken Kırkçeşme yapılarına 43 milyon akçe harcanmış olması da zamanında bunlara verilen önemin bir başka göstergesi olmaktadır.

Sinan, köprülerini de en az öteki yapıtları kadar önemsemiş, toplam uzunluğu 635,5 m'yi bulan Büyükçekmece Köprüsü ile sağlam olduğu kadar güzel de olan bir yapıt diye övünmüştür. En geniş açıklığı örtecek kubbeyi, en ince ve uzun minareyi araştırmak, böyle bir minaredeki şerefelere birbirleriyle kesişmeyen üç merdivenle çıkmayı denemek, bu mühendislik dehasının yaratıcılığını ortaya koyan örneklerdir. Mimarlık, kimi zaman, içinden çıktığı toplumun genel yapısıyla uyum içinde olan bir bütünlüğe erişir. Bu, kendi gününün gereksinmelerini kendi olanaklarıyla karşılayan, ama geçmişin deneyim ve anılarını da içeren bir bireşimdir.

Yapı gereçleri, yapım yöntemleri, elde edilen biçimlerle ve onlar da yerel-iklimsel koşullarla uyum içindedirler. Bunları birbirlerinden ve içinde buldukları toplumsal koşullardan soyutlamak olanaksızdır. Ortaya çıkan biçimler toplumun büyük bir çoğunluğunca benimsenen simgelere dönüşür. Toplumu neredeyse

yapılarıyla özdeşleştirmek olasıdır. Bu yalnız belli bir yere ve çağa özgü, başka bir benzeri olmayan bir mimarlık demektir. İşte Mimar Sinan böyle bir süreç içinde yer almaktadır. Tek tek yapıtlarından çok, mimarlığı uyumlu ve kendi içinde tutarlı bir biresime götürme yolundaki çalışmalarıyla önem taşır.

Osmanlı-Türk mimarlığı onunla birlikte biresim sürecini tamamlamış, arayış aşamasından klasik dönemine geçmiştir. Bu geçiş, biçim olarak kubbeyi, düzenleme ilkesi olarak da merkezi planlı yapıyı anıtsal bir mimarlığın en önemli ögesi olan kubbeyi ve ona bağlı taşıyıcılar sistemini en yalın ve açık biçimde kullanıp onu anıtsal mimarlık düzenlemelerinin çekirdeği durumuna getirmek Osmanlı-Türk mimarlığının dünya mimarlığına bir katkısıdır. Böylece hem Doğu, hem Batı ile ilişki içinde olan, Anadolu ve Akdeniz kültürlerine sahip çıkan bir Osmanlı-Türk İslam mimarlık bileşimi ortaya çıkmıştır.

Bu, yapıya katkıda bulunan öteki sanatları da etkilemiş, imparatorluğun her yerinde ki yapı eylemleri için yol gösterici olmuştur.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Eser: Mimar Sinan kimdir?

Alıştırma 2. Aşağıdaki ifadeleri kullanarak resimlerdeki yerlerin adlarını yazalım.

Van kedisi

Yurt dışında Van kedisine *White Turkish Van* denmektedir. Genel karakterize rengi beyazdır. Gözleri çift renkli olup Anavatanı Türkiye ve adını aldığı Van ilçesidir.

Orta beden kedi ırkı olup, ortalama ağırlığı 3 ila 8 kg arasında değişmektedir. Hipoalerjenik bir kedi türü değildir. Fırsat bulursa kaçma eğilimi vardır. Bu yüzden bu kediyi dışarı salarsanız dikkat etmelisiniz. Kilo alma eğilimi

olmasa da beslenmesine dikkat etmek gerekir.

Van kedisi özellikleri

Yurt dışında Van kedisine *White Turkish Van* denmektedir. Genel karakterize rengi beyazdır. Gözleri çift renkli olup Anavatanı Türkiye ve adını aldığı Van ilçesidir.

Orta beden kedi ırkı olup, ortalama ağırlığı 3 ila 8 kg arasında değişmektedir. Hipoalerjenik bir kedi türü değildir. Fırsat bulursa kaçma eğilimi vardır. Bu yüzden bu kediyi dışarı salarsanız dikkat etmelisiniz. Kilo alma eğilimi olmasa da beslenmesine dikkat etmek gerekir.

Bu kediler sıcak veya ılıman iklimleri sever. Soğuk havaları pek sevmez. Yalnızlıktan muzdariptir. Sahibini yanında ister ve yalnız kalmayı sevmez. Çocuklarla çok iyi geçinen bu kedi, aynı zamanda evde başka hayvanların varlığını sorun etmez.

Van kedisi ideal yaşam alanı ve yaşam tarzı

İnanılmaz derecede meraklı ve canlı bir hayvandır. Bu nedenle ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir ortama ihtiyaç duyarlar. İdeal olan, kedinin koşabileceği, oynayabileceği ve tırmanabileceği açık bir alana sahip olmaktır.

Tabii ki, alanın kaçmaması için çitle çevrilmesi ve korunması önemlidir. Kaçmakla kalmaz aynı zamanda meraklı olduğu için başını belaya sokabilir.

Kapalı ortamlarda, kediye aktif ve uyarıcı bir yaşam tarzı sürdürmesini sağlayan bir dizi alet ve aksesuar sağlanmalıdır. Petshoplardan, kediler için tasarlanmış oyuncaklar vs. satın alabilirsiniz.

Van kedisi sahiplenmek, çocukları ve diğer hayvanları olan aileler için tavsiye edilir, ancak evden daha çok dışarıda zaman geçirenler için asla tavsiye edilmez. En büyük risk, bu kedinin kendini yalnız hissetmesi ve yalnızlıktan muzdarip olmasıdır.

Cinsin kökenleri ve tarihi

Ülkemize ait olan Van kedisi için en önemli nokta, diğer kedi türlerine göre, insanların herhangi bir müdahalesi olmaksızın tamamen doğal bir şekilde gelişmiş kendine has, safkan bir kedi ırkıdır.

Van kedisi görünüm ve fiziksel özellikler

Görkemli, muhteşem ve zarif: Gerçekten muhteşem bir kedidir. Bu kedi türü orta büyüklükte olup, maksimum 43 cm uzunluğunda 3 ila 8 kg ağırlıktadır. Yapıları kıvrak, kaslı ve atletiktir.

Vankedisi'nin başı yuvarlak olup genel görüntü aslanı andırır. Geniş ve iyi aralıklı kulaklar, uçta hafifçe yuvarlaktır. An renk beyazdır. Gözleri çift renklidir. Kuyruğu biraz uzundur.

Van kedisi, kalın ve yumuşak kürklü uzun tüylü bir kedidir. Kedinin patileri uzun, kaslı ve vücudun geri kalanıyla orantılıdır. Bu kedisinin diğer kedilerden ayıran diğer bir özelliği, çok iyi yüzücü olması ve diğer kedilere göre suyu sevmesidir.

Van kedisi karakteri

Van Kedisi, her insanı büyüleyen gerçekten karşı konulmaz bir mizaca sahiptir. Canlı, zeki ve oyuncu olan bu kedi, ailesiyle birlikte olmayı sever ve insanların dikkatini çekmekten çekinmez.

Van kedisi, ailenin belirli bir üyesine bağlanma eğilimindedir. Ne olursa olsun, diğer insanlara karşı da tatlı ve sevecendir.

Çocuklar ve diğer hayvanlarla uyumluluk

Küçükler için mükemmel bir arkadaştır. Yumuşak ve hareketli doğası ile çocuklara unutulmaz anlar yaşatır.

Van kedisi, sosyal ve arkadaş canlısı mizacından dolayı, köpek veya kedi farketmez, diğer tüm evcil hayvanlarla iyi geçinir. İyi eğitilirse kuşlarla bile çok iyi geçinmektedir.

Van Kedisi Kaç Yıl Yaşar?

Diğer kedi ırklarında olduğu gibi Van kedilerinin de yaşam süresi ortalaması hemen hemen aynıdır. Van kedisi kaç yıl yaşar sorusu elbette ki çok gelmektedir. Van kedilerinin yaşam süresi iyi bakılması halinde 12 ile 17 yıl arasındadır.

Van kedisi sağlığı ve bakımı

Bu kedi ırkının ortalama ömrü 14 ile 16 yıl arasındadır. Tıp dilinde Heterokromatik gözleri olan veya irisleri iki farklı renge (genellikle yeşil ve mavi) sahip olanlar, mavi gözlü olanlara göre, sağırlıktan muzdarip olabilir.

Van kedisinde belirli bir yaygın hastalık olmamasına rağmen, bu kediler evcil kedilerde yaygın olarak ortaya çıkan solunum yolu sorunları veya idrar yolu rahatsızlıkları gibi hastalıklardan etkilenebilir.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıdaki soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Van kedisinin genel özellikleri nelerdir?
2. Van yöresinde halk kediye nasıl seslenir?
3. Yöre halkı tarafından Van kedisi nasıl tarif edilir?
4. Göz rengine göre Van kedileri kaçça ayrılır?
5. Van kedisi sahibine nasıl bir sevgi gösterisinde bulunur?

Alıştırma 2. Doğrulara (D) yanlışlara (Y) yazınız.

1. Yavru kedinin doğumundan 40 gün sonra göz rengi netleşir. ( )
2. Van kedisi halk tarafından ailenin bir bireyi olarak görülür. ( )
3. Van kedisi bir batında yedi adet yavru doğurur. ( )
4. Van kedisi diğer kediler gibi suyu hiç sevmez. ( )
5. Van kedisi sahibinin başkalarını sevmesini kıskanır. ( )

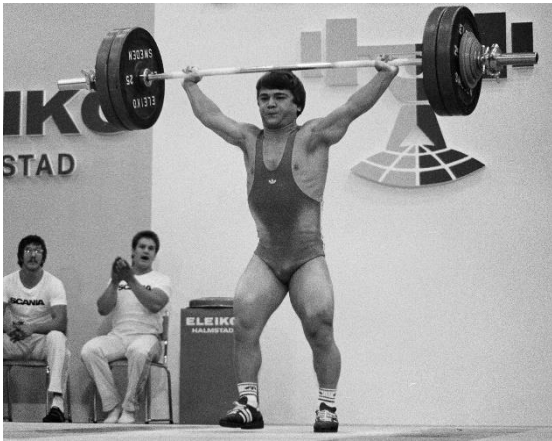
Alıştırma 3. Sizce kediler neden nankör olmakla suçlanmışlardır?

Naim Süleymanoğlu

Naim Süleymanoğlu, 23 Ocak 1967 tarihinde Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinde dünyaya geldi. Bulgaristan göçmeni olan sporcu 1.47 boyundadır. Cep Herkülü olarak tanınan, halter sporu denince akla gelen ilk isim Naim Süleymanoğlu'dur. Lakabı, yapıca ufak tefek ancak çok güçlü olması nedeniyle Cep Herkülü'dür. Naim Süleymanoğlu, haltere 1977 yılında 9 yaşında haltere başlayıp Türkiye'de ve Dünya'da çok sayıda başarılarına imza atmıştır.

15 yaşında iken Brezilya'da düzenlenen dünya gençler halter şampiyonasında 52 kiloda iki altın madalya alarak şampiyon oldu. On altı yaşında rekor kırarak yine şampiyon oldu. Böylece halter tarihinde en genç dünya rekortmeni ünvanını aldı. 1983 yılında Viyana'da yapılan turnuvada, 56 kiloda dünya rekorlarını sırası ile koparmada 130.5, silkmeye 165 ve toplamda da 295 kilo olarak kırdı. Daha sonra bu rekorlarını yine kendisi kırdı.

1986 yılında dünya şampiyonasında 60 kilo kategorisinden katıldı ve toplamdaki rekorunu 335 kiloya çıkararak dünya şampiyonu oldu. 1988 Seul Olimpiyatları'nda ise yine 60 kilo kategorisinde muhteşem rekorlar kırdı. (Toplam: 342,5 kg) Naim Süleymanoğlu'nun Seul'daki muhteşem başarısı ile Türkiye'ye olimpiyatlarda güreş dışında ilk altın madalya kazandıran sporcu oldu.

1984, 1985 ve 1986'da dünyada, yılın haltercisi seçildi. 1984 Los Angeles Olimpiyatları'na, Bulgaristan'ın da Sovyetler Birliği'nin yanında boykota katılması nedeniyle katılmayan Süleymanoğlu, ülkesindeki baskılardan kurtulmak için, 1986 senesinde, Melbourne, Avustralya'da düzenlenen Dünya Halter Şampiyonası'nda bir süre ortadan kaybolan ve daha sonra 11 Aralık'ta ortaya çıktığında, Türk Büyükelçiliği'ne sığınarak, Türkiye'de yaşama, ve Türk Milli Takımı adına karşılaşmalara çıkma talebinde bulunan sporcu, talebinin kabul edilmesinin ardından, Naim Süleymanoğlu adını aldı.

1992 Barcelona Olimpiyatları'nda, rakiplerine karşı ezici üstünlük sağlayarak, yurda altın madalyayla dönen Naim Süleymanoğlu, yine o sene, Uluslararası Halter Basın Komisyonu tarafından "Dünyanın En İyi Sporcusu" seçildi. 1993 Dünya Şampiyonasında, 3 altın madalya kazanmasının yanı sıra, 2 de dünya rekoru kıran halterci, 1994'te Bulgaristan'da yapılan, Avrupa Halter Şampiyonası'nda da, sadece üç kaldırış yaparak, üç dünya rekoru kırdı.

46 kez dünya rekoru kıran milli sporcu, 8 kez dünya şampiyonu olmuştur. Başarılarına başarı katarak Türkiye'nin gururu olmuştur. Türkiye'yi tüm Dünya'da gururla temsil etmiştir. Tüm zamanların en iyi haltercisi olarak 1988 yılında Time dergisine kapak olmuştur. Naim Süleymanoğlu, 18 Kasım 2017 tarihinde siroza bağlı karaciğer yetmezliği sebebiyle İstanbul'da vefat etmiştir.

Alıştırmalar

Alıştırma 1. Aşağıda verilen soruları metne göre cevaplayınız.

1. Naim Süleymanoğlu hangi tarihte nerede doğmuştur?
2. Naim Süleymanoğlu'nun lakabı niçin Cep Herkülü'dür?
3. Naim Süleymanoğlu haltere hangi yıl ve kaç yaşında başlamıştır?
4. 16 yaşındayken hangi ünvanı kazanmıştır?
5. 1986 yılında dünya şampiyonasında toplam rekorunu kaç kiloya çıkararak Dünya Şampiyonu olmuştur?
6. Naim Süleymanoğlu'nun 1988 Seul Olimpiyatları'daki muhteşem başarısının Türkiye açısından önemi nedir?
7. Naim Süleymanoğlu hangi yıllarda yılın haltercisi seçilmiştir?
8. Naim Süleymanoğlu'na "Dünyanın En İyi Sporcusu" ünvanını hangi komisyon tarafından verilmiştir?
9. Naim Süleymanoğlu kaç kez Dünya rekoru kırmıştır?
10. Pandaların nesilleri neden tükenmek üzeredir?
11. Tüm zamanların en iyi haltercisi olarak 1988 yılında hangi dergiye kapak olmuştur?
12. Naim Süleymanoğlu hangi hastalığa yenik düşerek nerede vefat etmiştir?

Alıştırma 2. Aşağıda verilen cümleleri olayların oluş sırasına göre numaralandırınız.

- Naim Süleymanoğlu haltere 1977'de, henüz 9 yaşındayken başladı.
- 18 Kasım 2017 tarihinde hayata gözlerini yumdu.

- 15 yaşında Brezilya'da düzenlenen Dünya Gençler Halter Şampiyonası'nda iki altın madalya alarak şampiyon oldu.
- 23 Ocak 1967 tarihinde Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinde dünyaya geldi.
- On altı yaşında rekor kırarak yine şampiyon oldu. Böylece halter tarihinde "En Genç Dünya Rekortmeni" unvanını aldı.

Alıştırma 3. Metine göre aşağıdaki ifadelerden doğru olanlara "D" yanlış olanlara "Y" yazınız.

- ( ) Naim Süleymanoğlu, Yunanistan'ın Kırcaali şehrinde dünyaya geldi.
- ( ) Tam 46 kere Dünya rekoru kırmıştır.
- ( ) Lakabı, yapıca iri yarı ve çok uzun boylu olması nedeniyle Dev Adam'dır.
- ( ) Halter tarihinde "En Genç Dünya Rekortmeni" unvanını kazanmış milli bir sporcudur.
- ( ) Kariyeri boyunca iki Olimpiyat Altın madalyası, altı Dünya Şampiyonluğu ve yedi Avrupa Şampiyonluğu vardır.
- ( ) 1984, 1985 ve 1986'da dünyada yılın haltercisi seçildi.
- ( ) Tüm zamanların en iyi haltercisi olarak 1988 yılında Bilim Çocuk dergisine kapak olmuştur.
- ( ) Böbrek yetmezliği nedeniyle Bulgaristan'ın Kırcaali şehrinde vefat etmiştir.

Orhan Pamuk

Yazar Orhan Pamuk, 7 Haziran 1952'de İstanbul'da dünyaya gelir. Gerçek ismi Ferit Orhan Pamuk'tur. Oldukça kalabalık bir ailede yetişen sanatçı, İstanbul'un Nişantaşı semtinde büyür. İlk gençlik yıllarında ressamlık yaparak kendini geliştirir. Liseyi Robert Kolejinde

tamamlar. Daha sonra İstanbul Teknik Üniversitesinde üç yıl mimarlık okur. Sonra İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünü bitirir.

1974'te yazın çalışmalarına başlayan Orhan Pamuk, 1979'da ilk romanını yayımlar. "Cevdet Bey ve Oğulları" isimindeki ilk romanıyla Milliyet Yayınları Roman Yarışması'nı kazanır. 1984'te ikinci romanı olan "Sessiz Ev"i yayımlar. Bununla da Madaralı Roman Ödülü'nü kazanır. 1985'te yayımladığı "Beyaz Kale" romanıyla yurt dışında da tanınır. 1998'de "Benim Adım Kırmızı" romanını

yayımlar. Eser, dünyanın 24 diline çevrilir. 2002'de Türkiye'nin etnik ve politik meseleleri üzerine kurulu olan “Kar” romanını yayımlar.

Orhan Pamuk, romanlarının yanı sıra “Öteki Renkler” isminde yazı, söyleşi ve bir hikâyesinin yer aldığı eserler de kaleme alır. Romancılığı, postmodern roman kategorisinde değerlendirilir. “Gizli Yüz” Orhan Pamuk'un film senaryosu olan eseridir.

Orhan Pamuk'un “Das Magazin” ismindeki haftalık dergiye verdiği röportajda “Bu topraklarda 30 bin Kürt ve 1 milyon Ermeni öldürüldü. Benden başka kimse bundan bahsetmeye cesaret edemedi.” görüşü nedeniyle hakkında TCK'nin 301. maddesinden “Türklüğe hakaret” davası açılır. 2005'te açılan dava 2006'ya ertelenir. İçerideki ve dışarıdaki eleştiriler nedeniyle dava 2006'da düşer ve Orhan Pamuk beraat eder.

Avrupa ve ABD'de farklı üniversitelerde ders veren Orhan Pamuk halen ABD'de yaşamaktadır.

Edebi Kişiliği

- Postmodern romanın önde gelen kişilerindendir.
- Şiir, öykü, anı, deneme türlerinde de eser veren Orhan Pamuk, “roman” türü ile ön plana çıkar.
- 12 Ekim 2006'da Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanır. Bu ödülü kazanan ilk Türk yazarı olarak tarihe geçer.
- Romanlarında Doğu-Batı sorunlarını hem kültürel hem de felsefi açıdan ele alır.
- Mutlu olmak için yazılar yazdığını söyler.
- Bazı romanlarında tarihi irdeler; bazılarında da toplumsal çözümlere girişir.
- Anlatımında oldukça uzun cümlelere başvurur.
- Kurgulamadaki başarısı yapıtlarının en önemli özelliği olarak ön plana çıkar.
- Orhan Pamuk, Murat Bardakçı tarafından intihal ile suçlanır.

- Kitapları dünyanın altmış üç diline çevrilir ve yüzden fazla ülkede yayımlanır.
- 2006 yılında TIME dergisi tarafından dünyanın en etkili 100 kişisinden biri olarak gösterilir.
- İlk romanı “Cevdet Bey ve Oğulları”nda, Osmanlı'dan (II. Abdülhamit döneminden) Cumhuriyet'e dek çeşitli kuşakların hayatını işler. Bu romanıyla Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanır.
- “Beyaz Kale” romanında 17. yüzyılda korsanlara esir düşen Venedikli bir kişinin Osmanlı biri tarafından satın alınmasını konu edinir.
- “Kar” romanı ilk ve son siyasi romanı olma özelliği taşır. Bu romanında siyasal İslamcılar, laikler, askerler, Türkler ve Kürtler arasındaki siyasal gerilimi işler.
- “İstanbul” adlı romanı otobiyografik roman özelliği gösterir.
- “Benim Adım Kırmızı” romanında 16. yüzyıl nakkaşlarını konu edinir. Bu roman bir aşk ve cinayet romanı olarak ön plana çıkar.
- “Kara Kitap” Orhan Pamuk'un simgesel değerlerle yüklü romanıdır. Eserde, Avukat Galip'in kendisini terk eden karısı Rüya'yı aramasını konu edinir.
- “Yeni Hayat” romanında bir kişinin okuduğu değerlerden uzaklaşarak çevreye karşı duyarsızlaşması ve değerlerinden uzaklaşması anlatılır. Roman, postmodern özellikleriyle de öne çıkar.
- Orhan Pamuk, 1979'da “Karanlık ve Işık” ile Milliyet Roman Yarışması Ödülü'nü; “Cevdet Bey ve Oğulları” romanıyla 1983 Orhan Kemal Roman Ödülü'nü; “Sessiz Ev” romanıyla 1983 Madaralı Roman Ödülü'nü; “Beyaz Kale” romanıyla 1990 Independent Yabancı Roman Ödülü'nü kazanır. Ayrıca yazdığı eserlerle Fransa ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkeden ödül alır.

Eserleri

Roman

Sessiz Ev

Cevdet Bey ve Oğulları

Beyaz Kale

Yeni Hayat

Kara Kitap

Benim Adım Kırmızı

Masumiyet Müzesi

Kar

Anı

Babamın Bavulu

İstanbul: Hatıralar ve Şehir

Alıştırma

Eser: Orhan Pamuk kimdir?

12. Türkiye'nin ulusal sembolleri

Türk bayrağı

Türkiye'nin resmî logosunda yer alan lale figürü

Milli marşı

İstiklal Marşı

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır,
parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri “toprak” diyerek geçme, tanı,
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar, ki şehadetleri dinin temeli,
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecdile bin secde eder, varsa taşım,
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruhumücerret gibi yerden naaşım,
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

13. Türk şiiirleri

1. Nazım Hikmet Ran

Seni Düşünmek

Seni düşünmek güzel şey, ümitli şey
Dünyanın en güzel sesinden
En güzel şarkıyı dinlemek gibi bir şey
Fakat artık ümit yetmiyor bana,
Ben artık şarkı dinlemek değil
Şarkı söylemek istiyorum...

2. Cemal Süreya

Uzaktan Seviyorum Seni

uzaktan seviyorum seni
kokunu alamadan,
boynuna sarılamadan
yüzüne dokunamadan
sadece seviyorum

öyle uzaktan seviyorum seni
elini tutmadan
yüreğine dokunmadan
gözlerinde dalıp dalıp gitmeden
şu üç günlük sevdalara inat
serserice değil adam gibi seviyorum
öyle uzaktan seviyorum seni
yanaklarına sızan iki damla yaşını silmeden
en çılgın kahkahalarına ortak olmadan
en sevdiğin şarkıyı beraber mırıldanmadan
öyle uzaktan seviyorum seni
kırmadan
dökmeden
parçalamadan
üzmeden
ağlatmadan uzaktan seviyorum

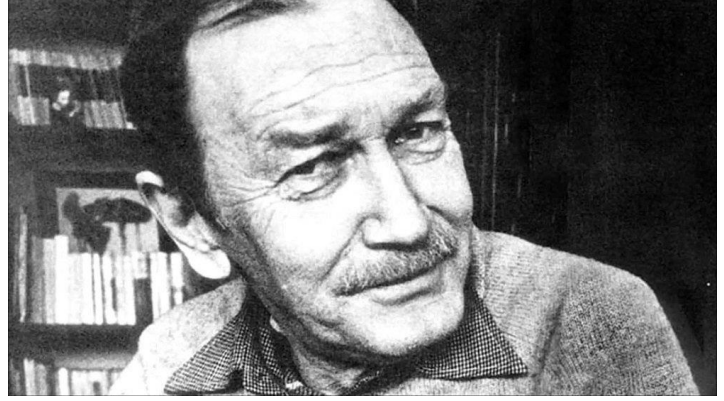

öyle uzaktan seviyorum seni;
sana söylemek istediğim her kelimeyi
dilimde parçalayarak seviyorum
damla damla dökülürken kelimelerim
masum beyaz bir kağıtta seviyorum

3. Turgut Uyar

Göge bakma durağı

İkimiz birden sevinebiliriz göge
bakalım
Şu kaçamak ışıklardan şu şeker
kamuşlarından
Bebe dişlerinden güneşlerden
yanab otlarından
Durmadan harcadığım şu
gözlerimi al kurtar
Şu aranıp duran korkak ellerimi tut
Bu evleri atla bu evleri de bunları da
Göge bakalım

Falanca durağa şimdi geliriz göge bakalım
İnecek var deriz otobüs durur ineriz
Bu karanlık böyle iyi afferin Tanrıya
Herkes uyusun iyi oluyor hoşlanıyorum
Hırsızlar polisler açlar toklar uyusun
Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
Herkes yokken biz oluruz biz uyumayalım
Nasıl olsa sarhoşuz nasıl olsa öpüşürüz sokaklarda
Beni bırak göge bakalım

Senin bu ellerinde ne var bilmiyorum göge bakalım
Tuttukça güçleniyorum kalabalık oluyorum
Bu senin eski zaman gözlerin yalnız gibi ağaçlar gibi
Sularım ısınsın diye bakıyorum ısınıyor
Seni aldım bu sunturlu yere getirdim
Sayısız penceren vardı bir bir kapattım
Bana dönesin diye bir bir kapattım
Şimdi otobüs gelir biner gideriz
Dönmeyeceğimiz bir yer beğen başka türlü güç

Bir ellerin bir ellerim yeter belleyelim yetsin
Seni aldım bana ayırdım durma kendini hatırlat
Durma kendini hatırlat
Durma göğre bakalım

4. *Edip Cansever*

Sevda Bir Ateş Buldu Sende

Sevda bir ateş buldu sende, eğilip
öptü seni
Artık kimse denizi bilmiyor.

Dirseklerini masaya koyuşundan
belli
Gelip geçen bir günü bitirmek istemediğini
Sevda bir umut buldu sende.

Ey bir yolcu listesinde bir ölüyü arayan
Artık kimse gözlerini bilmiyor.

Şunu imzala
Bir mektup, bir telgraf alındısı değil
Unutulmuş bir sevdadır kapısını çalan
Ve sevimsiz bir terlik gibi duran odan
Kimse artık bir şey giymek istemiyor.

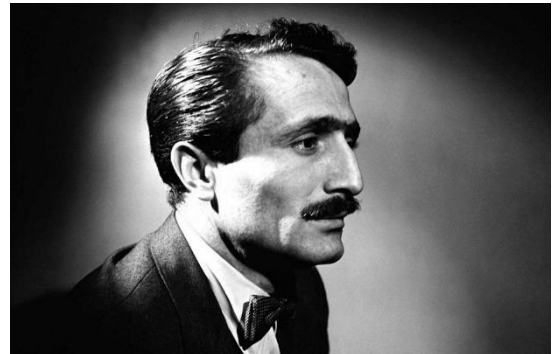
Sonra bir pencereden kendine
Ayışığı gibi vuran sen
Ne sana na başkasına benziyor.

Ve işte bir dip balığı su boşluğunda
Çırparaktan yüzgeçlerini
Hiç kimseye uymayan bir mevsim öneriyor

5. *Özdemir Asaf*

Lavinia

Sana gitme demeyeceğim.
Üşüyorsun ceketimi al.
Günün en güzel saatleri bunlar.
Yanımda kal.

Sana gitme demeyeceğim.
Gene de sen bilirsin.
Yalanlar istiyorsan yalanlar söyleyeyim,
İncinirsin.

Sana gitme demeyeceğim,
Ama gitme, Lavinia.
Adını gizleyeceğim
Sen de bilme, Lavinia.

6. Ahmet Hamdi Tanpınar

Ne İçindeyim Zamanın

Bir garip rüya rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil
Rüzgârda uçan tüy bile
Benim gibi hafif değil.

Ne içindeyim zamanın,
Ne de büsbütün dışında;
Yekpare, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.

Başım sükûtu öğüten
Uçsuz, bucaksız değirmen;
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş;

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya sezmekteyim.
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim

7. Orhan Veli Kanık

İstanbul'u dinliyorum

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı
Önce hafiften bir rüzgar esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar, ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda,
Sucuların hiç durmayan çingirakları

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Kuşlar geçiyor, derken;
Yükseklerden, sürü sürü, çığlık çığlık.
Ağlar çekiliyor dalyanlarda;
Bir kadının suya değiyor ayakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Serin serin Kapalıçarşı
Cıvıl cıvıl Mahmutpaşa
Güvercin dolu avlular
Çekiç sesleri geliyor doklardan
Güzelim bahar rüzgarında ter kokuları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Başımda eski alemlerin sarhoşluğu
Loş kayıkhaneleriyle bir yalı;
Dinmiş lodoların uğultusu içinde
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir yosma geçiyor kaldırımdan;
Küfürler, şarkılar, türküler, laf atmalar.
Birşey düşüyor elinden yere;
Bir gül olmalı;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.

İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Bir kuş çırpınıyor eteklerinde;
Alnın sıcak mı, değil mi, biliyorum;
Dudakların ıslak mı, değil mi, biliyorum;
Beyaz bir ay doğuyor fıstıkların arkasından
Kalbinin vuruşundan anlıyorum;
İstanbul'u dinliyorum.

Библиографический список

1. Гениш, Э. Грамматика турецкого языка / Э. Гениш. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 352 с.
2. Дудина, Л. Н. Турецкий язык. Практический курс / Л. Н. Дудина. – М. : КомКнига, 2007. – 328 с.
3. Рыбальченко, Т. Е. Турецко-русский и русско-турецкий словарь / Т. Е. Рыбальченко. – М. : Рус.яз. – Медиа; Дрофа, 2008. – 694 с.
4. Штанов, А.В. Турецкий язык: базовый курс: учебник в 4 ч. / А. В. Штанов. – М. : МГИМО-Университет, 2012. – 205 с.
5. Щека, Ю. В. Практическая грамматика турецкого языка / Ю. В. Щека. – М. : Восток, 2007. – 666 с.
6. Adım Adım Türkçe 1. Ders kitabı. – İstanbul, 2004. – 160 s.
7. Adım Adım Türkçe 2. Ders kitabı. – İstanbul, 2004. – 166 s.
8. Adım Adım Türkçe 2. Alıştırma kitabı. – İstanbul, 2004. – 98 s.
9. Edebiyat ve Türkçe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.edebiyat.gov.tr (дата обращения: 20.12.2023).
10. Hitit 1. Ders kitabı. – İstanbul, 2003. – 180 s.
11. Hürriyet [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.hurriyet.com.tr> (дата обращения: 20.12.2023).
12. İstanbul. Yabancılar için Türkçe. A1. – İstanbul, 2008. – 108 s.
13. Türkçe öğreniyoruz 1. – İstanbul, 2008. – 167 s.
14. Türkçe öğreniyoruz 2. – İstanbul, 2008. – 175 s.
15. Türkiye kültür portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.kultur.gov.tr (дата обращения: 20.12.2023).

ДЛЯ ЗАМЕТОК

Учебное издание

ПАНТЫКИНА Наталья Игоревна

СТРАНОВЕДЕНИЕ ТУРЦИИ

Учебное пособие

В авторской редакции

Подписано в печать 28.02.2024. Бумага офсетная.
Гарнитура Times New Roman.
Печать ризографическая. Формат 60x84/8. Усл. печ. л. 15,35.
Тираж 100 экз. Изд. № 0057. Заказ № 0057.

Издатель:

Индивидуальный предприниматель Орехов Дмитрий Александрович
291002, г. Луганск, пер. 1-Балтийский, 31
Контактный телефон: +7(959)114-32-36
E-mail: nickvnu@knowledgepress.ru

Издатель

**ФГБОУ ВО «ЛГПУ»
«Книга»**

ул. Оборонная, 2, г. Луганск, ЛНР 291011
Т/ф: +7-857-258-03-20
e-mail: knitaizd@mail.ru